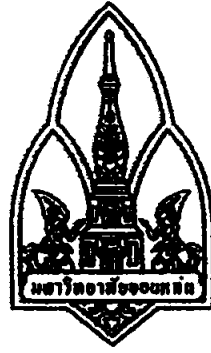

ได้รับอนุมัตินทาการ

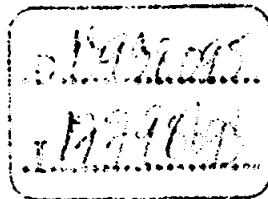

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

**Using Economic Buddhism Principle on Sustainable Tourism Management
in Roi- Kaen-San Provinces Group**

ผศ.ดร. จุรีญา มณีเนตร

ทุนสนับสนุนงานวิจัยภายใต้งบประมาณจัดสรรจากศูนย์วิจัยการท่องเที่ยวเอเชียแปซิฟิก
ประจำปีงบประมาณ 2553

การใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร และเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร การศึกษาครั้งนี้ประชากรที่ทำการศึกษา ได้แก่ ประชากรกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ประกอบด้วย จังหวัดร้อยเอ็ด ขอนแก่น และมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสัมภาษณ์ เลือกแบบเจาะจง จำนวน 45 คน และกลุ่มตัวอย่างสำหรับการสอบถาม เลือกแบบบังเอิญ จำนวน 300 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลด้วย โปรแกรมสำเร็จรูปสถิติทางสังคมศาสตร์ คำนวณค่าสถิติ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุดส่วนข้อมูล ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. การใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร พบว่า กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารมีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.21$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดการ ($\bar{x} = 3.37$) ด้านวัสดุและอุปกรณ์ ($\bar{x} = 3.21$) ด้านการเงิน ($\bar{x} = 3.15$) และด้านบุคลากร ($\bar{x} = 3.09$) ตามลำดับ

2. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร โดยใช้สถิติ Chi-Square พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารในภาพรวมและรายด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารมีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมและรายด้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง

3. จากการศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร พบว่ารูปแบบการบริหารจัดการของแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันดังต่อไปนี้ 1. การบริหารจัดการ โดยองค์กรชุมชนเป็นหลัก ได้แก่พระธาตุนาคูนและ พระธาตุดูขามแก่น โดยมีองค์กรหน่วยงานที่รับผิดชอบในรูปแบบของมูลนิธิคือมูลนิธิพระธาตุนาคูนและมูลนิธิพระธาตุดูขามแก่นซึ่งมี โครงสร้าง คณะกรรมการร่วมระหว่างคนในชุมชนกับตัวแทนองค์กรภาคีความร่วมมือในชุมชน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา กลุ่มประชาคม เป็นต้น 2. การบริหารจัดการโดยองค์กรรัฐ เป็นหลักลักษณะการดังกล่าวพบเพียง 1 แห่งคือ กู่กาสิงห์ซึ่งเป็นระบบการจัดการภายใต้การกำกับดูแลของกรมศิลปากร โดยมีเจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากรเป็นตัวหลักในการวางแผนดำเนินการ ส่วนประชาชนในพื้นที่มีบทบาทในฐานะเป็นอาสาสมัครหรือแรงงานชั่วคราวในช่วงที่มีกิจกรรม 3. การบริหารจัดการ โดยกลุ่มองค์กรทางศาสนาเป็นหลักการบริหารจัดการในรูปแบบดังกล่าวพบว่ามีปรากฏ ใน 3 พื้นที่ที่ทำการศึกษา ซึ่งได้แก่ วัดหนองแวง วัดมหาชัยวรารามหลวง และวัดป่าอู่ (ประชามวราราม)ซึ่งกลุ่มองค์กรหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักในการบริหารจัดการคือกลุ่มพระสงฆ์ในวัด โดยมีประชาชนทั่วไปหรือผู้มีจิตศรัทธาเป็นคณะทำงานรวมอย่างไม่เป็นทางการลักษณะการจัดการ ในลักษณะดังกล่าว ไม่มี โครงสร้างของคณะกรรมการที่ชัดเจนมีเพียงการแบ่งหน้าที่ รับผิดชอบของพระสงฆ์

**Using Economic Buddhism Principle on Sustainable Tourism Management
in Roi- Kaen-San Provinces Group**

Abstract

This research was the co-related research between the quantitative and qualitative methods aims to study on the using economic Buddhism principle on sustainable tourism management in Roi- Kaen-San provinces group, to study the relationship between the level of using economic Buddhism principle on sustainable tourism management and Roi- Kaen-San provinces group and to study the guidelines of Buddhism principle on sustainable tourism management in Roi-Kaen-San provinces group. Population was designed to study as people in related Roi- Kaen-San provinces group. such as Roi-et province, Khon Kaen province and Maha Sarakam province. Sample groups were divided 2 groups: 45 persons for purposive sampling and 300 for accidental sampling. The analysis of data collection was used with Statistical Package for Social program. Statistical calculating was distribution of frequency, percentage, mean, standard deviation, maximum and minimum of data but for the qualitative study was analyzed with descriptive statistics in the conclusion as follows:

1. It was found that Roi- Kaen-San provinces group uses the principles of the Buddhist Economics for the sustainable tourism management in average of medium level ($\bar{x} = 3.21$). When we considered individually found that they whole were in medium in all parts from maximum to minimum arithmetic means shown as for management ($\bar{x} = 3.37$), materials and equipments ($\bar{x} = 3.21$), financial ($\bar{x} = 3.15$), and personnel ($\bar{x} = 3.09$) respectively.

2. It was to study the relationship between the level of using economic Buddhism principle on sustainable tourism management and Roi- Kaen-San provinces group. It used the Chi-Square statistical method to analyze, it was found that there was the relationship between the level of using economic Buddhism principle on sustainable tourism management and Roi-Kaen-San provinces group in the overview and individual indicated the statistical significance on 0.01, they almost apply it in medium level.

3. From the study the guidelines of Buddhism principle on sustainable tourism management in Roi- Kaen-San provinces group. It was found that the management model of the each area was different as follows: 1. Community-based on management was conducted to

Phra That Na dun and Phra That Kham Kaen which were responsible to look after by the organization in form of foundations as the Foundation of Phra That Na dun and the Foundation of Phra That Kham Kaen. Its structure was cooperation of the committees between people in the community with party organization in the community cooperation such as the local administration, education institutions, communities etc. 2. The Administrative organization is responsible for only at Ku Ka Sing that is under the supervision of Department of Fine Arts of Thailand. Setting plans, administration were in charge of officials essentially but the local people were responsible in volunteer roles or temporary staff in activities times. 3. The Administration by religion organization is responsible. There was found that they were 3 areas of study such as Wat Nong Waeng, Wat Maha Chai Wararam Luang and Wat Paa Kung (Prachakom Wararam) which monks, people or the donors were responsible in the administrative management as setting team to work together without form of the committee organization structure, there was only monks' responsibility.

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญ และที่มาของปัญหาการวิจัย.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา และหน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้..	3
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	4
1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย	4
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 แนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ.....	6
2.2 แนวคิดการจัดการ.....	13
2.3 แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	14
2.4 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม.....	18
2.5 ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์.....	20
2.6 ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนา และการแพร่กระจาย.....	20
2.7 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	22
2.8 บริบทพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงพุทธ.....	28
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	37
3.1 ประชากร.....	37
3.2 กลุ่มตัวอย่าง.....	37
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	37
3.4 วิธีการสร้างเครื่องมือ.....	39
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	39
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	40

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	43
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมกลุ่มจังหวัด ร้อยแก่นสาร.....	44
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร.....	47
ตอนที่ 3 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการ จัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร.....	86
ตอนที่ 4 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร...	88
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	105
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	105
5.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	116
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	124
บรรณานุกรม.....	126
ภาคผนวก.....	130
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม.....	131
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์.....	140
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....	150

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลของนักทอ่งเที่ยวทางวัฒนธรรมกลุ่มจังหวัด ร้อยแก่นสาร.....	45
ตารางที่ 2 ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในภาพรวมและรายด้าน.....	48
ตารางที่ 3 ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความขยัน.....	50
ตารางที่ 4 ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความประหยัดคอคอม.....	52
ตารางที่ 5 ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านการคบเพื่อนดีหรือสร้างเครือข่าย...	54
ตารางที่ 6 ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความพอเพียง.....	56
ตารางที่ 7 ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความขยัน.....	58
ตารางที่ 8 ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความประหยัดคอคอม.....	60
ตารางที่ 9 ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านการสร้างเครือข่าย.....	62
ตารางที่ 10 ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความพอเพียง.....	64
ตารางที่ 11 ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความขยัน.....	67
ตารางที่ 12 ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความประหยัดคอคอม.....	70
ตารางที่ 13 ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลัก เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านการสร้างเครือข่าย.....	73

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 14 ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัตถุประสงค์และอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความพอเพียง.....	76
ตารางที่ 15 ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความขยัน.....	78
ตารางที่ 16 ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความประหยัดคอคอม.....	80
ตารางที่ 17 ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านการสร้างเครือข่าย.....	83
ตารางที่ 18 ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความพอเพียง.....	85
ตารางที่ 19 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร.....	87

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด.....	5
ภาพที่ 2 อัตราประ โยชน์ 3 ลำดับขั้น.....	11
ภาพที่ 3 การปฏิบัติตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ และผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	12

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

ปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติใน 4 ทศวรรษที่ผ่านมา ผลปรากฏว่า เศรษฐกิจก้าวหน้า สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน เกิดปัญหาชุมชนไม่เข้มแข็ง เกิดความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อม และทรัพยากร วัฒนธรรมบางอย่างเกิดความล้าหลังทางวัฒนธรรม (Cultural Lag) เนื่องจากขาดการอนุรักษ์ พื้นฟู ส่งเสริมให้ก้าวหน้า ประกอบกับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 - 2543 และ พ.ศ. 2549 - 2553 ประเทศไทยได้ประสบปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรงถึงสองระลอก ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น เนื่องจากปัญหาในระลอกที่สอง พ.ศ. 2549 - 2553 ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาของความไม่มั่นคงทางการเมือง ทำให้หลาย ๆ ฝ่ายต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาโดยเริ่มตั้งแต่รากเหง้าแห่งปัญหา คือ การที่ต้องหันมาสนใจที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ ส่งเสริม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทำนุบำรุงศิลปะ วัฒนธรรม มุ่งให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งพออยู่พอกิน และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เกิดความสามัคคี มีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริง

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการประเภทหนึ่ง ที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศเป็นอันดับหนึ่ง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ และมีส่วนเกี่ยวข้องในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ หมู่บ้านชุมชน โบราณ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่สามารถนำมาฟื้นฟูพัฒนาปรับปรุงให้ดี จะช่วยในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว และสามารถส่งเสริมให้เศรษฐกิจของประเทศเกิดความก้าวหน้า สังคมพัฒนา มีความพอเพียงพึ่งตนเองได้ ส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง (พิสิฐรุ้ บุญไชย, 2548: 2-3)

จากรายงานภาวะการณ์ท่องเที่ยวของการเดินทางของนักท่องเที่ยวไทยพบว่า นักท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์ของการเดินทางท่องเที่ยวเพียงร้อยละ 16 ที่ชื่นชอบการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมทางศาสนา ประเภทแหล่งท่องเที่ยวที่นิยม เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทชมโบราณสถาน ชมแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ กิจกรรมหลักที่นักท่องเที่ยวเด่น ๆ คือ การท่องเที่ยวชมธรรมชาติ แต่การท่องเที่ยวในการปฏิบัติธรรม เที่ยวชมศิลปะและวัฒนธรรม ถือได้ว่ายังมีนักท่องเที่ยวจำนวนน้อย จึงควรมีการส่งเสริม และกระตุ้นให้มีการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้านนี้มากขึ้น (จूरรัตน์ ชาวเจริญ, 2539: 410)

ภาคอีสานประกอบด้วย 19 จังหวัด ที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีพื้นที่หนึ่งในสามของประเทศ พื้นที่หลายแห่งเป็นส่วนหนึ่งของอารยธรรมที่สำคัญของเอเชียอาคเนย์ ปรากฏเป็นหลักฐานที่สำรวจพบแล้วมีแหล่งท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปกรรมกว่า 500 แห่ง ทั้งนี้ยังรวมถึง แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอนาคูน จังหวัดมหาสารคาม ที่มีแหล่งโบราณวัตถุ และ โบราณสถานที่มีอายุยุคสมัยต่าง ๆ พระธาตุขามแก่น ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง ซึ่งเป็นโบราณสถานที่เก่าแก่ของจังหวัดขอนแก่น และพระมหาเจดีย์ชัยมงคล อำเภอนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพระเจดีย์ใหญ่แห่งหนึ่งของประเทศไทย ที่เป็นศิลปกรรมร่วมสมัยระหว่างภาคกลาง และภาคอีสาน เป็นการผสมผสานระหว่างพระปฐมเจดีย์ และพระธาตุพนม ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวทางศิลปกรรมเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ตั้งอยู่ท่ามกลางธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน ทั้งนี้คุณค่าของแหล่งธรรมชาติและศิลปกรรมที่หลากหลายมีความหมาย และความสำคัญที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวอันเป็นที่มาของรายได้สำคัญของท้องถิ่น จังหวัด และประเทศชาติ แต่ปัจจุบันสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้ต้องเสื่อมโทรมด้วยกาลเวลา และปัญหาการบุกรุกทำลายของมนุษย์ รวมถึงปัญหา และมลพิษอื่น ๆ ที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่ขาดความรับผิดชอบ หากจะวิเคราะห์ปัญหาโดยภาพรวมพบว่ามีสาเหตุมาจากการขาดการดูแลที่ไม่ทั่วถึง และเป็นระบบหน่วยงานท้องถิ่น และประชาชนยังขาดจิตสำนึกในการจัดการอย่างมีส่วนร่วม และขาดแนวทางในการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร เป็นกลุ่มจังหวัดที่ตั้งอยู่กึ่งกลางของภาคอีสาน ขึ้นชื่อได้ว่าเป็นกลุ่มจังหวัดศูนย์กลางของอีสาน เนื่องจากจังหวัดมหาสารคาม ได้ชื่อว่าเป็น “สะดืออีสาน” เป็นศูนย์กลางด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ดังนั้นการจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม จึงถือเป็นการจัดการความรู้ที่จะเอื้อประโยชน์ให้เกิดขึ้นต่อองค์กรด้านการท่องเที่ยว และเป็นการเสริมรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ (ทรงคุณ จันทจร, 2548: 1)

จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงแนวความคิดว่าควรจะมีการส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทางด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุที่โดดเด่นของแต่ละจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นจังหวัดร้อยเอ็ด ขอนแก่น และมหาสารคาม ภายในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร เนื่องจากกลุ่มจังหวัดนี้เป็นศูนย์กลางด้านการศึกษา และการท่องเที่ยวทางศาสนา และวัฒนธรรม การขยายองค์ความรู้จากศูนย์กลาง จะทำให้ง่ายต่อการเรียนรู้ในการทำความเข้าใจ เกิดวงจรการแพร่กระจายทั้งความรู้ และรายได้สู่ท้องถิ่น แต่วิธีการที่จะเลือกใช้หลักในการเกาะยึดกลุ่มให้มีความแน่นแฟ้นที่ดีที่สุดเห็นจะเป็นหลักพุทธธรรม เพราะกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารนี้มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนามาช้านาน สำหรับหลักพุทธธรรมที่ได้เลือกนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัด คือ หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ เพื่อมุ่งหวังให้นักท่องเที่ยวและผู้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว มีความสุขอย่างยั่งยืนร่วมกัน

1.2 วัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

1.3 ขอบเขตของแผนงานวิจัย

1. ประชากรที่ศึกษา คือ ประชากรในจังหวัดร้อยเอ็ด ขอนแก่น และมหาสารคาม
กลุ่มตัวอย่าง เลือกแบบเจาะจง 3 กลุ่ม ใน 3 จังหวัด ประกอบด้วย กลุ่มพระสงฆ์
กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
2. ประเด็นที่ศึกษา
 - 2.1 การใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร
 - 2.2 ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร
 - 2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร
 - 2.4 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา และหน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้

1. การนำหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธมาใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร และพื้นที่ใกล้เคียง
2. ข้อเสนอแนะ ในเชิงนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร
3. เป็นการส่งเสริมให้มีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในเชิงศาสนาอย่างยั่งยืน
4. สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธในกลุ่มร้อยแก่นสาร

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ (Economic Buddhism Principle) การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะทำให้บุคคลและสังคมเกิดความสุข จากการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ภายใต้กระบวนการจัดการที่ค้ำขององค์กร ประกอบด้วยหลักๆ ๓ ประการ คือ ประโยชน์ 4 อย่างในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่เริ่มต้นตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับองค์กร 1. อุฏฐานสัมปทา หมายถึง มีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติงานหน้าหน้าที่ 2. อารักขสัมปทา หมายถึง การมีความพร้อมในเรื่องการเก็บรักษา รู้จักคุ้มครองทรัพย์สินสมบัติ และทรัพยากรธรรมชาติ 3. กัลยาณมิตตตา หมายถึง เลือกคบคนดีเป็นมิตรและสร้างเครือข่าย และ 4. สมชีวิตา หมายถึง ความเป็นอยู่แต่พอดีเหมาะสมกับอัตรภาพของคน เลี้ยงชีพของคนได้

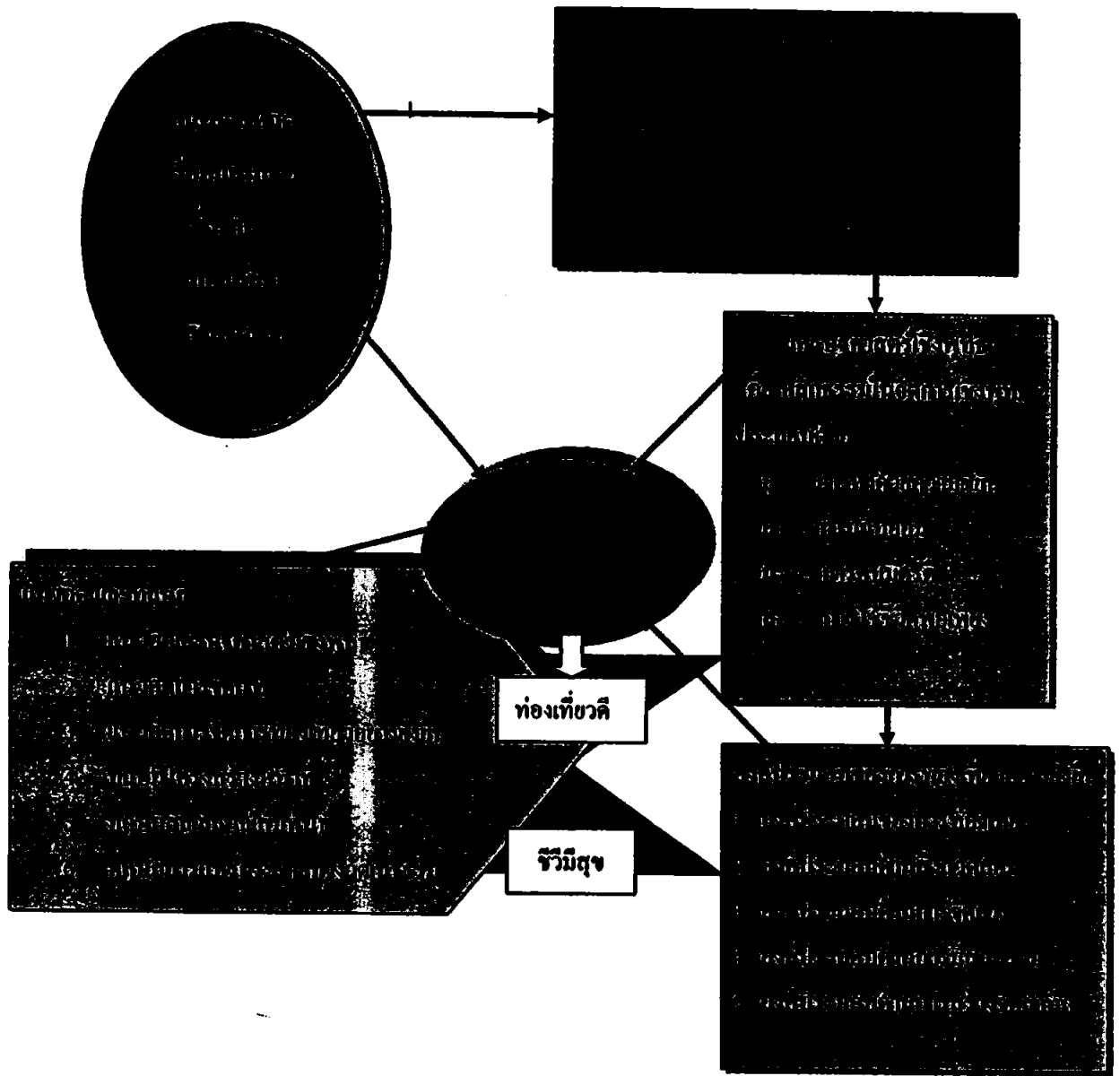
2. การจัดการ (Management) หมายถึง การใช้ทรัพยากรในการจัดการ 4 Ms เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรซึ่ง ประกอบด้วย 1. คน (Man) หมายถึง ปัจจัยที่เป็นคนหรือการจัดการกำลังคนให้เพียงพอในการจัดการท่องเที่ยว 2. เงิน (Money) หมายถึง ปัจจัยที่เป็นเงินที่นำมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กรการท่องเที่ยว 3. วัตถุดิบ (Materials) หมายถึง วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการท่องเที่ยว และ 4. การจัดการ (Management) หมายถึง การบริหารจัดการโดยใช้หลักพุทธ

3. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีการจัดการเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่ได้มุ่งหวังเพียงรายได้ แต่มุ่งหวังให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย

4. กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร (Roi - Kaen - San Provinces Group) หมายถึง กลุ่มจังหวัดอีสานกลางที่มีความโดดเด่นในด้านการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ประกอบด้วย จังหวัดร้อยเอ็ดอันเป็นที่ตั้งของพระมหาเจดีย์ชัยมงคล จังหวัดขอนแก่นอันเป็นที่ตั้งของพระธาตุนามแก่น และจังหวัดมหาสารคามอันเป็นที่ตั้งของพระธาตุนาคูน

1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทอ่งที่ขวอย่างข้งยีน เป็นการทอ่งที่ขวที่มุ่งเน้นในการรักษาซึ่งทรพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ภายได้การอนุรักษ์สิ่งทีตั้งงมภายในพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้ค้นคว้า รวบรวม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่าง ๆ จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ
- 2.2 แนวคิดการจัดการ
- 2.3 แนวคิดการจัดการการทอ่งที่ขวอย่างข้งยีน
- 2.4 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม
- 2.5 ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์
- 2.6 ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนา และการแพร่กระจาย
- 2.7 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.8 บริบทพื้นที่การทอ่งที่ขวเชิงพุทธ

2.1 แนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

สัมมาสัมพุทธสาวก กล่าวว่า เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ คือ ระบบของบุญนิยม อันเป็นทิศทางที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงค้นพบ และนำมาสั่งสอนให้ปฏิบัติหิตุจน เพื่อความพ้นทุกข์ เพื่อความเป็นอยู่อย่างสงบมีสันติสุข ของปวงประชาชน (พุทธชนสุขาณะ) และเพื่อประโยชน์ในการเกื้อกูลซึ่งกันและกันของปวงประชา (พุทธชนหิตาณะ) และนี่จะเป็นเครื่องมือในการพ้นทุกข์ร้อนจากปัญหาสังคมได้ และเชื่อว่า นี่คือ ทางที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้จริง หากปฏิบัติตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธแล้ว จะก่อให้เกิดการลดกิเลส ความโกรธ และความหลงลงได้ เพราะสามารถจะพัฒนาสู่สัมมาอาชีที่สูง ๆ ขึ้นไปได้จนกระทั่ง หลุดพ้น(สัมมาสัมพุทธสาวก. 2531 : 23-34) สำหรับคุณภาพของปัญหาเศรษฐกิจในสังคม แสดงให้เห็นในสมการง่าย ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้ (ธีรگانต์ ฤทธิเจริญวัคค. 2552 : 39)

$$\text{ปัญหา} = \frac{\text{ความต้องการ}}{\text{สิ่งทีมาตอบสนองความต้องการ}}$$

จากสมการจะเห็นได้ว่า เมื่อปริมาณความต้องการส่วนเกินของมนุษย์ ขยายเพิ่มมากขึ้น (เพิ่มตัวเศษ) การรักษาของภาวะปัญหาความขัดแย้งในสังคม ไม่ให้ขยายกว้างออกไปจนทำให้สังคมล่มสลาย จะเป็นตัวกำหนดให้มนุษย์พยายามหาทางเปลี่ยนแปลงแบบวิถีการผลิตเพื่อเพิ่มปริมาณสิ่งสนองความต้องการ (เพิ่มตัวส่วน) ให้ได้คุณภาพปริมาณ ความต้องการ ส่วนเกินที่เพิ่มขึ้นนั้นเมื่อวิถีการผลิตเปลี่ยนแปลงไป ระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ ที่ประกอบขึ้นในมิติต่าง ๆ ทางสังคมก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย แม้กระทั่ง สถาบันทางศาสนา ระบบจริยธรรม ตลอดจนวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ทั้งนี้ระบบบุญนิยม จึงถือเป็นทางเลือกใหม่ ในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเป็นการนำแนวคิดแบบดั้งเดิมมาปรับใช้ใหม่เพื่อต่อสู้กับระบบทุนนิยม และเพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นวัฒนธรรมตะวันออกอันคึงงามและเข้มแข็ง ดังตัวอย่างของ ระบบการผลิตเพื่อยังชีพ ของเกษตรกรชนบทสมัยก่อน ที่เงินตรายังไม่มีความหมายต่อชาวชนบทเหล่านั้นมากนัก ทุกคนต่างมีกินมีใช้ สมควรแก่สภาพในน้ำมีปลา และในนามีข้าว ความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันก็เพียงการเก็บเกี่ยวผลผลิตร่วมกัน จากประเพณีการลงแขก ทำให้ชาวบ้านเกิดการรู้จักกันใกล้ชิดกัน วัตถุประสงค์กลางของชุมชนที่ชาวบ้านจะได้พบปะสังสรรค์กัน วัตถุประสงค์จึงกลายเป็นสถานบันที่สำคัญของสังคม ชาวบ้านจะนิยมเข้าวัดในเทศกาลต่าง ๆ การสอนเรื่องทาน ก็ได้กลายเป็นเนื้อหาของจริยธรรมที่มีการเน้นมากเพราะชุมชนภายใต้ระบบการผลิต แบบต้องอาศัยพึ่งพากันด้วยน้ำใจ การแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ โดยใช้ระบบบุญนิยมจะทำให้เกิดสมมติฐานของความเชื่อที่ว่า การจะกลับคืนสู่สภาพของสังคม ที่มนุษย์มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เบียดเบียนเอาเปรียบซึ่งกันและกันตลอดจนตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรมอันคึงงามต่าง ๆ (สัมมาสัมพุทธสาวก. 2531 : 52-56)

เมื่อได้เข้าใจในหลักปัญหาทางเศรษฐกิจในสังคมแล้ว คือ ความเข้าใจเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความต้องการอยู่ตลอดเวลา จะขอชี้ถึงลักษณะสำคัญของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธซึ่ง คือ เศรษฐศาสตร์ที่เป็นสายกลาง หรือเศรษฐศาสตร์แห่งมัชฌิมาปฏิปทา เพราะว่ารระบบชีวิตของพุทธศาสนาที่เรียกกันว่ามรรคนั้น ก็มีชื่อว่ามัชฌิมาปฏิปทา องค์ของมรรคนั้นแต่ละข้อเป็นสัมมา เช่น สัมมาอาชีวะ สัมมา หมายถึง ถูกต้อง ทำให้เกิดความพอดี ความเป็นมัชฌิมา ก็คือ ความพอดีนั่นเองสำหรับข้อปฏิบัติของหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ สูงสุดแล้วคือ ความพอดีและความพอประมาณ ซึ่งเป็นหลักการเดียวกันกับเศรษฐกิจพอเพียง ความพอดี คือ จุดที่คุณภาพชีวิตกับความพึงพอใจมาบรรจบกัน หมายความว่า การได้รับความพึงพอใจด้วยการตอบสนองความต้องการคุณภาพชีวิตเมื่อถึงจุดนี้จึงโยงกลับไปสู่การบริโภคของคนในสังคม การบริโภคในทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การใช้สินค้าและบริการในการบำบัดความต้องการ เพื่อให้ได้รับความพอใจสูงสุด แต่ความพอใจนั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของ มัคคัตถุตา ความรู้จักประมาณ รู้จักความ

พอดีในการบริโภค หลักมัชฌิมาจะต้องไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ในที่นี้คือไม่เบียดเบียนระบบนิเวศ เพราะระบบการดำรงอยู่ของมนุษย์มีองค์ประกอบ 3 อย่าง คือ มนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ระบบนิเวศ เรียกก่าย ๆ ว่าธรรมชาติแวดล้อม เศรษฐศาสตร์แนวพุทธนี้จะต้องสอดคล้องกับกระบวนการปัจจัยทั้งสามอย่าง ครบวงจร ฉะนั้นพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์จะต้องเป็นไปในทางที่ไม่เบียดเบียนตน คือไม่ทำให้เสียคุณภาพชีวิตของตน เพราะฉะนั้นการจะพัฒนาระบบเศรษฐกิจนั้นก็คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการพัฒนามนุษย์ เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธจึงถือว่าเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจและผลของมันเป็นฐาน หรืออุปกรณที่ช่วยสนับสนุนการมีชีวิตที่ดีงาม จะต้องพัฒนาคนและพัฒนาสังคมมนุษย์ ประการสำคัญ พระพุทธศาสนาถือว่าเศรษฐกิจมีความสำคัญมาก ไม่เฉพาะในแง่ที่ว่าสัมมาอาชีวะเป็นองค์หนึ่งในมรรคแปดเท่านั้น แต่ พระพุทธเจ้า ครัสว่าถ้าท้องหิวคนจะฟังธรรมไม่รู้เรื่อง จึงให้เขาได้กินข้าวเสียก่อน เศรษฐกิจจึงมีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนามาก แต่ในทางกลับกันการบริโภคหรือความฟุ้งเฟ้อในทางเศรษฐกิจไม่ใช่จุดหมายตายตัว แต่เป็นฐานในการพัฒนามนุษย์ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น สำหรับพุทธพจน์ที่จะเป็นเครื่องหนุนกำลังในการดำเนินเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธให้คิดคือพลัง 4 ประการ ประกอบด้วย ปัญญาพละ กำลังปัญญา วิริยพละกำลังความเพียร อนวัชระพละ กำลังความสะอาดซื่อสัตย์ สุจริต และสังคหพละ กำลังความสงเคราะห์ การยึดเหนี่ยวน้ำใจคน บำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่น (พระเทพเวที. 2537 : 41-54)

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า “สัมมาอาชีวะ” เป็นธรรมข้อหนึ่งในมรรคแปดของพระพุทธเจ้า นั่นจึงเป็นสิ่งที่ประจักษ์ชัดว่า จักต้องมีสิ่งที่เรียกว่า เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธมีความแตกต่างจากเศรษฐศาสตร์แบบวัตถุนิยมสมัยใหม่ ทั้งนี้เพราะพุทธศาสนิกชนเห็นว่าแก่นของอารยธรรมมิได้อยู่ที่การเพิ่มพูนคัมภีร์ของมนุษย์ หากแต่อยู่ที่การสร้างควมบริสุทธิ์แก่คุณลักษณะแห่งการเป็นเอกลักษณ์ของมนุษย์นั้นบนพื้นฐานการก่อรูปจากการทำงานของชุมชนนั่นเอง หากว่าการดำเนินงานเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่มีเกียรติภูมิและเสรีภาพ ย่อมยังคงความเป็นเลิศให้แก่ผู้ทำงานและเป็นผลของการทำงานที่เท่าเทียมกัน สาเหตุนี้ก็เพราะพุทธศาสนิกชนมีการวางแผนเพื่อให้มีการจ้างงานในชุมชนอย่างเต็มอัตรา และจุดประสงค์เบื้องต้นคืออยากให้ทุกคนมีงานทำ เพราะผู้หญิงไม่จำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้าน การว่าจ้างให้ผู้หญิงไปทำงานในโรงงานเป็นความล้มเหลวทางเศรษฐกิจ และส่งผลกระทบต่อระบบครอบครัวอย่างรุนแรง เมื่อลูก ๆ ถูกปล่อยปะละเลยกับคนชราซึ่งนับว่าการจ้างงานในโรงงานเป็นการไม่ประหัดในสายตาของนักเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ อิศราภาพเสรีภาพ เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธต้องการคือ การกินดี อยู่ดี มีความสุขของคนในชุมชน ดังนั้นหัวใจของเศรษฐศาสตร์ เป็นความอัครรรยของวิถีชีวิตของชาวพุทธ ในการมีเหตุมีผลของรูปแบบการดำรงชีพแบบการทำให้มีการกินคือผู้ดีมากที่สุด แต่มีการ

บริโภคน้อยที่สุด ผลที่ต้องการคือ ความสุขด้านจิตใจ การได้รับประโยชน์ที่เท่าเทียม ซึ่งก่อให้เกิดความพึงพอใจอย่างพิสดาร สรุปได้ว่าเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเป็นการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการบรรลุผลที่กำหนดไว้โดยใช้มรรควิธีอย่างน้อยที่สุด (อี.เอฟ.ซูเมกเกอร์. 2528 : 68-75)

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2537 : 41, 53) กล่าวว่า เศรษฐศาสตร์แนวพุทธเป็น เศรษฐศาสตร์สายกลาง ที่มีความพอดี ความพอประมาณ ได้คุณภาพ นั่นคือ จุดที่คุณภาพชีวิตและความพึงพอใจมาบรรจบกันและมีความสอดคล้องกับกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยอย่างครบวงจร มีกระบวนการที่เป็นไปด้วยความสัมพันธ์กับองค์ประกอบทุกอย่างในระบบการดำรงชีวิตของมนุษย์ องค์ประกอบของการดำรงชีวิตมนุษย์จะต้องมีความสอดคล้องประสานเกื้อกูลกัน คือ พฤติกรรมทางด้านเศรษฐกิจของมนุษย์ต้องเป็นไปอย่างไม่เบียดเบียนตนเอง คือ ไม่ทำให้เสียคุณภาพชีวิตของตน แต่ต้องเป็นไปในแนวทางที่พัฒนาส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนในสังคม และไม่ทำลายระบบธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อภิรักษ์ พันธเสน และคณะ (2544 : 2) กล่าวว่า พุทธเศรษฐศาสตร์ ประกอบด้วย คำสองคำ “พุทธ” บ่อมาจาก พุทธธรรม คือ หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า “ธรรม” แปลว่า ธรรมชาติ “เศรษฐศาสตร์” คือ วิชาว่าด้วยพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ โภคทรัพย์ หรือ ทรัพย์ในการบริโภค เพื่อดำรงสภาพของความเป็นมนุษย์ ผ่านกระบวนการผลิตภายในทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด

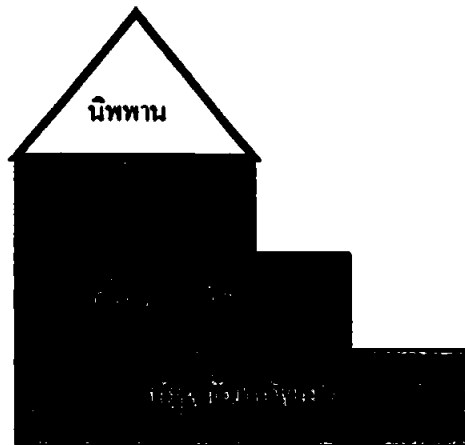
สรุปว่า พุทธเศรษฐศาสตร์ เป็นวิชาว่าด้วยการดำเนินกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลและสังคมบรรลุซึ่งสันติสุข จากการมีชีวิตที่อยู่ในโลกของวัตถุภายในเงื่อนไขของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดจากทัศนะทางพระพุทธศาสนา เศรษฐศาสตร์จัดประเภทเป็นระดับธรรมดาหรือทางโลกและระดับสูงหรือทางจิตใจ ในระดับธรรมดา บุคคลจะพยายามให้ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจในเรื่องการรู้จักรักษา เก็บออมทรัพย์ คบค้าสมาคมเพื่อนที่ดี ประกอบอาชีพที่เหมาะสมแต่ในระดับสูงหรือทางด้านจิตใจจะมองถึง หลักการควบคุมจิตใจในการบริหารจัดการ เพื่อที่จะดำรงไว้ซึ่งประโยชน์และความสุขในสังคม พระพุทธศาสนาได้ให้คำแนะนำทางจริยธรรมในระดับสูงคือการพัฒนาทางด้านจิตใจ ประกอบด้วย ศรัทธา คือการเชื่ออย่างมีปัญญา กำกับ ศิลการประพฤตินสิ่งที่ดีงาม จากะ การรู้จักเอื้อเพื่อเอื้อแก่ซึ่งกันและกัน และปัญญา คือการรู้เห็นเรื่องความจริงความจริงอันประเสริฐของอริยสัจ 4 นี้ ถือเป็นเศรษฐศาสตร์ชั้นสูง เพราะสอนให้คนรู้จักทุกข์ซึ่งเกิดมาจากการทะยานอยาก ให้รู้จักดับทุกข์นั้น และปฏิบัติเพื่อไปสู่หนทางแห่งการดับทุกข์ (สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ. 2544 : 15-16)

หลักเศรษฐศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนาตามทรรศนะของ พระมหาจุลศักดิ์ จีรวาทโน (รตน้อย) (2547 : 14-25) พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์ ที่บันทึกเรื่องราวสาระคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ไว้ 3 หมวดด้วยกัน สำหรับหมวดที่สอดคล้องกับด้านเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ จะจัดอยู่ในหมวดที่ 3 ว่าด้วยเรื่องพระอภิธรรมปิฎก คือ หลักธรรมต่าง ๆ ที่อธิบาย เกี่ยวกับ แบบแผนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับธรรมดาทั่วไปจนถึง ระดับอริยบุคคล จุดเด่นของหลักเศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎกคือแบบแผนของบุคคลธรรมดาทั่วไปว่าควรจะดำเนินชีวิตอย่างไรให้บรรลุวัตถุประสงค์ในธุรกิจมนุษย์มีความต้องการอยู่อย่างไม่จำกัดแต่วัตถุประสงค์ที่จะตอบสนองความต้องการของมนุษย์นั้นมีอยู่อย่างจำกัด สาระหลักสำคัญ คือ การรู้จักผลิต จำหน่าย แจกแจง และการใช้สอย หรือการบริโภค เพื่อการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงตามแนวพุทธ

ศาสนากับเศรษฐศาสตร์ อาจจะสรุปเป็นหลักสำคัญได้ว่า ประโยชน์สูงสุดและประหัตที่สูงสุด คือ การใช้ประโยชน์สูงสุดจากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดด้วยวิถีชีวิตที่เรียบง่ายที่สุดและมีความสุขในชีวิตอย่างแท้จริงนั่นเอง (ธีรگانต์ ฤทธิ์เจริญวิคต. 2552 : 110) โดยมีหลักปฏิบัติ ดังนี้ (อภิรัช ทัศนเสน และคณะ. 2539 : 220) 1) หลักความสันโดษ คือ พอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ 2) หลักอิหิงสา คือ การใช้ชีวิตร่วมกัน โดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน 3) หลักอารักขสัมปทา คือ เมื่อได้ทรัพย์มาให้ใช้จ่ายทรัพย์แต่จำเป็น และรักษาทรัพย์เพื่อใช้จ่ายยามจำเป็น 4) หลักมคฺคิณฺณคฺคา คือ การใช้จ่ายทรัพย์เพื่อซื้อสินค้ามาบริโภคไม่ให้มากหรือน้อยเกินไป และยึดถือหลักความจำเป็นมากกว่าความฟุ่มเฟือย และ 5) หลักประหัต คือ การใช้จ่ายทรัพย์เพื่อซื้อสินค้ามาบริโภคไม่ให้มากหรือน้อยเกินไป และยึดถือหลักความจำเป็นมากกว่าความฟุ่มเฟือย การปฏิบัติตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์นี้เป็นพื้นฐานที่คิทางเศรษฐกิจที่จะนำไปสู่การพึ่งตนเองได้และการแก้ไขปัญหาคความยากจนของประชาชน

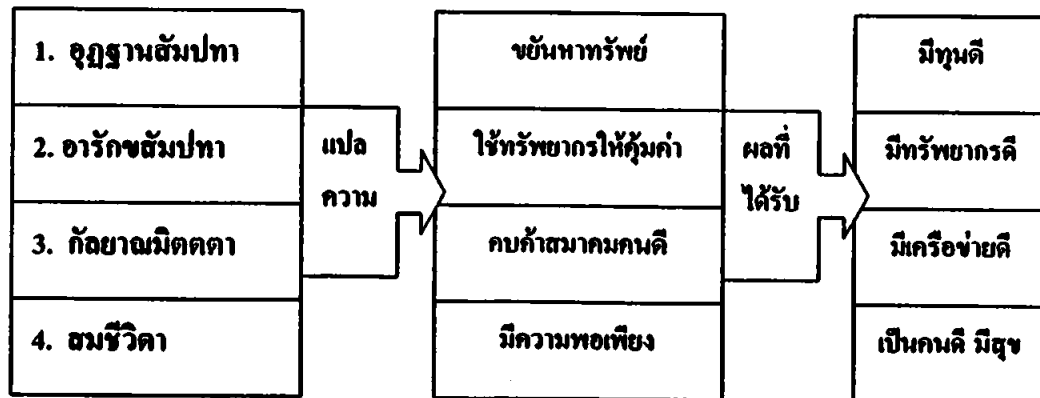
การบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างยั่งยืน โดยใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเข้ามาเป็นหลักสำคัญที่ช่วยในการบริหารจัดการนี้จัดเป็นการบริหารจัดการในขั้นพื้นฐาน หรือการดำเนินชีวิตเพื่อประกอบสัมมาอาชีพด้วยความสุจริต ภายได้หลักแห่งความพอเพียง ที่จะมาสู่การบริโภคของนักท่องเที่ยวความเป้าหมายที่ต้องการคือ ความสุขในการท่องเที่ยว ซึ่งมีแนวทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ที่สมบูรณ์สูงสุดในทางพุทธมีอยู่ 3 ลำดับชั้น เรียกว่า อัคตะประโยชน์ 3 ประการ คือ

ภาพที่ 2 อตตะประโยชน์ 3 ลำดับขั้น
ที่มา : อุไรรัตนา โพธิ์แก้ว. 2553 : 52-53

อตตะ 3 แปลว่า ประโยชน์ หรือจุดหมาย มี 3 ประการ คือ ประโยชน์เบื้องต้น เรียกว่า ทิฏฐุชัมมิกัตตะ แปลว่า ประโยชน์ทันตาเห็น เป็นประโยชน์ที่มีความมั่นคงเพียงพอทางเศรษฐกิจ รวมอยู่เป็นสำคัญ ซึ่งจะต้องประสานเกื้อกูลกันต่อจุดหมายอีก 2 ประการ ประโยชน์ขั้นที่ 2 เรียกว่า สัมปราชิกัตตะ อันเป็นประโยชน์ทางจิตใจ ทางคุณธรรม และมีผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์ และขั้นสูงสุด คือ ปรมัตตะ คือ จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต คือ ความเป็นอิสระแห่งจิตใจ ความสงบสุขของแต่ละบุคคล

นิต สัมมาพันท์ (2529 ข : 98) นำเสนอว่า หลักทิฏฐุชัมมิกัตตะประ โยชน์ เป็นพระธรรมในหมวด “คิหิปฏิบัติ” สำหรับการปฏิบัติเพื่อการเกื้อกูลและความสุขในชีวิตปัจจุบัน ที่เรียกว่า “ทิฏฐุชัมมิกัตตะประ โยชน์” หรือเรียก สั้น ๆ ว่า “หลักอุ อา กะ ณะ” คือ ประโยชน์ 4 อย่างในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจระดับบุคคลได้คือ รายละเอียด มีดังต่อไปนี้

ภาพที่ 3 การปฏิบัติตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ และผลที่คาดว่าจะได้รับ
ที่มา : ชีรگانต์ ฤทธิเจริญวัตถุ. 2552 : 481

1. **อุฏฐานธัมปทา** คือ มีความพร้อมในความหมั่น อุตสาหวิริยะ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติงานในหน้าที่ ประกอบอาชีพที่สุจริต พัฒนาและสร้างความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาในการสอดส่องตรวจตราหาวิธีการที่จะสามารถดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวให้ได้ผลดีที่สุด

2. **อารักขธัมปทา** คือ การมีความพร้อมในเรื่องการเก็บรักษาวัสดุ อุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน รู้จักคุ้มครองทรัพย์สินของคนให้คงอยู่ และอย่าไปขโมย หรือเบียดเบียนทรัพย์สินของผู้อื่น รวมถึงต้องระมัดระวังมิให้งานด้านการท่องเที่ยวที่ตนได้ตั้งใจปฏิบัติงานไว้อย่างดีแล้ว ไม่ให้มีอันตรายในทางเสื่อมเสีย

3. **กัลยาณมิตตตา** คือ เวลาทำงานกลุ่ม ให้รู้จักเลือกคบคนดีเป็นมิตร และรู้จักการเป็นมิตรที่ดีของผู้อื่น ในการคบมิตรที่ดีจะต้องปฏิบัติตนให้ดีกว่าก่อน สำรวมกาย วาจา และใจ

4. **สมชีวิตา** มีความเป็นอยู่แต่พอดี เหมาะสมกับอัธภาพของคน รู้จักกำหนดรายได้ออกจ่ายที่ใช้ในแต่ละวัน กำหนดเป็นแผนการเลี้ยงชีพของคนได้เหมาะสม ไม่ให้ฝืดเคืองและฟุ่มเฟือยเกินไป ประหยัด อคออม เก็บรักษาทรัพย์ไว้ใช้ในคราวจำเป็น

นอกจากนี้พระพุทธศาสนายังได้กล่าวจัดการท่องเที่ยวที่ดี ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 3 ประการดังนี้

1. **มีตาดี** คือ วิสัยทัศน์ดี สายตากว้างไกล มีมุมมองในระยะยาว และสร้างสรรค์กระบวนการทำงานที่มีคุณภาพ

2. **มีมือดี** คือ มีความเชี่ยวชาญในงานที่จะทำ มีความเพียรพยายาม รู้จักเรียนรู้ รู้จักจัดกิจกรรมที่ดี รู้จักขายที่ดี และรู้จักข่าวสารความเคลื่อนไหวของระบบเศรษฐกิจ

3. มีแหล่งทุนที่ดี รู้จักสร้างเครือข่าย รู้จักคนให้มาก จะนำมาซึ่งแหล่งทุนที่ดี เพราะการคบคนดีที่เชื่อถือได้ จะช่วยให้สามารถจัดหาเงินทุนที่สุจริตจะนำมาซึ่งโอกาสที่เพิ่มพูนสามารถเลี้ยงชีพ และดำรงชีวิตอยู่รอดได้ในสังคม

สรุปว่าการจัดการท่องเที่ยวในเชิงพุทธอย่างยั่งยืน คือ การที่ผู้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวสามารถนำหลักพุทธธรรมมาเป็นหลักในการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย หลักแห่งความขยันหมั่นเพียร การประหยัดเก็บออม การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และหลักแห่งความพอเพียง ซึ่งเรียกรวมกันว่า “ทฤษฎีสามัคคีตประโยชน์” นอกจากนี้นักท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงปัจจัยการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วย การมีมิติ การมีมือดี และการมีแหล่งทุนที่ดี เพื่อเอื้ออำนวยต่อการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธต่อไป

2.2 แนวคิดการจัดการ

การจัดการ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Management แต่ในหนังสือบางเล่มใช้ Administration ซึ่งหมายความว่า การบริหาร เนื่องจากบางครั้ง คำว่า การจัดการ อาจใช้ในความหมายเดียวกันกับคำว่า บริหาร (ธีรگانต์ ฤทธิเจริญวิทย์. 2552 : 115-116)

ธีรگانต์ ฤทธิเจริญวิทย์ (2552) การจัดการ Management ตามพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของการจัดการ หมายถึง การสั่งงาน การควบคุมงาน การดำเนินงาน

บรรยง โคจจินดา (2542) แมคฟาแลน ได้ให้คำจำกัดความของ Management เป็น 4 นัย คือ

1. กระบวนการบริหารหารองค์กร
2. ศาสตร์ และศิลป์
3. กลุ่ม หรือคณะในการบริหาร
4. สาขาอาชีพสาขาหนึ่ง

จากข้อคิดของแมคฟาแลนจะเห็นได้ว่า การจัดการ หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการสร้างสรรค์ อำนวยการดำรงรักษาทรัพยากรและปฏิบัติการตามความมุ่งหมายขององค์กร โดยการทำงาน ประสานงาน และแสวงหาความร่วมมือในการทำงานจากบรรดาบุคลากรขององค์กร

ณัฐพันธ์ เขจรนันท์ และจิตยาพร เสมอใจ (2547) การจัดการ หมายถึง ระบบสังคมที่เกิดจากการรวมตัวของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่ตัดสินใจเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน และกับสภาพแวดล้อมภายนอกอย่างเป็นระบบและมีขอบเขตที่ชัดเจน เพื่อให้การทำงานบรรลุตามเป้าหมายที่สมาชิกต้องการ

Stephen P. Robbins, Mary Coulter แต่ง วิรัช สงวนวงษ์วาน แปล (2550 :2) การจัดการ คือ สิ่งที่ผู้จัดการหรือผู้บริหารต้องปฏิบัติซึ่งเกี่ยวข้องกับ การประสานงาน การดูแล และการปฏิบัติ กิจกรรมต่าง ๆ ของผู้อื่น เพื่อให้งาน และกิจกรรมเหล่านั้นสำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ การประสานงานและดูแลงานของผู้อื่น

จิระภา สุขเกษม(2547 : 111, 145 อ้างถึงใน ชีรกันต์ ฤทธิ์เจริญวัตถุ. 2552 : 166) การจัดการ หมายถึง กระบวนการในการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้ประสบความสำเร็จตรงตามวัตถุประสงค์ โดยความสำเร็จนั้นจะต้องประกอบด้วยปัจจัยในการจัดการ โดยทั่วไป (4 Ms) ดังต่อไปนี้

1. คน (Man) หมายถึง ปัจจัยพื้นฐานที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกในการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ
2. เงิน (Money) หมายถึง เงินลงทุน เงินออม ที่เป็นทั้งเงินสด และทรัพย์สินต่าง ๆ รวมถึงเงินกู้เพื่อใช้ในการซื้อที่ดิน หรือเพื่อการก่อสร้างอาคารโรงงาน
3. วัสดุ อุปกรณ์ (Material) หมายถึง วัตถุดิบในการผลิต วัสดุและอุปกรณ์ที่เป็นเครื่องมือในการช่วยอำนวยความสะดวกในการประกอบธุรกิจให้มีประสิทธิภาพ
4. วิธีการจัดการ (Management) หมายถึง วิธีการที่ดีที่ใช้ในการบริหารจัดการ เป็นการดำเนินงานที่เริ่มต้นตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติการ การตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงาน

จึงสรุปว่า การจัดการ หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปเข้าร่วมดำเนินงานเพื่อไปสู่เป้าหมายเดียวกัน โดยผ่าน กระบวนการที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ภายใต้การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุด

2.3 แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2.3.1 ความหมายของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวในสภาวะปัจจุบันนี้ ภายใต้กระแสของการเปลี่ยนแปลง ควรจะมุ่งไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยให้การท่องเที่ยวได้มุ่งไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ยังคงมุ่งเน้นในเรื่องการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นมรดกสำคัญของชาติที่ทุกคนควรจะให้มีความสำคัญอย่างยิ่ง แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้นจึงมีนักวิชาการให้ความสนใจอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

ที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและพัฒนา (Earth Summit Conference) ณ ประเทศบราซิล เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2535 (<http://board.dserver.org/uman/00000402.html>)

ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใด หรือจะเป็นกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็ก ที่เป็นเมืองหรือชนบท

ประเวศ วะสี (อ้างใน ศรีนัย เลิศรัถย์มงคล 2540 : 12) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า หมายถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีลักษณะของการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ดี ได้เข้าใจคุณค่าอันสูงส่งของวัฒนธรรมนั้น เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ทำให้คนไทยมีความรู้มากขึ้น ได้มีรายได้จากความรู้และนักท่องเที่ยวได้รับอรรถประโยชน์จากพุทธศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้คุณภาพของการพัฒนาเกิดขึ้น

เกื้อ วงศ์บุญสิน (2539) (อ้างใน สุฉันทา จันทวารา, 2545 : 16) กล่าวว่า การพัฒนา คือ กระบวนการหลายมิติ ซึ่งประกอบด้วยการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างทางสังคม ท่าทีของประชาชน สถาบันต่างๆ ของชาติ การเร่งรัดความเจริญเติบโต การลดความไม่เท่าเทียมกัน และขจัดความยากจนนั้น คือ การเปลี่ยนแปลงต่อระบบสังคมทั้งระบบและมุ่งสู่ความสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของปัจเจกชนและกลุ่มต่างๆ ในสังคมภายในระบบนั้น เป็นการก้าวออกจากสภาพของชีวิตที่ไม่น่าพึงพอใจไปสู่สภาพชีวิตที่ดีกว่าทั้งในด้านวัตถุและความรู้สึกนึกคิด

ภราดร พชัยวิเชียร (2539) (อ้างใน สุฉันทา จันทวารา, 2545 : 18) ได้กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนว่า จำเป็นต้องมีการพิจารณาทั้งในมิติด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปโดยตลอดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยความหมายที่ว่า ไปนั้น หมายถึง การพัฒนาที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน โดยไม่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ที่พึงมีในอนาคต หรือในอีกความหมายหนึ่งคือ การใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐศาสตร์จากวัฒนธรรม หรือธรรมชาติในระดับที่ให้วัฒนธรรมหรือธรรมชาติยังคงสภาพอยู่ได้อย่างถาวร

รุ่ง กาญจนวิโรจน์ (2541) (อ้างใน เบญจา จันทรา, 2545 : 28-29) ได้กล่าวถึงนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเร่งด่วนว่า ควรมุ่งการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่แหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างรัฐเอกชน สนับสนุนการให้บริการในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว มีการพัฒนาบริการข้อมูลข่าวสารในระบบที่ทันสมัยด้วยเครือข่ายคอมพิวเตอร์ และส่งเสริมให้ความคุ้มครองรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาแก้ไขด้านการท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) (อ้างใน เบญจา จันทรา, 2545 : 29) ได้กล่าวถึงในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่รัฐบาลได้ให้ความสนใจที่จะพัฒนา เพื่อให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและสันทนาการไทยอย่างสมศักดิ์ศรีและสร้างสรรค์ ซึ่งในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีอยู่ 4 ประการ คือ ทางด้านทรัพยากรทางการท่องเที่ยว การขนส่ง

สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ข้าราชการท่องเที่ยว โดยการกำหนดนโยบายส่วนรวม ให้ชัดเจนเพื่อให้สามารถสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อ้างใน สุนันทา จันทวารา, 2545 : 18) กล่าวว่า เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาการท่องเที่ยว นั่นคือ ความพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งพิจารณาได้จากองค์ประกอบ 4 ประการ ดังนี้

1. ต้องดำเนินการในเรื่องขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการด้านการท่องเที่ยว
2. ต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อกระบวนการด้านการท่องเที่ยว
3. ต้องให้ประชาชนทุกส่วนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยว อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน
4. ต้องชี้นำด้านการท่องเที่ยวตามความปรารถนาของประชาชนในท้องถิ่นที่ประชุม นานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและพัฒนาแบบยั่งยืน (Globe'90 Conference) ณ ประเทศแคนาดา (อ้างใน นภัค วัฒนคุณ, 2545 : 17) สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาไว้ให้อนุชนรุ่นหลังต่อไป จึงมีความหมายรวมถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมกับรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและขบวนการทางระบบนิเวศวิทยาได้

จากความหมายข้างต้น จึงสรุปได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น หมายถึง การบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างจำกัดในชุมชนท้องถิ่นให้มีประโยชน์สูงสุด ภายใต้ความพอใจสูงสุดของนักท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในท้องถิ่นให้สมบูรณ์ที่สุด แต่ต้องควบคุมผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้มีผลน้อยที่สุดเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐศาสตร์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่น จากวัฒนธรรม หรือธรรมชาติในระดับที่ให้วัฒนธรรมหรือธรรมชาติยังคงสภาพอยู่ได้อย่างถาวร

2.3.2 หลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (sustainable tourism) มีหลักการที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) ซึ่งเป็นกระแสความคิดหลักของโลกในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา และได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Commission on Sustainable Development) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งหลักการโดยทั่วไปของการพัฒนาอย่าง

ยั่งยืนคือ จะต้องมี การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอคิ เพื่อให้สามารถ ใช้ประโยชน์ต่อไปได้ ในระยะเวลาชาวนาน และมีการกระจายผลประโยชน์ให้แก่คนส่วน ใหญ่ รวมทั้งมีการร่วมมือกัน อย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย เมื่อนำหลักการนี้มาปรับใช้กับการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงมีจุดเน้นที่สำคัญดังนี้ (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2553)

1. จะต้องดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้สามารถ ใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลา ชาวนานจนถึงชั่วลูกชั่วหลาน มิใช่เพียงเพื่อคนรุ่นปัจจุบันเท่านั้น

2. ลดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง และลดปริมาณของเสียที่จะเป็นอันตรายต่อ สิ่งแวดล้อม

3. มีการกระจายรายได้และผลประโยชน์ให้แก่คนในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ เปิด โอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่น ได้เข้าร่วมในการจัดการ และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

4. มีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการกิจการท่องเที่ยว และชุมชนในท้องถิ่น เพื่อการ วางแผนงาน การ จัดสรรงบประมาณ และการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม

5. มีการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่ แนวคิด การศึกษาวิจัย และความรู้เกี่ยวกับการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ออกไปในหมู่ประชาชน ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศอย่าง กว้างขวาง

องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Swarbookj. ค.ศ.2000 อ้างถึงใน ทศนิ บัระภา. 2549 : 19) ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาสถานที่อันจะเป็นจุดหมาย ปลายทางของนักท่องเที่ยว พร้อมด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวที่สามารถ คึงดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยี่ยมชม โดยมีการพัฒนาขีดความสามารถในการรองรับ นักท่องเที่ยว และกำหนดกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2. องค์ประกอบด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่อการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพเดิม หรือดีขึ้นกว่าเดิมและป้องกันผลกระทบ ด้านลบตามมา

3. องค์ประกอบด้านการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวด้านบริการ อำนวยความสะดวก โดยตรงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อบตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้รับ ความพึงพอใจในการเดินทางมาท่องเที่ยว

4. องค์ประกอบด้านการพัฒนาการตลาดเพื่อการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่อแสวงหา นักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นคุณประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และ

สิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวเหล่านี้จะได้รับความรู้ และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวตามที่เขาพึงพอใจ

5. องค์ประกอบด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น เป็นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว สร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน

6. องค์ประกอบในด้านการพัฒนาจิตสำนึกในด้านการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่อสร้างจิตสำนึกในการวางแผน อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวภายในพื้นที่นั้น ๆ โดยการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย

สำหรับองค์ประกอบของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ใช้ในการกำหนดความต้องการในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของนักท่องเที่ยวในกลุ่มร้อยละสามสิบ (Vroom 1964 อ้างถึงใน ทศนี บัระภา. 2549: 4) ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในที่นี้รวมถึงการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นถึงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น
2. องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาถึงสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
3. องค์ประกอบด้านการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น
5. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกที่ดีในการท่องเที่ยว

แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเน้นให้สังคม และชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวได้ช่วยกันดูแลทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติให้คงอยู่ เพื่อลูกหลานในอนาคต โดยผ่านการประชุมปรึกษาหารือ ผ่านการทำงานแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนมีการกระจายรายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีการส่งเสริมและพัฒนาในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะเน้นการสร้างเครือข่ายในชุมชนอื่น ๆ

2.4 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม

A. R. Radcliffe - Bouwn มุมมองสังคมโดยเปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิต (Organism) (ธีรگانต์ ฤทธิ์เจริญวัตต, 2550: 62-63) คนเราประกอบด้วยระบบการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ซึ่งแต่ละระบบก็มี "โครงสร้าง" และ "หน้าที่" ของตัวเอง หากระบบใด ๆ หยุดทำหน้าที่จะทำให้ร่างกายเกิดอาการผิดปกติ สังคมก็เช่นเดียวกันก็ประกอบไปด้วยระบบต่างๆ เช่น ระบบครอบครัว เศรษฐกิจ ศาสนา การเมือง ฯลฯ ซึ่งแต่ละระบบก็มีโครงสร้างและหน้าที่เฉพาะ ซึ่งจะทำหน้าที่

เพื่อให้สังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องหาาระบบความสัมพันธ์ระหว่างระบบต่าง ๆ ของสังคม คือ โครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ในแต่ละระบบซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างจะประกอบไปด้วย “สถาบัน” (Institutions) ต่าง ๆ เช่น ระบบศาสนาจะประกอบด้วยพิธีกรรมความเชื่อ องค์การทางศาสนา ฯลฯ ซึ่งแต่ละสถาบันจะต้องทำหน้าที่ร่วมกันเพื่อให้ระบบดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบต่าง ๆ ของสังคมจะทำงานอย่างประสานสอดคล้องกันเพื่อรักษา “ดุลยภาพ” (Equilibrium) ของสังคมเอาไว้ นอกจากนี้ยังเสนอว่า การศึกษาโครงสร้างสังคม (หรือความสัมพันธ์ของคนในสังคม) โดยดูจากหน้าที่ของพฤติกรรมต่าง ๆ ว่ามีส่วนช่วยในการสร้างความเป็นปึกแผ่น และรักษาความสมดุลของสังคมได้อย่างไร โดยเขาให้ตัวอย่างของการอธิบายพิธีกรรม ความเชื่อ และเทพนิยายต่าง ๆ ของชาวอินคาว่า เป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนา ซึ่งมีหน้าที่เสริมสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม พิธีกรรมช่วยเสริมสร้าง “อารมณ์ร่วม” (Collective emotion) และควบคุมความประพฤติของสมาชิกให้อยู่ในกรอบของจารีต กล่าวคือ พิธีกรรมมีหน้าที่หลักในการช่วยรักษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ส่วนการตอบสนองทางด้านจิตใจนั้นเป็นหน้าที่รอง เพราะฉะนั้นจุดเน้นในโครงสร้างทางสังคมจึงบอกได้ว่า สังคมประกอบไปด้วยระบบต่าง ๆ เช่น ระบบครอบครัว ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง ฯลฯ ซึ่งแต่ละระบบจะมีส่วนประกอบและหน้าที่ที่จะทำให้สังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น ในแต่ละระบบจะประกอบไปด้วยสถาบัน (Institutions) ต่าง ๆ เช่น ระบบศาสนาจะประกอบไปด้วยพิธีกรรม ความเชื่อ องค์การทางศาสนา ฯลฯ ซึ่งแต่ละสถาบันจะทำหน้าที่ร่วมกันอย่างใกล้ชิดเพื่อให้ระบบดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อรักษา “สมดุล” (Equilibrium) ของสังคมเอาไว้ ความสัมพันธ์ระบบต่าง ๆ ของสังคม คือ โครงสร้างสังคม (Social structure) หลักสำคัญของทฤษฎีนี้ประกอบด้วย

1. โครงสร้างสังคม เกิดจากการกระทำระหว่างกันของบุคคลในสังคม
2. โครงสร้างสังคม เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม
3. โครงสร้างสังคม เกิดจากบรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของพฤติกรรม
4. โครงสร้างสังคม มีหน้าที่สร้างเสถียรภาพทางสังคม
5. โครงสร้างสังคม มีหน้าที่รักษาการคงอยู่ของสังคม
6. โครงสร้างสังคม มีหน้าที่รักษาความสมดุลของสังคม
7. หน้าที่ของนักมานุษยวิทยา คือ การค้นหาและอธิบายว่าระบบต่าง ๆ ของสังคม

มีโครงสร้างและหน้าที่อย่างไร และแต่ละระบบมีความสัมพันธ์กันอย่างไร

สรุปแล้วทฤษฎีโครงสร้าง เน้นการวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมของคนในสังคมแบบบูรณาการ คือ ศึกษาหน้าที่ของโครงสร้างสังคมทุกโครงสร้างสัมพันธ์กัน และใช้ศึกษาโครงสร้างสังคม หรือ

ความสัมพันธ์ของคนในสังคม โดยดูจากหน้าที่ของพฤติกรรมต่าง ๆ สำหรับการท่องเที่ยวเชิงพุทธนี้ โครงสร้างหน้าที่จะบอกให้ทราบว่า โครงสร้างขององค์กรการท่องเที่ยว และหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีการทำงานร่วมกัน เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกค่อนักท่องเที่ยวอย่างไร

2.5 สัญลักษณ์สัมพันธ์

Herbert Blumer สังคมจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีการกระทำระหว่างกันในกลุ่มสมาชิกที่เข้ามาประกอบกันเป็นสังคม (Human Interaction) (ธีรภานต์ ฤทธิเจริญวัตถุ, 2550: 78-79) การกระทำระหว่างกันของบุคคลนอกจากจะทำให้บุคคลเกิดการรับรู้ตัวคนที่ได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น ยังเป็นลักษณะของการตีความสัญลักษณ์ที่บุคคลอื่นแสดงออกมาแล้วจึงได้ตอบโดยวัตถุหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ แบ่งได้ 3 ประเภท คือ (1) วัตถุทางกายภาพ (Physical Object) (2) วัตถุทางสังคม (Social Object) (3) วัตถุทางนามธรรม (Abstract Object) วัตถุหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ บุคคลจะเรียนรู้ได้โดยการกระทำระหว่างกันทางสังคมกับบุคคลอื่น เกิดการรับรู้ตัวคน (Self) ในลักษณะต่าง ๆ และจะนำมาตีความเมื่อเข้าร่วมสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ แล้วจึงแสดงการกระทำได้ตอบออกไป หลักสำคัญของทฤษฎีนี้

1. มนุษย์จะมีการกระทำต่อสิ่งต่าง ๆ โดยยึดพื้นฐานของความหมายของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ที่ปรากฏออกมาต่อเขา
2. ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์รับรู้จะเกิดจากการที่มนุษย์ได้มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมกับบุคคลอื่น
3. ความหมายต่าง ๆ เหล่านี้ บุคคลจะนำมาขยาย โดยกระบวนการตีความในลักษณะต่าง ๆ

ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์นั้นเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวเนื่องกับการรวมกลุ่มของสังคม โดยใช้สัญลักษณ์เป็นกลางในการเชื่อมโยงจิตใจของคนในสังคม โดยการใช้ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์อธิบายงานวิจัยเรื่องนี้ก็เพื่อ อธิบายถึง พระพุทธศาสนาที่เป็นสัญลักษณ์ประจำใจของประชาชนคนไทย ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

2.6 ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนา และการแพร่กระจาย

ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนา และการแพร่กระจาย (Development Potential Diffusion Theory) ประกอบด้วยหลัก 2 ส่วน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2540: 17-18) คือ

1. ศักยภาพของการพัฒนา ที่ประกอบด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ และองค์การทางสังคม และภาวะผู้นำ

2. การแพร่กระจาย คือ การที่ชุมชนมีการติดต่อกับโลกภายนอกจะทำให้ชุมชนเกิดการติดต่อสื่อสารกับชุมชนอื่น ๆ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อสังคมด้อยพัฒนา ได้ติดต่อกับสังคมที่พัฒนาแล้ว จะทำให้สังคมด้อยพัฒนานั้นมีพัฒนาการที่สูงขึ้นตามไปด้วย โดยกระบวนการแพร่กระจายนี้จะเกิดมาจาก การเรียนรู้ การฝึกอบรม ทางวิชาการ

รายละเอียดเกี่ยวกับศักยภาพการแพร่กระจาย มี 6 ข้อสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เกิดการพัฒน ปัจจัยเหตุ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยผล คือ การพัฒนา เมื่อมีทรัพยากร เช่น น้ำมัน ทองคำ สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดทรัพย์สินเงินทอง สามารถนำไปใช้จ่ายเพื่อยกระดับคุณภาพของชีวิตของสูงขึ้น

2. ทรัพยากรมนุษย์ ทำให้เกิดการพัฒน ปัจจัยเหตุ คือ ทรัพยากรมนุษย์วัยแรงงาน ทำให้เกิดผล คือ การพัฒนา คนในวัยแรงงานมีกำลังแรงงานที่สามารถก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ เช่น เพิ่มการศึกษา ทำให้สุขภาพแข็งแรง จิตใจมั่นคง

3. องค์การทางสังคม ทำให้เกิดการพัฒน องค์การทางสังคมนี้คือสังคมสหจร โดยองค์กรเหล่านี้จะช่วยให้มีพลังในการทำงานได้มากขึ้น และเป็นกรรวมกำลังแรงงานขนาดใหญ่ที่ทาคนเคียวไม่ได้ แต่ถ้าเป็นองค์กรขนาดใหญ่แล้วทำได้ ทำให้ได้ผลมาก และมีประสิทธิภาพสูง เพราะถ้ารวมกันเป็นองค์กรแล้วนั้น จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันพิจารณา ทำให้เกิดความรอบครอบ และงานจะบกพร่องน้อยที่สุด

4. ภาวะผู้นำ ทำให้เกิดการพัฒน ผู้นำมักเป็นผู้ที่มีคุณภาพ การทำงานของผู้นำจึงมีคุณภาพเสมอ ผลพลอยได้จากคุณภาพ คือ ประสิทธิภาพที่ดีด้วย ผู้นำสามารถรวมคนจำนวนมาก กลายเป็นผู้นำของคนกลุ่มหนึ่ง เมื่อรวมเป็นกลุ่มแล้ว จึงทำให้มีปริมาณงานที่มากขึ้น สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ ผู้นำจึงเป็นปัจจัยหนึ่งในการพัฒนา

5. การติดต่อ ทำให้เกิดการพัฒน การติดต่อ หมายถึง การติดต่อระหว่างชุมชน ระหว่างเมือง ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะชุมชนเมือง ประเทศที่ด้อยพัฒนาจะได้รับประโยชน์จากชุมชนเมือง ประเทศที่พัฒนาแล้วจะเจริญกว่า ทั้งนี้เพราะการติดต่อสื่อสารที่ดีกว่า ทำให้เกิดการเรียนรู้รับเอาความรู้ ความชำนาญ สินค้า และ เทคโนโลยี ทำให้สังคมด้อยพัฒนามีความเจริญก้าวหน้าตามไปด้วย

6. การฝึกอบรม ทำให้เกิดการพัฒน การฝึกอบรมมีฐานะพิเศษ เป็นทั้งตัวโคด ๆ และเป็นตัวเหตุร่วมที่ทำให้เกิดการพัฒนได้ หากมองการฝึกอบรมเป็นการศึกษา ข้อมแสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่ชัดเจนในการทำให้เกิดการพัฒน เพราะการฝึกอบรมจะทำให้เกิดความ

ชำนาญในด้านต่าง ๆ ของคนสูงขึ้น การพัฒนา ก็จะสูงตามไปด้วย การศึกษาดีข้อมทำให้เรารู้จักใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ทรัพยากรมนุษย์ที่ดีการศึกษาข้อมส่งผล และเพิ่มระดับของคุณภาพขึ้นไปอีกผู้นำที่มีคุณภาพที่ดี ก็ยังส่งผลดีข้อมขึ้น การติดต่อที่เฉลียวฉลาดอันเกิดจากการสนใจศึกษาข้อมก่อให้เกิดพัฒนาการที่ดี การฝึกอบรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนา

สรุปได้ว่า ศักยภาพการพัฒนาที่ก่อให้เกิดการแพร่กระจายประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทรัพยากรบุคคลที่พร้อมจะพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงพุทธ องค์กรทางสังคมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน มีการติดต่อสัมพันธ์กัน มีการฝึกอบรมเรียนรู้ เพื่อมุ่งหวังให้เกิดการใช้พระพุทธศาสนาเป็นสื่อในการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากศูนย์กลางของภาคอีสานไปยังจังหวัดอื่น ๆ โดยเริ่มจาก กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ประกอบด้วย จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดมหาสารคาม นอกจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธจะมีการแพร่กระจายไปยังชุมชน

2.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนาวรัตน์ พลาไยน้อย และคณะ (2539: 23) ได้ศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวภายในประเทศในช่วงปี พ.ศ. 2537 นักท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์ และแรงจูงใจในการท่องเที่ยว คือ การพักผ่อน เข้มญาติ ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เดือนเมษายน เป็นเดือนที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุด นักท่องเที่ยวนิยมไปท่องเที่ยวในจังหวัดที่อยู่คนละภูมิภาคกับที่ตนเองอาศัย

สุภาพ บุญไชย (2542: 52-53) อายุของผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ระหว่าง 15-30 ปี จำนวน 140 คน ร้อยละ 40.8 เป็นวัยที่ชอบการท่องเที่ยว ดังนั้นกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจึงควรคำนึงถึงวัยเป็นสำคัญจำทำให้การท่องเที่ยวมีรายได้ และเจริญก้าวหน้าต่อไป เพศชาย และเพศหญิงตอบแบบสอบถามใกล้เคียงกัน เพศชาย 172 คน และเพศหญิงร้อยละ 171 คน การศึกษาส่วนใหญ่อยู่ระดับมัธยมศึกษา อาชีพเกษตรกร รายได้ส่วนใหญ่ 500-2000 บาท สถานภาพแต่งงานแล้ว สำหรับพฤติกรรมการท่องเที่ยวประชาชนเลือกไปท่องเที่ยวภายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะมีค่าใช้จ่ายไม่สูงมาก และประหยัดเวลา ประเภทแหล่งท่องเที่ยวที่ประชาชนต้องการมากที่สุด คือ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติเพราะ อากาศดี วิวทิวทัศน์สวยงาม นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังชอบเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่เป็นโบราณสถาน เพราะเจียบสงบ คลายเครียดได้ แหล่งท่องเที่ยวที่ชอบไป คือ พระธาตุนาดูน ส่วนวัดที่ชอบไปท่องเที่ยว คือ วัดผาน้ำน้อย จังหวัดร้อยเอ็ด เนื่องจากอยู่ในบริเวณที่ตั้งของพระมหาเจดีย์ชัยมงคล

พิสิฎฐ์ บุญไชย (2548: 118) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษา และพัฒนาชุมชนโบราณเพื่อการท่องเที่ยว จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่ศึกษาบ้านอู่ และบ้านสระบัว

มีศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเคยเป็นเมืองโบราณในยุค ทวารวดี และลพบุรี เคยเป็นที่ตั้งของนครจำปาศรี ซึ่งเป็นพื้นที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โบราณคดี การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

พระมหาณัฐพงศ์ กองแก้ว (2552: 363-365) ได้ศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้หลักธรรมะของวัดในการบริการชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า หลักธรรมที่เจ้าอาวาสได้ยึดเป็นแนวในการให้บริการในด้านการสาธารณูปการ ได้แก่ หลักการวางแผน หลักอรรถจริยา หลักประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าประโยชน์ส่วนตน หลักทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์ หลักสมานัตตา หลักการอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่, หลักพุทธบารมี ธัมมบารมี สังฆบารมี หลักการสร้างศรัทธา หลักโลกัตถจริยา หลักการใช้จ่าย และหลักปฏิรูปเทสวาสะ ซึ่งเป็นหลักที่เจ้าอาวาสได้ยึดปฏิบัติเป็นส่วนมาอันนำมาซึ่งความเลื่อมใสของประชาชน ด้านการสาธารณูปการ เจ้าอาวาสมีหน้าที่เกี่ยวกับดำเนินการในการพัฒนาและดูแลด้านอาคาร สถานที่และสิ่งแวดล้อม จึงต้องอาศัยเงินจากประชาชนผู้เลื่อมใสซึ่งเป็นเงินจำนวนมาก หลักธรรมะที่เจ้าอาวาสยึดถือปฏิบัติคือหลักความศรัทธาและหลักการใช้จ่ายทรัพย์ที่ประชาชนบริจาคมาเพื่อให้เกิดประโยชน์ตามที่ได้ตั้งไว้ และดูความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของชุมชนด้วย และด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นการช่วยเหลือชุมชนโดยเฉพาะทั้งพระภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไป การให้การสงเคราะห์นั้นมีทั้งด้วยวัตถุสิ่งของและสิ่งอื่น โดยเจ้าอาวาสยึดหลักสังคหวัตถุธรรม การสงเคราะห์ชุมชนนั้นนอกจากจะเป็นการให้ชุมชนแล้ว ยังจะเห็นได้ว่าชุมชนจะมีความรักความเป็นเจ้าของในวัด ดังนั้นเมื่อชุมชนมีความรักในวัดของตนเอง มีความเคารพในผู้นำทางศาสนา คือ วัด ได้แก่ เจ้าอาวาส และ พระภิกษุสงฆ์ สามเณรแล้ว ย่อมเป็นไปได้ที่จะรักษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ได้

พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา (2552: 254-255) ได้ทำการศึกษาเรื่องท่องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม: แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม พบว่า ภายใต้การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในวัดของวัดนครราชสีมาทั้ง 4 ด้านในปัจจุบันมีศักยภาพของวัดและสภาพปัญหาด้านศักยภาพของวัดในการจัดการด้านการท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม มีปัจจัยหลัก 4 ด้าน ได้แก่ 1. ปัจจัยจุดใจในการจัดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้าน มีปัจจัยจุดใจ ได้แก่ สถานที่ตั้งของวัดมีการคมนาคมสะดวก เป็นวัดที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์มีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพนับถือของประชาชน เป็นสถานที่พักผ่อนทางกาย เป็นที่พึ่งพิงทางใจมีงานศิลปกรรมที่สวยงาม แปลกตา น่าตื่นเต้นสำหรับผู้พบเห็น มีความเป็นวิถีชีวิต และเป็นสถานที่กิจกรรมชุมชน ปัญหาด้านนี้คือการบูรณปฏิสังขรณ์ นอกนั้นยังไม่พบปัญหาใด 2. ปัจจัยประกอบการจัดการท่องเที่ยว อันได้แก่ วัดมีคุณค่าดึงดูดใจ คือมีความสวยงาม เก่าแก่ และศักดิ์สิทธิ์

มีภูมิทัศน์ลักษณะที่เรียบร้อยสวยงาม มีความเป็นระเบียบ มีความปลอดภัยในวัด ทั้งภัยธรรมชาติและ การเมือง แต่ก็มีปัญหาในด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่มีความไม่แน่นอน สิ่งแวดล้อม โดยรอบบดบังภูมิทัศน์ของวัด ทำให้วัดลดความน่าสนใจลงไปได้ 3. ปัจจัยสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยว อันได้แก่ การให้การต้อนรับและดูแลประชาชนที่เข้ามาติดต่อกับวัดและนักท่องเที่ยว มีการให้การแนะนำ มีการสื่อสารที่เข้าใจมีที่จำหน่ายของที่ระลึกบ้างบางวัด มีปัญหาในส่วนของที่พัก และอาหาร ที่ทางวัดไม่ได้จัดเพื่อนักท่องเที่ยว แต่มีที่พักและอาหารสำหรับประชาชนตามสภาพ ความเป็นอยู่ของแต่ละวัด สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวยังไม่มี และการให้ข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ยังไม่กว้างไกลพอ วัดยังไม่มีข้อมูลในการท่องเที่ยวที่จะนำเสนอต่อผู้ที่สนใจ 4. ปัจจัยด้านโครงสร้าง วัดมีโครงสร้างทางด้านศิลปกรรม กิจกรรมสิ่งแวดล้อม และการจัดสำนัก วิปัสสนา ที่คืออยู่แล้ว การคมนาคมมีความสะดวกตามสภาพสังคมโดยส่วนมากมีการคมนาคมและการไฟฟ้าที่สะดวก มีการกำจัดขยะมูลฝอยที่ดีโดยหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์สามเณร มีการบริการ สาธารณะบ้าง และระบบการสื่อสารที่ดี พระภิกษุสงฆ์สามเณร มีการบริการสาธารณะบ้าง และ ระบบการสื่อสารที่ดี

จันทนา โพลัน และคนอื่น ๆ (2546: 48) ได้ศึกษาเรื่อง ความต้องการ ทักษะคติ ความนิยม ความประทับใจ ปัญหา และอุปสรรคของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในพระธาตุนาดูน พบว่า นักท่องเที่ยวที่มานั้น มาเที่ยวเพราะความศรัทธา และประทับใจพระธาตุนาดูน และปัญหาที่ควรปรับปรุงแก้ไข คือสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ร้านอาหารไม่เพียงพอ ร้านจำหน่ายของที่ระลึกมีน้อยไม่หลากหลาย ห้องน้ำไม่สะอาด ส่วนด้านความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการให้ พัฒนาพระธาตุนาดูน คือ การประชาสัมพันธ์ การจัดมัลติเทศก์ และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ทรงคุณ จันทจร (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ องค์ความรู้เพื่อพัฒนารัฐกิจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า MICE (Meeting, Invention, Conference, Exhibition) เป็นยุทธศาสตร์ความร่วมมือที่ทุกภาคส่วน โดยเฉพาะสถานศึกษา ควรนำมากระตุ้นกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว

ทรงคุณ จันทจร (2549: 59,74) ได้ทำการศึกษาเรื่องการศึกษา และพัฒนาการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า โอกาสด้านการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม สามารถจัดเป็น cluster กลุ่ม "ร้อยแก่นสาร" (ร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม) เน้นด้านศิลปวัฒนธรรม งานประเพณี เนื่องจากอีสานเป็นดินแดนแห่งอารย ธรรมเก่าแก่ ความเป็นปึกแผ่น มีแหล่งท่องเที่ยวทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และวัฒนธรรมรวม ทั้งสิ้น 46 แห่ง เมื่อพิจารณาแล้ว จังหวัดมหาสารคามจึงมีความเป็นไปได้ในการสนับสนุนส่งเสริม ด้านการท่องเที่ยว โดยการใช้ กลยุทธ์ในการกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

สำหรับ การท่องเที่ยวโบราณสถาน สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ก็นับว่ากลุ่ม "ร้อย แก่น สาร" มีโบราณสถานสมัยขอมอยู่มาก มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ มีประเพณีที่น่าสนใจ เช่น งานบุญบั้งไฟ งานกลองยาว งานบุญเบิกฟ้า และงานฉลองพระธาตุนาดูน

ทัศนีย์ บัวระภา (2549: 103) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรมแบบยั่งยืนของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ผลการวิจัยพบว่า การตลาด การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ จะเป็นตัวกลางทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ซื้อได้รับทราบข้อมูล และเงื่อนไขของการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นควรเสนอความจริงในการทำการตลาดเพื่อจะได้คัดเลือกนักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพได้ ไม่ควรสนองนโยบายการท่องเที่ยวของภาครัฐที่เน้นรูปแบบงานประเพณีดั้งเดิม โดยเน้นที่ปริมาณ และจำนวนของนักท่องเที่ยว แหล่งโฆษณา ประชาสัมพันธ์ที่ดี คือ มหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานที่มีจัดการประชุมในระดับชาติ ระดับนานาชาติ ควรขอความร่วมมือจากหน่วยงานเหล่านี้เพิ่มมากขึ้น ควรมีการสนับสนุนให้มีการศึกษาดูงานในเรื่องเดียวกัน เพื่อจะได้ให้นักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากกว่าการท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน นักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพพร้อมที่จะปฏิบัติตามกฎ ข้อเสนอแนะในเอกสาร แนะนำการท่องเที่ยว และแหล่งโฆษณาที่ดีที่สุดทางหนึ่งคือทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งหากสามารถพัฒนาเป็นระบบของ E-commerce ได้จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และมีคุณภาพ เนื่องจากนักท่องเที่ยวจะได้ทราบรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวได้ล่วงหน้า ชัดเจน มีการเตรียมความพร้อมที่ดีก่อนที่จะเดินทางมาท่องเที่ยว

สุดิมา ฮามคำไพ (2549: 188) ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพทางวัฒนธรรมของพระมหาเจดีย์ชัยมงคล และศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของพระมหาเจดีย์ชัยมงคล พบว่า พระมหาเจดีย์ชัยมงคลมีศักยภาพที่สำคัญ คือ มีพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระมหาเจดีย์มีความงดงามมาก สำหรับเรื่องของการจัดการการท่องเที่ยวนั้นพบว่าเป็นเพียงการอำนวยความสะดวก และความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว

บุญสม ขอมมาลี (2551: 5) ได้ศึกษาเรื่อง การส่งเสริม เผยแพร่ พัฒนา และอนุรักษ์แหล่งวัฒนธรรมในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ และพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า ยังมีคนในชุมชนจำนวนมากที่ยังไม่รู้ถึงประวัติโบราณสถานที่ตั้งอยู่ใกล้กับหมู่บ้านของตน สิ่งที่ยังคนรู้อาจจะเป็นเพียงตำนาน ซึ่งได้รับทราบจากการบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือเป็นการสืบทอดประเพณีจากโบราณมาช้านาน แต่ทว่าประเพณีเหล่านั้นก็ยังเป็นการบอกถึงคุณค่าที่โบราณสถาน และเชื้ออำนาจต่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนนั่นเอง

ธีรกานต์ ฤทธิ์เจริญวิคฤ (2552: 481-482) สำหรับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการน้ำดื่ม เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคอีสานนั้น พบว่า ทุกกลุ่มเลือกใช้การจัดการ

โดยใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ แต่มีการจัดการที่แตกต่างกัน แบ่งเป็นสามลักษณะ คือ การจัดการโดยใช้หลัก อุ อา กะ สะ ประ โยชน์ 4 เป็นตัวนำหลักจัดการแบบสากล 4 Ms การจัดการโดยใช้หลักจัดการแบบสากล 4 Ms เป็นตัวนำหลัก อุ อา กะ สะ ประ โยชน์ 4 และการจัดการโดยใช้หลัก อุ อา กะ สะ ประ โยชน์ 4 ผสมผสานกับหลักจัดการสากล 4 Ms สรุปแล้วทุกกลุ่มในชุมชนมีพัฒนาการแบบค่อยเป็นค่อยไปไม่ขยายธุรกิจรวดเร็วมากนัก การจัดการด้วยหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้วยสูตรสำเร็จ อุ อา กะ สะ ประ โยชน์ 4 x 4 Ms = 4 สุข ซึ่งความสำเร็จที่ได้รับ คือ สุขในการมีทรัพย์สิน สุขในการใช้จ่ายทรัพย์สิน สุขในการไม่เป็นหนี้ และสุขในการสุขใจ เพราะรายได้ส่วนหนึ่งได้จัดสรรในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ธุรกิจนำค้ำของชุมชนจึงมีความมั่นคง ช่วยในการสร้างรายได้ และสร้างอาชีพให้กับชุมชน ส่งผลให้สังคมดี และชีวิตมีความสุข ตามหลักเศรษฐศาสตร์ เชิงพุทธ

สิรินทิพย์ พันธุ์ขาว (2552: 149-150) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า 1. ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคามพบว่า ยังไม่มีระบบการบริหารจัดการที่เป็นแนวทางชัดเจน เนื่องจากยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาลอย่างเป็นทางการและขาดงบประมาณในการจัดการ ส่วนใหญ่จะเป็นการบริหารจัดการเองภายในกลุ่มกันเอง ชุมชนและกลุ่ม ยังไม่มีความรู้เรื่องการจัดการท่องเที่ยว ไม่มี หน่วยงานของรัฐเข้ามาดูแล หรือจัดการอบรมให้ 2. ด้านรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว พบว่า ในแต่ละแห่งทั้ง 5 แห่ง ยังไม่มีรูปแบบหรือกิจกรรมที่จัดไว้รองรับนักท่องเที่ยว ไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การให้บริการมัคคุเทศก์ และกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการบริการท่องเที่ยว 3. ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว พบว่า ไม่มีแนวทางในการการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ดี เนื่องจากขาดความรู้ ประสบการณ์ และบุคลากรในการต้อนรับ และให้บริการนักท่องเที่ยว ปัจจุบันนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมจะดูแลตัวเองโดยการเดินเที่ยวชมเองตามลำพัง 4. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า มีเพียงสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จัดไว้รองรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น เช่น ห้องสุขา ชาติที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยวของชุมชน และสถานที่จอดรถ ซึ่งยังไม่มีการจัดขอบเขตให้เหมาะสมในแหล่งท่องเที่ยว 5. ด้านแหล่งท่องเที่ยวพบว่า เป็นสถานที่ที่มีความน่าสนใจแตกต่างกันคือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามด้านธรรมชาติ และวัฒนธรรมความทรงคุณค่าของโบราณสถานและที่สำคัญอย่างยิ่งคือการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ต่อไป

สำหรับแนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคามในภาพรวม ทั้ง 6 แห่ง จำเป็นต้องมีการพัฒนาใน 5 ด้านหลัก ๆ ได้แก่ 1) ด้านการจัดการการท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่จะต้องใช้ความรู้ด้าน การจัดการการท่องเที่ยว บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ 2) ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่ควรร่วมมือกันวางแผนหารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว 3) ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่นอกจากจะต้องรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้แล้ว ยังควรพัฒนาทักษะการสื่อสารด้วยภาษาสากลเพื่อความเข้าใจอันดีต่อกันอีกด้วย 4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและที่พัก แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งควรพัฒนา ด้านความสะอาดของอาคารสถานที่ ความปลอดภัยขณะอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยว ความสะอาดของอาคารสถานที่ความปลอดภัยขณะอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยว ความสะอาดด้านสาธารณสุขปโภคขั้นพื้นฐาน และ 5) ด้านแหล่งท่องเที่ยว จุดเน้นคือ ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ประชาชนในพื้นที่จะต้องช่วยกันดูแลรักษาสภาพภูมิทัศน์หรือระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวอย่างค่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสำหรับสองภาคส่วนที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยว

แมริซิโอ เพเรกกี (Maurizio Peleggi, 1999: 161 – 162) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยดึงดูดที่เป็นมรดกของประเทศไทยกับการจัดการการท่องเที่ยวสำหรับชาวต่างชาติ และการท่องเที่ยวภายในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า สิ่งทีหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวควรเน้นคือ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งนำเสนอมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ เพื่อที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ

เจนเนทท์ ฟิลิป และเดวิด เมอร์เซอร์ (Janette Philp and David Mercer, 1999: 142-145) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของพุทธศาสนาในประเทศพม่าในยุคร่วมสมัย ผลการศึกษาพบว่า พุทธศาสนาในประเทศพม่า เป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างสรรค์พลังชีวิตให้แก่ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ ผู้บริหารประเทศมองเห็นความสำคัญของพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อพลังชีวิตของประชาชน จึงได้ส่งเสริมให้พระพุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์ของชาติ อิทธิผลทางศาสนาได้ผสมกลมกลืนกับโลกยุคไร้พรมแดนอย่างลงตัว มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยสามารถใช้มรดกทางพระพุทธศาสนาดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติในด้านการท่องเที่ยว ในฐานะที่ประเทศพม่ามีแหล่งท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาหลายแห่ง พุทธศาสนากับการท่องเที่ยวนับวันจะมี

2.8 บริบทพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงพุทธ

2.8.1 จังหวัดร้อยเอ็ด

ร้อยเอ็ดเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่กึ่งกลางของภาคอีสานมานานกว่า 200 ปี อดีตเคยเป็นเมืองใหญ่ที่รุ่งเรืองมาก ชื่อเมือง สากศุนคร มีประตูเข้าเมือง 11 ประตู เมืองขึ้น 11 เมือง แต่ปัจจุบันได้มีพัฒนาการด้านต่าง ๆ มากมาย เมืองร้อยเอ็ดเป็นเมืองแห่งบึงพลาญชัย และมีพื้นที่ขนาดใหญ่ที่เป็นเขตทุ่งกุลาร้องไห้แหล่งปลูกข้าวหอมมะลิที่มีชื่อเสียง ซึ่งมีเนื้อที่กว้างใหญ่ถึงสองล้านไร่เศษ ขณะนี้กำลังได้รับการพัฒนาเพื่อให้เป็นแผ่นดินแห่งความอุดมสมบูรณ์จนแทบจะหาร่องรอยแห่งอดีตไม่พบประวัติศาสตร์ของเมืองร้อยเอ็ดเริ่มปรากฏขึ้นในราวสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย โดยมีเจ้าลาวจากนครจำปาศักดิ์ได้เดินทางมาตั้งบ้านเรือนในบริเวณที่เป็นอำเภอสุวรรณภูมิปัจจุบัน ต่อมาได้มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารสมเด็จพระบรมราชาที่ 3 แห่งกรุงศรีอยุธยา ในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้ย้ายเมืองใหม่มาตั้งที่บริเวณเมืองร้อยเอ็ดปัจจุบัน ส่วนเมืองสุวรรณภูมิเดิมก็ยังคงมีอยู่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เจ้านุวงศ์เวียงจันทน์คิดกบฏต่อกรุงเทพมหานคร ได้ยกทัพเข้ามาตีหัวเมืองราชทางจนมาถึงนครราชสีมาแต่ก็ถูกทัพไทยตีแตกหายไปเป็นที่สุด

นอกจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังพบหลักฐานทางโบราณคดีแสดงการอยู่อาศัยของคนมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์เช่นกัน และรวมทั้งเคยเป็นดินแดนที่อยู่ในเขตอิทธิพลของอาณาจักรขอมโบราณ เพราะพบโบราณสถานแบบขอมหลายแห่ง เช่น กู่พระโกนา อำเภอสุวรรณภูมิ กู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย ปรารักษ์กู่ อำเภอธวัชบุรี เป็นต้น ร้อยเอ็ด มีเนื้อที่ 8,299 ตารางกิโลเมตร และแบ่งการปกครองออกเป็น 17 อำเภอ และ 3 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองร้อยเอ็ด อำเภอเกษตรวิสัย อำเภอปทุมรัตน์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน อำเภอธวัชบุรี อำเภอพนมไพร อำเภอโพนทอง อำเภอเสลภูมิ อำเภอสุวรรณภูมิ อำเภออาจสามารถ อำเภอหนองพอก อำเภอเมืองสรวง อำเภอโพธิ์ชัย อำเภอโพนทราย อำเภอเมฆาคี อำเภอศรีสมเด็จ อำเภอจังหาร กิ่งอำเภอเชียงขวัญ กิ่งอำเภอหนองฮี และกิ่งอำเภอทุ่งเขาหลวง

คำขวัญจังหวัดร้อยเอ็ด

“ร้อยเอ็ดเพชรอีสาน ผลิตัญชัยบึงงาม เรืองนามพระสูงใหญ่ ผ้าไหมชั้นดี
สตรีโสภา ทุ่งกุลาสศไส งานใหญ่นุญหะเทวด”

1. อำเภอหนองพอก

เขตห้ามล่าสัตว์ป่าอำพน้ำทิพย์

ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอหนองพอก ครอบคลุมดูแลพื้นที่ประมาณ 151,242 ไร่ หรือประมาณ 242 ตารางกิโลเมตร โดยสภาพพื้นที่จะเป็นเทือกเขาหินทรายสูงชัน และ

สลับซับซ้อน ประกอบด้วยป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ สัตว์ป่าที่พบในพื้นที่แห่งนี้ ได้แก่ ไก่ฟ้าพญาลอ หมูป่า สุนัขจิ้งจอก เป็นต้น จุดท่องเที่ยวที่น่าสนใจในบริเวณนี้ คือ ผาผอม ซึ่งเป็นจุดที่ใช้สำหรับชมพระอาทิตย์ขึ้น และผาน้ำทิพย์ซึ่งเป็นจุดที่ใช้ชมพระอาทิตย์ตกดิน และผาน้ำย้อยนี้เองที่มีพื้นที่ของ (พุทธอุทยานอีสาน) ซึ่งตั้งอยู่ในบ้านโคกกลาง ตำบลผาน้ำย้อย อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอ เดินทางโดยรถยนต์สายร้อยเอ็ด - อำเภอโพนทอง - หนองพอก ระยะทาง 62 กิโลเมตร จากตัวเมืองร้อยเอ็ด ตามทางหลวงหมายเลข 2044 และ 2136 ซึ่งมีสถานที่ที่น่าสนใจได้แก่ ผาน้ำย้อยเป็นผาหินขนาดใหญ่ ซึ่งมีน้ำไหลตกลงมาซึมตลอดปีอยู่บนภูเขาเขียว บ้านโคกกลาง ตำบลโคกสว่าง มีเนื้อที่ป่ารอบๆ บริเวณหน้าผาพื้นที่ประมาณ 20,000 ไร่ เป็นป่าไม้เนื้อแข็งนานาชนิด นับเป็นป่าที่มีค่าและหายากยิ่ง มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่มากมาย เช่น หมูป่า เก้ง กวาง ไก่ป่า เป็นต้น ผาน้ำย้อยอยู่สูงจากระดับพื้นดินประมาณ 200 เมตร และอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล ประมาณ 380-500 เมตร เป็นภูเขาแบ่งพรมแดนระหว่างอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร และอำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์บนเขาภูนี้มีวัดอยู่วัดหนึ่งสร้างในพื้นที่ 2,500 ไร่ ตามไหล่เขามีศาลาการเปรียญที่ใหญ่โตมาก มีขนาดกว้าง 40 เมตร ยาว 80 เมตร วัดนี้มีชื่อว่าวัดผาน้ำทิพย์เทพประสิทธิ์วราราม โดยมีพระอาจารย์ศรีมหาโร ซึ่งเป็นศิษย์ของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตเป็นผู้ดำเนินการก่อสร้าง

พระมหาเจดีย์ชัยมงคล

เป็นพระเจดีย์ที่ใหญ่องค์หนึ่งของประเทศไทย มีความกว้าง 101 เมตร ความยาว 101 เมตร ความสูง 101 เมตร สร้างในพื้นที่ 101 ไร่ เป็นพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งตัวองค์พระธาตุได้แบ่งเป็น 5 ชั้น และได้ตกแต่งลวดลายงามวิจิตรของศิลปะยุคใหม่ และยุคเก่าผสมเป็นศิลปะร่วมสมัยที่หาดูได้ยาก พระมหาเจดีย์ชัยมงคลนี้ตั้งอยู่บริเวณวัดผาน้ำทิพย์เทพประสิทธิ์วราราม

2. อำเภอเกษตรวิสัย

กู่กาสิงห์ ตั้งอยู่ในวัดบูรพากู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ สามารถเดินทางได้ 2 ทาง คือ ใช้เส้นทางร้อยเอ็ด - เกษตรวิสัย ทางหลวงหมายเลข 214 ระยะทาง 47 กิโลเมตร เดินทางต่อไปตามทางหลวงสายเกษตรวิสัย-สุวรรณภูมิ ประมาณ 10 กิโลเมตร มีทางแยกขวาเข้าสู่กู่กาสิงห์เป็นระยะทางอีก 10 กิโลเมตร หรืออาจใช้เส้นทางสายร้อยเอ็ด-สุวรรณภูมิ-สุรินทร์ (ทางหลวงหมายเลข 215 ค่อยด้วย 214) ระยะทาง 60 กิโลเมตร ถึงวัดกู่พระโกนา ด้านตรงข้ามวัดมีทางเข้าไปสู่กู่กาสิงห์อีก 18 กิโลเมตร กู่กาสิงห์ เป็นสถาปัตยกรรมแบบเขมรอีกแห่งหนึ่ง มีขนาดค่อนข้างใหญ่ และยังอยู่ในสภาพดีพอสมควร ขณะนี้สำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 8 อุบลราชธานี กรมศิลปากร ได้ดำเนินการขุดแต่ง และบูรณะให้เห็นสภาพที่ชัดเจน

สวยงามยิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของภาคอีสาน ประกอบด้วย ปรากฏ 3 องค์ ตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงเดียวกัน มีวิหาร หรืออาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่เรียกว่าบรรณาลัย อยู่ทางด้านหน้าทั้งสองข้าง ทั้งหมดล้อมรอบด้วยกำแพงซึ่งมีซุ้มประตูทั้ง 4 ทิศ ถัดออกไปเป็นคูน้ำรูปเกือกม้าล้อมรอบอีกชั้นหนึ่ง

3. วัดป่ากุง อำเภอศรีสมเด็จ

เจดีย์นี้สร้างโดยหลวงปู่ศรี มหาวิโร วัดป่ากุง เหตุที่หลวงปู่ศรี ท่านมีดำริให้สร้าง พระเจดีย์หิน วัดป่ากุง พอสั่งขุดขึ้นหลังไปปี พ.ศ. 2531 หลวงปู่ได้ไปปฏิบัติศาสนกิจ ณ.มหาเจดีย์บุโรพุทโธ หรือ โบ โรบู โคร์ และได้ประทับใจในความยิ่งใหญ่อลังการของมหาเจดีย์แห่งนี้ จึงได้เล่าให้คณะศิษย์ฟัง ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 การก่อสร้างจึงเริ่มขึ้น ถือเป็นเจดีย์ที่สร้างด้วยหินทรายธรรมชาติเป็นแห่งแรกในประเทศไทย ภายในพระเจดีย์แกะสลักเรื่องราวพระพุทธประวัติและเวสสันดรชาดก รวมทั้งประวัติของหลวงปู่ศรีและรูปบูรพาจารย์ การก่อสร้างดำเนินมาหลายปี กระทั่ง วันที่ 28 ตุลาคม 2547 จึงได้ทำพิธีขุดเจดีย์ทองคำแท่นหนัก 101 ขึ้นประดิษฐานบนที่ตั้ง

พระเจดีย์หินนี้ หลวงปู่ศรี มหาวิโร มีความต้องการสร้างขึ้นเพื่อถวายคุณแด่พ่อแม่ครูบาอาจารย์หลวงปู่ศรี มหาวิโร ณ วัดประชาคมวนาราม โดยจำลองจากเจดีย์บุโรพุทโธ ประเทศอินโดนีเซีย พระอาจารย์ทองอินทร์ กตปุญโญ พร้อมด้วยคณะสงฆ์วัดสาขาประชาคมวนาราม (วัดป่ากุง) ตลอดจนคณะศิษยานุศิษย์ ได้พร้อมใจร่วมกันสร้างพระเจดีย์หินวัดป่ากุงขึ้นมาเพื่อเป็นการบูชาคุณพ่อแม่ครูบาอาจารย์ หลวงปู่ศรีมหาวิโร โดยใช้หินทรายธรรมชาติ ก่อสร้าง และแกะสลักเรื่องราวพระพุทธเจ้าและลวดลายภายนอกและภายในพระเจดีย์ เริ่มดำเนินการก่อสร้าง เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2547 งบประมาณก่อสร้าง 100 ล้านบาท

พระเจดีย์หินวัดป่ากุงตั้งอยู่บริเวณวัดประชาคมวนารามด้านทิศตะวันตกสูง 19 เมตร กว้าง 49 เมตร มีทั้งหมด 3 ชั้น ชั้นที่ 1 ใช้เป็นที่ประกอบพิธีสังฆกรรม และที่ประชุมสงฆ์ ภายในชั้นที่ 2 เป็นพิพิธภัณฑ์ และประวัติตลอดจนกิจกรรมอื่น ๆ ที่เป็นของหลวงปู่ศรี มหาวิโร ภายในชั้นที่ 3 บรรจุพระพุทธรูปพระผงศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่ผู้มีจิตศรัทธาบริจาค ภายนอกชั้นเรือนยอดพระเจดีย์หินทำเป็นเศวตฉัตรทองคำแท่น น้ำหนัก 101 บาท (วัดประชาคมวนาราม. 2553 : 200-201)

2.8.2 จังหวัดขอนแก่น

หากจะอ้างถึงประวัติ ของจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเริ่มก่อตั้งเป็นเมือง มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 อายุเพียงแค่อายุร้อยกว่าปี ก็คงจะกล่าวไม่ได้ว่า เป็นเมืองเก่า แต่ที่จริงแล้ว ดินแดนบนที่ราบสูงแห่งนี้ มีประวัติศาสตร์ ที่ยาวนานมาก ไม่ว่าจะเป็นทางธรรมชาติ หรือทางอารยธรรม ดังที่มีการค้นพบซากสิ่งมีชีวิตดึกดำบรรพ์ อายุนับล้านปี พบชุมชนเมืองโบราณ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ หลายแห่ง ตลอดจนปราสาทขอม สมัยพุทธศตวรรษที่ 18 ด้วยอารยธรรม ที่สั่งสมมา ตั้งแต่

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สิ่งที่พบที่นี่ไม่ว่าจะเป็น วัฒนธรรม ประเพณี โบราณสถานต่างๆ จึงล้วนเป็นส่วนหนึ่ง ที่สะท้อนให้ทราบความเป็นมาของคนไทยและชาติไทย

ขอนแก่น เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ตรงกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปรากฏหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ และมนุษยวิทยา ว่าอาณาเขต จังหวัดขอนแก่น เคยเป็นดินแดน ที่มีผู้คนอาศัย ตั้งบ้านเรือน อยู่เจริญรุ่งเรือง มีอารยธรรมสูงส่ง มาก่อนสมัยประวัติศาสตร์ และคาบเกี่ยวกับสมัยประวัติศาสตร์ ทำให้ขอนแก่น เป็นเมืองที่มีมรดกทางวัฒนธรรม ของชนชาติโบราณมากมาย ดังปรากฏ ร่องรอยให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน เช่น ภาพเขียนสี ที่ถ้ำฝ่ามือแดง อำเภอภูเวียง เมืองโบราณสมัยทวารวดี ที่อำเภอชุมแพ เสมานหิน ที่เมืองชัยวาน อำเภอเมืองจตุรพักตรพิมาน และศาสนสถาน สมัยขอม ที่อำเภอเปือยน้อย จัดเป็นปราสาทหิน ที่มีขนาดใหญ่ที่สุด ที่พบในจังหวัดขอนแก่น และอยู่ในสภาพสมบูรณ์มาก

ปัจจุบันขอนแก่นเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยว ทั้งทางธรรมชาติ และโบราณสถานมากมาย มีความเจริญรุ่งเรือง ในด้านต่างๆ เป็นศูนย์กลางทางการศึกษา คือ เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีวัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ มีผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว และผู้มาเยือน เช่น ผ้าไหมมัดหมี่ที่อำเภอชนบท นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามและสะดวกในการคมนาคมตลอดปี ระบบสาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในอำเภอเมือง รถโดยสารประจำทาง ว่างบริการหลายสาย มีที่พักบริการ หลายระดับ ตั้งแต่ห้องพักราคาประหยัด ไปจนถึงโรงแรมระดับห้าดาว สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัย ที่ส่งเสริมศักยภาพทางการท่องเที่ยวด้วย จังหวัดขอนแก่นมีพื้นที่ประมาณ 10,885 ตารางกิโลเมตร (ขอนแก่น, 2553)

คำขวัญ พระธาตุขามแก่น เสียงแคนดอกคูน ศูนย์รวมผ้าไหม ร่วมใจผูกเสี่ยว เที่ยวขอนแก่นนครใหญ่ ไดโนเสาร์สิรินธรเน่ สุดเท่เหรียญทองมวยโอลิมปิก

1. พระธาตุขามแก่น อำเภอท่าโพธิ์

สร้างขึ้นประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 25 ตั้งอยู่ในวัดเจติยภูมิ ตำบลบ้านขาม ตามประวัติกล่าวไว้ว่า หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ราว 3 ปีพระมหากัสสปะและเถระ ได้นำพระอัฐิธาตุ ไปประดิษฐานไว้ที่ภูเก้าพร้าว ตามพระประสงค์ของพระพุทธองค์แล้วประชุมพระอรหันต์ 500 องค์ กับพระยาอินทปิจฎฐนคร พระยาคำแดง พระยานันทเสน พระยาสุวรรณภิงคาร และพระยาจุลินทรมหัทธเนศ เป็นศาสนูปถัมภก ร่วมสร้างองค์พระธาตุพนมขึ้น ข่าวการสร้างพระธาตุพนมนี้เป็นข่าวใหญ่ เพราะขนาดเมืองโมริย์ซึ่งอยู่ในอาณาเขตของประเทศกัมพูชาปัจจุบันที่อยู่ห่างไกลจากภูเก้าพร้าวไป นับเป็นหมื่นๆ เส้นยังได้ทราบข่าว

โมริยกษัตริย์ เจ้าเมืองโมริย์ มีความประสงค์ที่จะนำพระอัฐิขององค์พระพุทธเจ้าที่ตนได้ไหว้ เมื่อคราวที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานใหม่ๆ มาบรรจุไว้ในพระธาตุพนมร่วมกับพระอัฐิธาตุด้วย

จึงโปรดให้พระอรหันต์ยอกแก้ว พระอรหันต์รังษี พระอรหันต์คันธิเถระ เข้าคณะรวม 9 องค์ และพระบาทหลวงเชิว เป็นผู้นำขบวนอัญเชิญพระธาตุในครั้งนี้

เมื่อมาถึงคอนมะขามแห่งหนึ่งซึ่งมีภูมิประเทศราบเรียบ มีห้วยเป็นแอ่ง น้ำไหลผ่านไปรอบๆ คอน พร้อมทั้งมีคันมะขามใหญ่ขึ้นตายมานานจนเหลือแต่แก่นคันหนึ่ง เนื่องจากเป็นเวลาที่ตะวันพลบพอดี คณะอัญเชิญพระธาตุคณะนี้จึงหยุดพักชั่วคราว จนรุ่งเช้าจึงออกเดินทางต่อไปจนถึงภูกำพร้าว เมื่อถึงภูกำพร้าวปรากฏว่าองค์พระธาตุพนมสร้างเสร็จแล้วไม่สามารถที่จะนำพระธาตุไปบรรจุเข้าได้อีกจึงได้พากันนมัสการพระธาตุแล้วเดินทางกลับ ตั้งใจว่าจะนำพระธาตุไปประดิษฐานไว้บ้านเมืองของคนดั้งเดิม

แต่เมื่อผ่านคอนมะขามอีกครั้ง ก็ปรากฏแก่นมะขามที่ตายแล้วนั้น กลับขึ้นต้นผลิดอก แดกกิ่งก้านสาขาเขียวชอุ่มอย่างน่าอัศจรรย์ คณะอัญเชิญพระธาตุเห็นนิมิตดังนั้น จึงตกลงใจสร้างเจดีย์ครอบคันมะขามแก่นคันนั้นไว้ พร้อมกับนำพระธาตุและพระพุทธรูป ที่สร้างจากแก้วแหวนเงินทองเข้าบรรจุไว้ภายในองค์พระธาตุพร้อมกับพวกคนทั้งหมดก็ปักหลักสร้างบ้านแปงเมืองกันที่บริเวณนี้ และเมื่ออยู่ต่อมาพระอรหันต์ทั้ง 9 นิพพานไปตามอายุขัยก็ได้สร้างพระธาตุเล็กไว้ทางทิศตะวันออกของพระธาตุองค์ใหญ่ เพื่อบรรจุพระธาตุของพระอรหันต์ทั้ง 9 เรียกว่าพระธาตุน้อย

เมืองเก่าบ้านขามนี้ได้รับการผู้คนไปหลายหน จนถึงปี พ.ศ.2332 เพี้ยเมืองแพน เจ้าเมืองสุวรรณภูมิ ซึ่งได้ย้ายเมืองมาตั้งที่บึงบอน หรือบ้านเมืองเก่าบริเวณ อ.เมืองขอนแก่นปัจจุบัน จึงได้นิมนิตนามเมืองนี้ว่า ขอนแก่น อันเป็นชื่อเมืองภายในเจดีย์ นอกจากพระธาตุแล้ว ยังได้บรรจุคัมภีร์นวลโลกุตตรธรรม และคาถาสรรเสริญพระพุทธรเจ้าที่เรียกว่า บวรหฤศ ไว้อีกด้วย

ปัจจุบัน บริเวณองค์พระธาตุขามแก่นได้รับการบูรณะจากกรมศิลปากรภายใต้การควบคุมของสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 7 ขอนแก่นมีการปรับปรุงทาสีองค์พระธาตุ ขยายบริเวณกำแพงแก้วทั้ง 4 ด้าน ห่างจากองค์พระธาตุให้กว้างออกไป ปรับปรุงบริเวณทางเดินด้านหน้าองค์พระธาตุให้มีทัศนียภาพที่สวยงาม ทุกวันเพ็ญเดือน 6 จะมีงานฉลองพระธาตุขามแก่นเป็นงานประจำปี (ขอนแก่น, 2553)

2. ภูบ้านนาค่าน้อย อำเภอคำชะอี

ตั้งอยู่ที่บ้านนาค่าน้อย ตำบลบัวใหญ่ การเดินทาง ไปทางเดียวกับ พระธาตุขามแก่นตรงไปก่อนถึงสะพานข้ามคลองส่งน้ำจากลำน้ำพอง เลี้ยวซ้ายตามถนนเลียบบคลองส่งน้ำแล้วเลี้ยวขวาข้ามสะพานเข้าหมู่บ้านนาค่าน้อย ภูจะอยู่ภายในวัดภูบ้านนาค่าน้อย หรือจะขับรถข้ามสะพานคลองส่งน้ำ ตรงไปตามถนนลาดยางประมาณ 6 กิโลเมตรก็จะมีป้ายบอกทางให้เลี้ยวซ้ายผ่านหมู่บ้านไปประมาณ 1 กิโลเมตร ก็จะถึงภูประภายักษ์ คือ กลุ่มโบราณสถานที่มีลักษณะแผนผังอย่างเดียวกันกับโบราณสถานที่บ้านหลักฐานแสดงอโรคยาศาลหรือสถานพยาบาลที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7

แห่งอาณาจักรเขมรโบราณโปรดให้สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 18 (พ.ศ. 1720 - 1780) คือ ประกอบด้วยปราสาทประธานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีมุขยื่นทางด้านหน้า ด้านขวามือเฉียงไปข้างหน้าที่เป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมที่เรียกว่า บรรณาลัย อาคารทั้งสองล้อมรอบด้วยกำแพงที่มุมซ้ายมีสระน้ำ 1 สระน้ำทั้งหมดนี้สร้างด้วยศิลาแลง โดยมีเสาประดับประดาที่หลังเป็นหินทราย ปัจจุบันหักพังแต่ยังได้รับการดูแลรักษาจากทางวัดเป็นอย่างดี ซึ่งได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478 (ทรงคุณ จันทจร. 2548 : 48-49)

3. วัดหนองแวง

วัดหนองแวง เดิมชื่อวัดเหนือ ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2332 พร้อมกับวัดกลาง และวัดธาตุ โดยท้าวเพ็ชเมืองแพน เจ้าเมืองคนแรก ณ บ้านบึงบอน (บึงแก่นนคร) พ.ศ.2354 ท้าวจามบุตร ท้าวเพ็ชเมืองแพน เจ้าเมืองคนที่ 2 ได้ย้ายเมือง ไปอยู่บ้านคอนพันชาติ เขตเมืองมหาสารคาม (บ้านโนนเมือง ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม) บ้านบึงบอนจึงกลายเป็นเมืองเก่าตั้งแต่นั้นมา ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ 593 ถนนกลางเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ.2442 โดยพระยานครศรีบริรักษ์(อุ) และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาครั้งสุดท้าย เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2527 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 40 เมตร ยาว 80 เมตร มีเนื้อที่ดินที่ตั้งวัด 26 ไร่ 65 ตารางวา โดยมีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์เป็นโฉนด 713 เลขที่ 28 หน้าสำรวจ 794 เล่มที่ 8 หน้า 13

อาณาเขต

ทิศเหนือ ยาว 135 เมตร จดถนนหนองแวงพัฒนา

ทิศใต้ ยาว 160.50 เมตร จดร่องน้ำและที่ดินนายพิศ วรรณราช

ทิศตะวันออก ยาว 151.40 เมตร กว้าง 120.80 เมตร จดถนนรอบบึงแก่นนคร และที่ดิน นางทองม้วน บุตรรสก

ทิศตะวันตก ยาว 246.70 เมตร จดถนนกลางเมือง

ลักษณะพื้นที่ตั้งวัดและบริเวณโดยรอบเป็นที่ราบเรียบ เป็นลักษณะ 6 เหลี่ยม มีหมู่บ้านล้อมรอบสามด้าน และมีบึงแก่นนครอยู่ทางทิศตะวันออกของวัด เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ปี พ.ศ.2524 เป็นวัดพัฒนาดีเด่น ปี พ.ศ. 2526 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกฐานะขึ้นเป็น พระอารามหลวง ปี พ.ศ. 2527 แบ่งออกเป็น 9 ชั้น ชั้นที่ 1 มีพระบรมสารีริกธาตุอยู่บนบุษบกตรงกลาง ค้นเสนาเขียนลวดลายสีเบญจรงค์ เพดานเขียนภาพเทพพนมปีกค้างคาวควาล้อมเดือน จตุเทพคารา โดยเฉพาะบานประตูใหญ่แกะสลักเป็น 3 มิติ

ชั้นที่ 2 บานประตูหน้าต่างเขียนลวดลายเบญจรงค์ภาพนิทานเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย

ชั้นที่ 3 หอปริยัติ บานประตูหน้าต่างเขียนภาพนิทานเรื่อง นางผมหมอม

ชั้นที่ 4 หอปฏิบัติธรรม บ้านประดูหน้าค่างเขียนภาพพระประจำวัน

ชั้นที่ 5 หอพิพิธภัณฑ์ บ้านประดูหน้าค่างแกะสลักภาพพุทธประวัติ

ชั้นที่ 6 หอพระอุปัชฌายาจารย์ บ้านประดูหน้าค่างแกะสลักนิทานชาดกเรื่อง

พระเวสสันดร

ชั้นที่ 7 หอพระอรหันตสาวก บ้านประดูหน้าค่างแกะสลักนิทานชาดกเรื่อง เคนยอไม้

ชั้นที่ 8 หอพระธรรม รวบรวมพระธรรมคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา บ้านประดู

หน้าค่างแกะสลักพรหม 16 ชั้น และ

ชั้นที่ 9 หอพระพุทธ เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุตรงกลางบุษบก และยังเป็นชั้นที่สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ของเมืองขอนแก่นได้อย่างสวยงาม ทางวัดเปิดให้เข้าชมทุกวันตั้งแต่เวลา 08.00-17.00 น. โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น (ขอนแก่น, 2553)

2.8.3 จังหวัดมหาสารคาม

จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่กึ่งกลางของภาคอีสาน ตัวเมืองตั้งอยู่บนเนินสูงของลูกคลื่นที่เรียกว่า มอ พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลูกคลื่น ไม่มีภูเขา เป็นทุ่งนาสลับกับป่าโปร่ง มีแหล่งน้ำสำคัญ คือ ลำน้ำชี ไหลผ่านพื้นที่อำเภอโกสุมพิสัย อำเภอกันทรวิชัย และอำเภอเมืองมหาสารคาม ลำน้ำพองไหลผ่านพื้นที่ตอนเหนือของจังหวัด และเป็นแนวแบ่งเขต จังหวัดมหาสารคามกับจังหวัดขอนแก่น นอกจากนั้นยังมีลำน้ำขนาดเล็กได้แก่ ห้วยกะกางในพื้นที่อำเภอเมือง ห้วยสาขาครในพื้นที่ยอำเภอเชียงยืน ห้วยเสียวในพื้นที่อำเภอบรบือ และอำเภอวาปีปทุม ลำเตา ลำพลับพลา ห้วยฉนวน ห้วยหว้า อยู่ในเขตอำเภอยักษ์ภูมิพิสัย กุคนางโย กุคคักชี กุคแดง อยู่ในเขตอำเภอเมือง บึงบอน บึงกุย อยู่ในพื้นที่อำเภอโกสุมพิสัย หนองแวง หนองท่ม หนองอีเก้ อยู่ในพื้นที่อำเภอวาปีปทุม

พื้นที่ของจังหวัดมหาสารคาม เป็นส่วนหนึ่งของแอ่งกระทะที่เรียกว่าแอ่งโคราช หินพื้นฐานเป็นหินทราย ดินส่วนมากเป็นดินตะกอนที่น้ำพัดมาทับถมกันเป็นเวลานาน เรียกว่าดินตะกอนเก่า ดินชนิดนี้มีความอุดมสมบูรณ์น้อย เรียกว่าดินทามหรือดินตึกเก็บ ส่วนดินตะกอนใหม่อยู่ในลำน้ำชี และลำห้วยต่าง ๆ ซึ่งมีเป็นส่วนน้อยเพียงร้อยละ 8 เท่านั้น และเนื่องจากหินพื้นฐานเป็นหินเกลือ บริเวณรอบ ๆ เมืองจึงเต็มไปด้วยเกลือสินเธาว์ บางแห่งเกลือจะปรากฏอยู่บนผิวดินเป็นสำเกลือสีขาว เรียกว่าเอือดหรือซึ่ทา ป่าไม้ในจังหวัดมหาสารคามมีน้อยมากเหลือพื้นที่ป่าอยู่ประมาณ 8,300 ไร่ เป็นป่าเขตร้อนที่เรียกว่า ป่าโคก บริเวณใกล้ลำน้ำชี มีไม้ประเภทพรวน้าจืด สรุปลแล้วมีป่าน้อยที่สุดในภาคอีสานและเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงได้ชื่อว่า “เป็นดักสลานคร” และประชาชนในจังหวัดมหาสารคามนั้น มีน้ำใจเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก มักสร้างวัดวาอาราม และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

พระภิกษุ สามเณร เพื่อมุ่งหวังให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองถาวร เนื่องจากในพื้นที่ จังหวัดมหาสารคามนั้นเป็นเมืองแห่งพุทธมณฑล สัญลักษณ์ที่ใช้แทนพุทธมณฑล ก็คือ พระธาตุนานุนั่นเอง (ทรงคุณ จันทจร. 2548 : 8)

คำขวัญ พุทธมณฑลอีสาน ถิ่นฐานอารยธรรม ผ้าไหมล้ำเลอค่า ตักสิลานคร

1. กู่สันตรัตน์ อำเภอนาइन

ตั้งอยู่ที่บ้านกู่โนนเมือง ตำบลกู่สันตรัตน์ อำเภอนาइन ประกอบด้วยกำแพงศิลาแลง ล้อมรอบทั้งสี่ด้าน เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีประตูซุ้ม (โคปุระ) อยู่ทางด้านหน้า (ทิศตะวันออก) ภายในกำแพงมีปราสาทศิลาแลง 1 หลัง บริเวณมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีอาคารบรรณาลัย อยู่ 1 หลัง บริเวณมุมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือภายนอกกำแพงแก้ว มีสระน้ำกรุดด้วยศิลาแลงอยู่ 1 แห่ง จากการสำรวจได้พบประติมากรรมสำคัญอยู่หลายชิ้น เช่น พระวัชรธร พระพุทธรูปปาง นาคปรก ศิลปะขอมแบบบาบูน อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 สันนิษฐานว่า กู่สันตรัตน์เป็น ศาสนสถานประจำโรคยาศาล ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ให้สร้างขึ้น กู่สันตรัตน์ได้ขึ้นทะเบียนเป็น โบราณสถานสำคัญของชาติเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2478 และประกาศขอบเขตโบราณสถานเมื่อ 21 ตุลาคม 2525 มีพื้นที่ 5 ไร่ 3 งาน

2. พระธาตุนาइन

พระธาตุนาइनอยู่ที่โคกคงเค็ง ตำบลพระธาตุ อำเภอนาइन มีพื้นที่ 902 ไร่ในปี พ.ศ. 2511 ได้มีผู้ค้นพบโบราณวัตถุในบริเวณทุ่งนาइन ตำบลคงบัง ซึ่งเดิมตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอ วาปีปทุม ในปีพุทธศักราช 2522 กรมศิลปากรและราษฎรในตำบลนาइन ได้ขุดพบ พระบรมสารีริกธาตุจากเนินดินที่เป็นซากโบราณสถาน ในบริเวณที่นาของราษฎร ท้องที่หมู่ที่ 1 ตำบลนาइन อำเภอนาइन จังหวัดมหาสารคาม พระบรมสารีริกธาตุมีลักษณะดังกล่าวกว้างประคิษฐ์ สถานในขอบ 3 ชั้น ชั้นในเป็นทองคำ ชั้นกลางเป็นเงิน ชั้นนอกเป็นสำริด สวดซ้อนกันเรียง ตามลำดับ และบรรจุอยู่ในสถูปจำลองอีกชั้นหนึ่ง เป็นสถูปโลหะ ทรงกลมสูง 24.4 เซนติเมตร อด ออกเป็น 2 ส่วน ส่วนยอดสูง 12.3 เซนติเมตร ส่วนองค์สถูปสูง 12.1 เซนติเมตร

ชาวจังหวัดมหาสารคาม ดำริว่า อุบัติการณ์ของพระบรมสารีริกธาตุครั้งนี้ นับเป็นนิมิตหมายอันดีแก่ชาวจังหวัดมหาสารคามอย่างยิ่ง สมควรสร้างพระสถูปเจดีย์ประดิษฐาน ไว้ให้ถาวร มั่นคง เป็น ปุชนิยสถานและสิริมงคลแก่ภูมิภาคนี้ต่อไปและเพื่อสืบทอดพระบรมศาสดาตาม แนวทางแห่งบรรพชน จึงจัดสร้างโครงการพุทธมณฑลอีสานขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางของ พระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่ พุทธศักราช 2525-2529 ประกอบด้วยสถานที่สำคัญ คือ เจดีย์พระธาตุนาइनที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ศูนย์พิพิธภัณฑสถานธรรมชาติวิทยา เพื่อเก็บรักษาใบไม้ แมงมุม กล้วยไม้ และเป็นที่แหล่งข้อมูลเกี่ยวกับ

อาณาจักรจัมปาศรี นครโบราณของบริเวณนี้ซึ่งอยู่ในสมัยทวารวดี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 13-16 ประกอบด้วย วัด ส่วนรุกขชาติ สวนสมุนไพร ศาลาพัก แหล่งน้ำ และถนน กำหนดพื้นที่ก่อสร้าง ณ โขกคงเค็ง มีปริมาตร 902 ไร่เศษ เจดีย์พระธาตุนาคูน มีลักษณะประยุกต์จากสถูปจำลองที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ กับลักษณะศิลปากร แบบทวารวดีออกแบบและดำเนินการสร้างโดยกรมศิลปากรสูง 50.50 เมตร ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส 35.70 เมตร พลเอกเปรมตติยสุถานนท์ นายกรัฐมนตรีได้ประกอบ พิธีวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2528 ก่อสร้างเสร็จบริบูรณ์ เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2529 สิ้นค่าใช้จ่ายเป็นเงิน 7,580,000 บาท (เจ็ดล้านห้าแสนแปดหมื่นบาทถ้วน) ครั้นวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2530 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ สยามมกุฎราชกุมารเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์มาทรงประกอบพิธีอันเชิญพระบรมสารีริกธาตุเข้าบรรจุ ในองค์ เจดีย์พระธาตุนาคูนนี้

3. วัดมหาชัย

ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2408 โดยพระเจริญราชเดช (กวค) เจ้าเมืองมหาสารคามคนแรก ตั้งแต่ในทศวรรษ 2500 ครั้งที่พระอริยานุวัตร เขมจารี (2448 - 2534) เป็นเจ้าอาวาสลำดับที่ 19 ได้เริ่มมีการรวบรวมโบราณวัตถุต่างๆ มาเก็บรักษาไว้ที่วัด ต่อมาในปี พ.ศ. 2519 จึงก่อตั้งเป็นศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้นก่อน และกลายเป็นพิพิธภัณฑสถานวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตัวอาคารพิพิธภัณฑสถาน เป็นอาคารทรงไทยประยุกต์ ชั้นบน จัดแสดงเครื่องปั้นดินเผาสมัยต่างๆ ขึ้นส่วนสถาปัตยกรรมของปราสาทหิน ตลอดจนซากสัตว์ต่างๆ ส่วนชั้นล่าง เก็บตู้พระธรรม หีบพระธรรม และคัมภีร์โบราณจำนวนมาก โบราณวัตถุชิ้นสำคัญภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ ได้แก่ ประติมากรรมหิน ซึ่งบางท่านเชื่อว่าเป็นรูปพระโกษาชยคุรุไวฑูรย์ประภา ซึ่งเดิมอยู่ที่ภูบ้านเขวา (ภูคูนมหาธาตุ) และเมื่อจะมีงานสงฆ์ก็ยังคงมาอัญเชิญกลับไปประกอบพิธีทุกปี

ทางวัดมหาชัยยังมีโบราณวัตถุจัดเก็บอยู่ในอาคารชั่วคราวอีกสองหลัง หลังหนึ่งใช้เก็บเครื่องมือไม้แกะสลักของอีสานโบราณ เช่น ธรรมาสน์ บานประตู หน้าต่าง ส่วนอีกหลังหนึ่ง เก็บโบราณวัตถุที่เป็นหิน เช่น ใบเสมา ฐานรูปเคารพ และศิวลึงค์ ส่วนบรรดาใบเสมาที่ไม่มีภาพสลักหรือชิ้นส่วนฐาน เสาที่เป็นหินสลักขนาดใหญ่ก็จะนำไปจัดวางไว้ทั่วไปในบริเวณวัดโดยรอบ (มหาสารคาม, 2553)

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร และเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 ประชากร

ในการศึกษาครั้งนี้ประชากรที่ทำการศึกษา ได้แก่ ประชากรกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ประกอบด้วย จังหวัดร้อยเอ็ด ขอนแก่น และมหาสารคาม

3.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

3.2.1 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสัมภาษณ์ เลือกแบบเจาะจง จำนวน 45 คน ประกอบด้วย

1. กลุ่มคณะสงฆ์	15 รูป
2. กลุ่มผู้นำชุมชน	15 คน
3. กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงศาสนา	15 คน

3.2.2 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสอบถาม เลือกแบบบังเอิญ จำนวน 300 คน ประกอบด้วย

1. นักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด	100 คน
2. นักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น	100 คน
3. นักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม	100 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือแบบสอบถามที่มีโครงสร้าง และการจัดประชุมกลุ่มย่อยจากกลุ่มตัวอย่างที่ออกแบบไว้ จากจังหวัดร้อยเอ็ด ขอนแก่น และจังหวัดมหาสารคาม การสร้างเครื่องมือสร้างจากกรณแนวคิดและวัตถุประสงค์การวิจัย

3.3.1 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. สร้างแบบสอบถามที่ได้จากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการ โดยใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ
3. นำแบบสอบถามที่ได้ไปทดลองใช้
4. นำแบบสอบถามไปปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
5. เก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.2 ลักษณะของแบบสอบถาม

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล เป็นคำถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

ตอนที่ 3 แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารอย่างยั่งยืน

3.3.3 ลักษณะของแบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ใช้สัมภาษณ์ กลุ่มคณะสงฆ์ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงศาสนา

3.3.4 การใช้แบบประจักษ์กลุ่มย่อย เกี่ยวกับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

3.3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 6 เดือน
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล แหล่งที่มาของข้อมูลที่ใช้ประกอบการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 แหล่ง คือ

2.1 ข้อมูลทุติยภูมิ โดยศึกษาจากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.2 ข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วย

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยว ได้แก่ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว

2. การใช้แบบสอบถาม สอบถามข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร โดยเน้นที่การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ในพื้นที่ จังหวัดขอนแก่น คือ พระธาตุนามแก่น กู่คำน้อย วัดหนองแวง จังหวัดมหาสารคาม กู่สันตรัตน์ พระธาตุนาคูน วัดมหาชัย และ จังหวัดร้อยเอ็ด กู่กาสิงห์ พระมหาเจดีย์ชัยมงคล วัดป่ากุง

3.4 วิธีการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือเพื่อการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

3.4.1 ศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ

3.4.2 ศึกษาระเบียบวิธีการในการสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม

3.4.3 นำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความ

ถูกต้อง

3.4.4 นำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามที่ตรวจสอบแก้ไขแล้วไปจัดพิมพ์เป็นฉบับ

ทดลอง

3.4.5 นำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) โดยนำแบบสัมภาษณ์ทดลองใช้กับนักท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดอุดรธานี จำนวน 30 ชุด

3.4.6 นำแบบสอบถามมาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α) ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.97

3.4.7 จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามฉบับจริง เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

3.5 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบ่งตามลักษณะของข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ดังนี้

3.5.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการศึกษาภาคสนาม เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ โดยมีวิธีการดังนี้

1. วิธีการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ภายในชุมชนเป้าหมายที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร เพื่อทราบถึงวิธีการที่จะใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

2. วิธีการสอบถามโดยใช้แบบสอบถามกับนักท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารเกี่ยวกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

3. วิธีการประชุมกลุ่มย่อย ใช้แบบประชุมกลุ่มย่อย เพื่อประชุมระดมความคิดเกี่ยวกับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร จากกลุ่มผู้นำชุมชน

4. วิธีการสังเกต โดยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เครื่องมือที่ใช้ประกอบการสังเกต ได้แก่ เทปบันทึกเสียง และสมุดจดบันทึก

3.5.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ วารสาร นิตยสาร รายงานการวิจัย รายงานประจำปี วิทยานิพนธ์ เพื่อใช้ประกอบการวิจัย โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ดังนี้

1. สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2. สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
3. ห้องสมุด สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน
4. สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
5. หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร
6. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร
7. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ e-book สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวไทย

3.5.3 ตัวแปรและการวัดตัวแปร

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน
2. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยมีการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) คือ การตรวจสอบข้อมูลในด้านแหล่งที่มาของข้อมูล แหล่งเวลาของข้อมูล และแหล่งบุคคล จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมประมวลผลโดยคอมพิวเตอร์ โดยนำเสนอในรูปแบบตารางพร้อมคำอธิบายผลการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์มีดังนี้

1. สถิติพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

1.1 ร้อยละ (Percentage) ใช้อธิบายลักษณะทางประชากรศาสตร์ (เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน) โดยใช้สูตร (บุญชม ศรีสะอาด, 2541)

$$P = \frac{f}{N} \times 100$$

เมื่อ	P	แทน ร้อยละ
	f	แทน ความถี่ที่ต้องการแปลงให้เป็นร้อยละ
	N	แทน จำนวนความถี่ทั้งหมด

1.2 ค่าเฉลี่ย (Mean) โดยใช้สูตร (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2541)

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{n}$$

เมื่อ	\bar{x}	แทน	ค่าเฉลี่ย
	$\sum x$	แทน	ผลรวมคะแนนทั้งหมด
	n	แทน	ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

1.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้สูตร (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2541)

$$S.D. = \sqrt{\frac{n \sum x^2 - (\sum x)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ	SD	แทน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	$\sum x^2$	แทน	ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง
	$(\sum x)^2$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมดยกกำลังสอง
	n	แทน	ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

การหาค่าเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด, 2535 : 100-101) มีการกำหนดให้ค่าคะแนนสำหรับ
อัตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) คือ

มากที่สุด	เท่ากับ	5	คะแนน
มาก	เท่ากับ	4	คะแนน
ปานกลาง	เท่ากับ	3	คะแนน

น้อย	เท่ากับ	2	คะแนน
น้อยที่สุด	เท่ากับ	1	คะแนน

การวิเคราะห์ระดับคะแนนด้วยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) แล้วนำมาจัดระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยใช้หลักเกณฑ์ คือ

1.00-1.50	แสดงว่า	ระดับน้อยที่สุด
1.51-2.50	แสดงว่า	ระดับน้อย
2.51-3.50	แสดงว่า	ระดับปานกลาง
3.51-4.50	แสดงว่า	ระดับมาก
4.51-5.00	แสดงว่า	ระดับมากที่สุด

2. สถิติอนุมาน ได้แก่ Chi-Square

ค่า Chi-Square ใช้ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ใช้สูตร ดังนี้

$$\chi^2 = \sum_{j=1}^c \sum_{i=1}^r \frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}}$$

เมื่อ	χ^2	แทน	ค่า Chi-Square
	O_{ij}	แทน	ความถี่ที่ได้จากการทดลอง
	E_{ij}	แทน	ความถี่ที่คาดหวัง
	k	แทน	จำนวนกลุ่ม
	d.f	คือ	$(c-1)(r-1)$

การวิเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากแบบสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย จากนั้นนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีพรรณนา

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร และเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร แสดงผลการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

ลำดับขั้นในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร
2. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดร้อยเอ็ด
3. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดขอนแก่น
4. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดมหาสารคาม
5. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร
6. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

ตอนที่ 4 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

จากการสอบถามนักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารเกี่ยวกับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร จำนวน 300 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย ร้อยละ 50.00 และเป็นเพศหญิง ร้อยละ 50.00

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 21-30 ปี (ร้อยละ 31.67) รองลงมา คือ มีอายุระหว่าง 41-50 ปี (ร้อยละ 26.00) อายุระหว่าง 31-40 ปี (ร้อยละ 25.67) อายุระหว่าง 51-60 ปี (ร้อยละ 14.00) และอายุมากกว่า 60 ปี (ร้อยละ 2.67) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับ ปวช./ปวส./อนุปริญญา (ร้อยละ 32.67) รองลงมา คือ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 30.00) ระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 20.00) ระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 14.33) และสูงกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ 3.00) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส (ร้อยละ 56.00) รองลงมา คือ สถานภาพโสด (ร้อยละ 29.33) และสถานภาพหย่าร้าง (ร้อยละ 14.67) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 22.67) รองลงมาคือ รับจ้าง (ร้อยละ 21.67) ค้าขาย (ร้อยละ 19.67) เกษตรกร (ร้อยละ 17.33) นักเรียน/นักศึกษา (ร้อยละ 17.00) และอื่นๆ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน แม่บ้าน ข้าราชการบำนาญหรือนำนาง (ร้อยละ 1.67) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ระหว่าง 3,000-6,000 บาท (ร้อยละ 29.67) รองลงคือ รายได้ระหว่าง 6,001-9,000 บาท (ร้อยละ 29.00) ต่ำกว่า 3,000 บาท (ร้อยละ 18.33) รายได้มากกว่า 12,000 บาท (ร้อยละ 16.00) และรายได้ระหว่าง 9,001-12,000 บาท (ร้อยละ 7.00) ตามลำดับ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละ ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

คุณลักษณะส่วนบุคคล	จังหวัดร้อยเอ็ด		จังหวัดขอนแก่น		จังหวัดมหาสารคาม		จังหวัดร้อยแก่นสาร	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ	100	100.00	100	100.00	100	100.00	300	100.00
ชาย	49	49.00	51	51.00	50	50.00	150	50.00
หญิง	51	51.00	49	49.00	50	50.00	150	50.00
2. อายุ	100	100.0	100	100.00	100	100.00	300	100.00
ระหว่าง 21-30 ปี	29	29.00	29	29.00	37	37.00	95	31.67
ระหว่าง 31-40 ปี	27	27.00	28	28.00	22	22.00	77	25.67
ระหว่าง 41-50 ปี	22	22.00	29	29.00	27	27.00	78	26.00
ระหว่าง 51-60 ปี	18	18.00	10	10.00	14	14.00	42	14.00
มากกว่า 60 ปี	4	4.00	4	4.00	0	0.00	8	2.67
3. ระดับการศึกษาสูงสุด	100	100.00	100	100.00	100	100.00	300	100.00
ประถมศึกษา	17	17.00	17	17.00	9	9.00	43	14.33
มัธยมศึกษา	28	28.00	26	26.00	6	6.00	60	20.00
ปวช./ปวส./อนุปริญญา	22	22.00	31	31.00	45	45.00	98	32.67
ปริญญาตรี	29	29.00	24	24.00	37	37.00	90	30.00
สูงกว่าปริญญาตรี	4	4.00	2	2.00	3	3.00	9	3.00

ตารางที่ 1 (ต่อ)

คุณลักษณะส่วนบุคคล	จังหวัดร้อยเอ็ด		จังหวัดขอนแก่น		จังหวัดมหาสารคาม		จังหวัดร้อยแก่นสาร	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
4. สถานภาพสมรส	100	100.00	100	100.00	100	100.00	300	100.00
โสด	29	29.00	29	29.00	30	30.00	88	29.33
สมรส	60	60.00	56	56.00	52	52.00	168	56.00
หย่าร้าง	11	11.00	15	15.00	18	18.00	44	14.67
5. อาชีพ	100	100.00	100	100.00	100	100.00	300	100.00
เกษตรกร	15	15.00	27	27.00	10	10.00	52	17.33
นักเรียน/นักศึกษา	13	13.00	11	11.00	27	27.00	51	17.00
ค้าขาย	24	24.00	15	15.00	20	20.00	59	19.67
รับจ้าง	25	25.00	29	29.00	11	11.00	65	21.67
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	20	20.00	16	16.00	32	32.00	68	22.67
อื่นๆ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน แม่บ้าน	3	3.00	2	2.00	0	0.00	5	1.67
6. รายได้ต่อเดือน	100	100.00	100	100.00	100	100.00	300	100.00
ต่ำกว่า 3,000 บาท	17	17.00	12	12.00	26	26.00	55	18.33
ระหว่าง 3,000-6,000 บาท	38	38.00	40	40.00	11	11.00	89	29.67
ระหว่าง 6,001-9,000 บาท	18	18.00	33	33.00	36	36.00	87	29.00
ระหว่าง 9,001-12,000 บาท	7	7.00	7	7.00	7	7.00	21	7.00
มากกว่า 12,000 บาท	20	20.00	8	8.00	20	20.00	48	16.00

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ในภาพรวมและรายด้าน

จากการศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ในภาพรวมและรายด้าน พบว่า

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.21$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดการ ($\bar{x} = 3.37$) ด้านวัสดุและอุปกรณ์ ($\bar{x} = 3.21$) ด้านการเงิน ($\bar{x} = 3.15$) และด้านบุคลากร ($\bar{x} = 3.09$) ตามลำดับ

จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.02$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดการ ($\bar{x} = 3.25$) ด้านบุคลากร ($\bar{x} = 3.00$) ด้านวัสดุและอุปกรณ์ ($\bar{x} = 2.94$) และด้านการเงิน ($\bar{x} = 2.89$) ตามลำดับ

จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.16$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดการ ($\bar{x} = 3.26$) ด้านการเงิน ($\bar{x} = 3.16$) ด้านวัสดุและอุปกรณ์ ($\bar{x} = 3.11$) และด้านบุคลากร ($\bar{x} = 3.10$) ตามลำดับ

จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.44$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน คือ ด้านวัสดุและอุปกรณ์และด้านการจัดการ ($\bar{x} = 3.60$) และอยู่ในระดับปานกลาง 1 ด้าน คือ ด้านการเงิน ($\bar{x} = 3.41$) และด้านบุคลากร ($\bar{x} = 3.16$) ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในภาพรวมและรายด้าน

การใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในการจัดการการท่องเที่ยว	จังหวัดร้อยเอ็ด			จังหวัดขอนแก่น			จังหวัดมหาสารคาม			จังหวัดร้อยแก่นสาร		
	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1. ด้านบุคลากร	3.00	0.57	ปานกลาง	3.10	0.72	ปานกลาง	3.16	0.17	ปานกลาง	3.09	0.54	ปานกลาง
2. ด้านการเงิน	2.89	0.54	ปานกลาง	3.16	0.59	ปานกลาง	3.41	0.24	ปานกลาง	3.15	0.53	ปานกลาง
3. ด้านวัสดุและอุปกรณ์	2.94	0.53	ปานกลาง	3.11	0.71	ปานกลาง	3.60	0.17	มาก	3.21	0.59	ปานกลาง
4. ด้านการจัดการ	3.25	0.34	ปานกลาง	3.26	0.52	ปานกลาง	3.60	0.19	มาก	3.37	0.41	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	3.02	0.43	ปานกลาง	3.16	0.60	ปานกลาง	3.44	0.15	ปานกลาง	3.21	0.47	ปานกลาง

2.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านบุคลากร

2.2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความขยัน

จากการศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความขยัน พบว่า

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความขยันในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.45$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 2 ข้อ คือ บุคลากรมีความขยันขันแข็งในการทำงาน ($\bar{x} = 3.75$) และบุคลากรมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเอง ($\bar{x} = 3.58$) และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ข้อ คือ บุคลากรมีความรู้ด้านการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ ($\bar{x} = 3.24$) และบุคลากรมีการเข้า ออก และทำงานตรงเวลา ($\bar{x} = 3.23$) ตามลำดับ

จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความขยันในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.30$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 1 ข้อ คือ บุคลากรมีความขยันขันแข็งในการทำงาน ($\bar{x} = 3.62$) และอยู่ในระดับปานกลาง 3 ข้อ คือ บุคลากรมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเอง ($\bar{x} = 3.43$) บุคลากรมีการเข้า ออก และทำงานตรงเวลา ($\bar{x} = 3.13$) และบุคลากรมีความรู้ด้านการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ ($\bar{x} = 3.03$) ตามลำดับ

จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความขยันในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.44$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 1 ข้อ คือ บุคลากรมีความขยันขันแข็งในการทำงาน ($\bar{x} = 3.67$) และอยู่ในระดับปานกลาง 3 ข้อ คือ บุคลากรมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเอง ($\bar{x} = 3.49$) บุคลากรมีความรู้ด้านการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ ($\bar{x} = 3.43$) และบุคลากรมีการเข้า ออก และทำงานตรงเวลา ($\bar{x} = 3.16$) ตามลำดับ

จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความขยันในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.62$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ บุคลากรมีความขยันขันแข็งในการทำงาน ($\bar{x} = 3.97$) บุคลากรมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเอง ($\bar{x} = 3.83$) บุคลากรมีการเข้า ออก และทำงานตรงเวลา ($\bar{x} = 3.40$) และบุคลากรมีความรู้ด้านการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ ($\bar{x} = 3.27$) ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลัก
เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความยั่งยืน

ด้านบุคลากรตามหลัก เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความยั่งยืน	จังหวัดร้อยเอ็ด			จังหวัดขอนแก่น			จังหวัดมหาสารคาม			จังหวัดร้อยแก่นสาร		
	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1. บุคลากรมีความขยันขันแข็งในการทำงาน	3.62	0.78	มาก	3.67	0.92	มาก	3.97	0.26	มาก	3.75	0.73	มาก
2. บุคลากรมีความรับผิดชอบค่อน้ำที่ ของตนเอง	3.43	0.90	ปานกลาง	3.49	0.88	ปานกลาง	3.83	0.38	มาก	3.58	0.78	มาก
3. บุคลากรมีความรู้ด้านการท่องเที่ยว ภายในพื้นที่	3.03	0.96	ปานกลาง	3.43	0.96	ปานกลาง	3.27	0.47	มาก	3.24	0.84	ปานกลาง
4. บุคลากรมีการเข้า ออก และทำงานตรง เวลา	3.13	0.84	ปานกลาง	3.16	0.94	ปานกลาง	3.40	0.53	มาก	3.23	0.80	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	3.30	0.76	ปานกลาง	3.44	0.83	ปานกลาง	3.62	0.20	มาก	3.45	0.67	ปานกลาง

2.2.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคอม

จากการศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคอมพบว่า

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคอมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.24$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย ($\bar{x} = 3.44$) องค์กรมีการอบรมสั่งสอนให้พนักงานเห็นคุณค่าในการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 3.32$) องค์กรมีการส่งเสริมให้พนักงานจัดทำบัญชีครัวเรือน ($\bar{x} = 3.12$) และองค์กรมีระบบการจัดทำเงินออมหรือสวัสดิการสำหรับพนักงาน ($\bar{x} = 3.07$) ตามลำดับ

จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคอมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.09$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย ($\bar{x} = 3.88$) องค์กรมีการอบรมสั่งสอนให้พนักงานเห็นคุณค่าในการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 3.20$) องค์กรมีการส่งเสริมให้พนักงานจัดทำบัญชีครัวเรือน ($\bar{x} = 3.01$) และองค์กรมีระบบการจัดทำเงินออมหรือสวัสดิการสำหรับพนักงาน ($\bar{x} = 2.76$) ตามลำดับ

จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคอมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.09$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย ($\bar{x} = 3.27$) องค์กรมีการอบรมสั่งสอนให้พนักงานเห็นคุณค่าในการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 3.21$) องค์กรมีการส่งเสริมให้พนักงานจัดทำบัญชีครัวเรือน ($\bar{x} = 3.04$) และองค์กรมีระบบการจัดทำเงินออมหรือสวัสดิการสำหรับพนักงาน ($\bar{x} = 2.85$) ตามลำดับ

จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคอมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.53$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 3 ข้อ คือ องค์กรมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย ($\bar{x} = 3.66$) องค์กรมีระบบการจัดทำเงินออมหรือสวัสดิการสำหรับพนักงาน ($\bar{x} = 3.61$) องค์กรมีการอบรมสั่งสอนให้พนักงานเห็นคุณค่าในการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 3.55$) ตามลำดับและอยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ คือ องค์กรมีการส่งเสริมให้พนักงานจัดทำบัญชีครัวเรือน ($\bar{x} = 3.30$) (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความประหยัดคอคอม

ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์ เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคอม	จังหวัดร้อยเอ็ด			จังหวัดขอนแก่น			จังหวัดมหาสารคาม			จังหวัดร้อยแก่นสาร		
	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1. องค์กรมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย	3.38	0.62	ปานกลาง	3.27	0.80	ปานกลาง	3.66	0.50	มาก	3.44	0.67	ปานกลาง
2. องค์กรมีการส่งเสริมให้พนักงานจัดทำบัญชีครัวเรือน	3.01	0.72	ปานกลาง	3.04	0.85	ปานกลาง	3.30	0.66	ปานกลาง	3.12	0.76	ปานกลาง
3. องค์กรมีระบบการจัดทำเงินออมหรือสวัสดิการสำหรับพนักงาน	2.76	0.94	ปานกลาง	2.85	1.00	ปานกลาง	3.61	0.53	มาก	3.07	0.93	ปานกลาง
4. องค์กรมีการอบรมสั่งสอนให้พนักงานเห็นคุณค่าในการใช้จ่ายเงิน	3.20	0.59	ปานกลาง	3.21	0.74	ปานกลาง	3.55	0.54	มาก	3.32	0.65	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	3.09	0.59	ปานกลาง	3.09	0.72	ปานกลาง	3.53	0.31	มาก	3.24	0.60	ปานกลาง

2.2.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการคบเพื่อนดีหรือสร้างเครือข่าย

จากการศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการคบเพื่อนดีหรือสร้างเครือข่าย พบว่า

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการคบเพื่อนดีหรือสร้างเครือข่าย ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.66$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง 3 ข้อ คือ พนักงานประพฤติดี มีคุณธรรม ($\bar{x} = 3.41$) มีการพัฒนา ฝึกอบรมและส่งพนักงานไปศึกษาดูงาน ($\bar{x} = 2.89$) การส่งเสริมให้พนักงานสร้างเครือข่ายกับองค์กรท่องเที่ยวอื่นๆ ($\bar{x} = 2.56$) ตามลำดับและอยู่ในระดับน้อย 1 ข้อ คือ การทะเลาะวิวาทภายในองค์กร ($\bar{x} = 1.77$)

จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการคบเพื่อนดีหรือสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.77$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง 3 ข้อ คือ พนักงานประพฤติดี มีคุณธรรม ($\bar{x} = 3.46$) มีการพัฒนา ฝึกอบรมและส่งพนักงานไปศึกษาดูงาน ($\bar{x} = 2.83$) การส่งเสริมให้พนักงานสร้างเครือข่ายกับองค์กรท่องเที่ยวอื่นๆ ($\bar{x} = 2.74$) ตามลำดับและอยู่ในระดับน้อย 1 ข้อ คือ การทะเลาะวิวาทภายในองค์กร ($\bar{x} = 2.06$)

จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการคบเพื่อนดีหรือสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.84$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง 3 ข้อ คือ พนักงานประพฤติดี มีคุณธรรม ($\bar{x} = 3.29$) การส่งเสริมให้พนักงานสร้างเครือข่ายกับองค์กรท่องเที่ยวอื่นๆ ($\bar{x} = 2.94$) มีการพัฒนา ฝึกอบรมและส่งพนักงานไปศึกษาดูงาน ($\bar{x} = 2.88$) ตามลำดับและอยู่ในระดับน้อย 1 ข้อ คือ การทะเลาะวิวาทภายในองค์กร ($\bar{x} = 2.25$)

จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการคบเพื่อนดีหรือสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.36$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง 2 ข้อ คือ พนักงานประพฤติดี มีคุณธรรม ($\bar{x} = 3.47$) และมีการพัฒนา ฝึกอบรมและส่งพนักงานไปศึกษาดูงาน ($\bar{x} = 2.97$) อยู่ในระดับน้อย 1 ข้อ คือ การส่งเสริมให้พนักงานสร้างเครือข่ายกับองค์กรท่องเที่ยวอื่นๆ ($\bar{x} = 2.00$) และอยู่ในระดับน้อยที่สุด 1 ข้อ คือ การทะเลาะวิวาทภายในองค์กร ($\bar{x} = 1.00$) (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านการคบเพื่อนดีหรือสร้างเครือข่าย

ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการคบเพื่อนดีหรือสร้างเครือข่าย	จังหวัดร้อยเอ็ด			จังหวัดขอนแก่น			จังหวัดมหาสารคาม			จังหวัดร้อยแก่นสาร		
	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1. พนักงานประพฤติดี มีคุณธรรม	3.46	0.59	ปานกลาง	3.29	0.74	ปานกลาง	3.47	0.56	ปานกลาง	3.41	0.64	ปานกลาง
2. การทะเลาะวิวาทภายในองค์กร	2.06	1.20	น้อย	2.25	1.32	น้อย	1.00	0.00	น้อยที่สุด	1.77	1.17	น้อย
3. การส่งเสริมให้พนักงานสร้างเครือข่ายกับองค์กรท่องเที่ยวอื่นๆ	2.74	0.88	ปานกลาง	2.94	0.94	ปานกลาง	2.00	0.00	น้อย	2.56	0.85	ปานกลาง
4. มีการพัฒนาฝึกอบรมและส่งพนักงานไปศึกษาดูงาน	2.83	0.90	ปานกลาง	2.88	0.98	ปานกลาง	2.97	0.17	ปานกลาง	2.89	0.77	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	2.77	0.68	ปานกลาง	2.84	0.85	ปานกลาง	2.36	0.15	น้อย	2.66	0.67	ปานกลาง

2.2.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียง

จากการศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียง พบว่า

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.01$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ บุคลากรมีการดำรงชีวิตแบบพอเพียงตามวิถีชีวิตทั่วไป ($\bar{x} = 3.14$) รายได้ของพนักงานมีความเหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ ($\bar{x} = 3.04$) มีการอบรมให้พนักงานใช้จ่ายเงินได้เหมาะสม ($\bar{x} = 2.96$) และบุคลากรมีการจัดสรรเงินไว้ใช้ในคราวจำเป็น ($\bar{x} = 2.89$) ตามลำดับ

จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.86$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ บุคลากรมีการดำรงชีวิตแบบพอเพียงตามวิถีชีวิตทั่วไป ($\bar{x} = 3.06$) มีการอบรมให้พนักงานใช้จ่ายเงินได้เหมาะสม ($\bar{x} = 3.04$) รายได้ของพนักงานมีความเหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ ($\bar{x} = 2.67$) และบุคลากรมีการจัดสรรเงินไว้ใช้ในคราวจำเป็น ($\bar{x} = 2.65$) ตามลำดับ

จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.02$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ บุคลากรมีการดำรงชีวิตแบบพอเพียงตามวิถีชีวิตทั่วไป ($\bar{x} = 3.11$) มีการอบรมให้พนักงานใช้จ่ายเงินได้เหมาะสม ($\bar{x} = 3.04$) รายได้ของพนักงานมีความเหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ ($\bar{x} = 2.99$) และบุคลากรมีการจัดสรรเงินไว้ใช้ในคราวจำเป็น ($\bar{x} = 2.95$) ตามลำดับ

จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.14$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ รายได้ของพนักงานมีความเหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ ($\bar{x} = 3.45$) บุคลากรมีการดำรงชีวิตแบบพอเพียงตามวิถีชีวิตทั่วไป ($\bar{x} = 3.25$) บุคลากรมีการจัดสรรเงินไว้ใช้ในคราวจำเป็น ($\bar{x} = 3.06$) และมีการอบรมให้พนักงานใช้จ่ายเงินได้เหมาะสม ($\bar{x} = 2.80$) ตามลำดับ (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลัก
เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความพอเพียง

ด้านบุคลากรตามหลัก เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียง	จังหวัดร้อยเอ็ด			จังหวัดขอนแก่น			จังหวัดมหาสารคาม			จังหวัดร้อยแก่นสาร		
	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1. มีการอบรมให้พนักงานใช้จ่ายเงินได้ เหมาะสม	3.04	0.60	ปานกลาง	3.04	0.78	ปานกลาง	2.80	0.51	ปานกลาง	2.96	0.65	ปานกลาง
2. รายได้ของพนักงานมีความเหมาะสม ตามตำแหน่งหน้าที่	2.67	0.84	ปานกลาง	2.99	1.02	ปานกลาง	3.45	0.58	ปานกลาง	3.04	0.89	ปานกลาง
3. บุคลากรมีการจัดสรรเงินไว้ใช้ในคราว จำเป็น	2.65	0.73	ปานกลาง	2.95	0.83	ปานกลาง	3.06	0.74	ปานกลาง	2.89	0.78	ปานกลาง
4. บุคลากรมีการดำรงชีวิตแบบพอเพียง ตามวิถีชีวิตทั่วไป	3.06	0.60	ปานกลาง	3.11	0.78	ปานกลาง	3.25	0.50	ปานกลาง	3.14	0.64	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	2.86	0.57	ปานกลาง	3.02	0.74	ปานกลาง	3.14	0.33	ปานกลาง	3.01	0.58	ปานกลาง

2.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการเงิน

2.3.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความยั่งยืน

จากการศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความยั่งยืน พบว่า

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.01$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ การระดมทุนจากภายในองค์กร ($\bar{x} = 3.32$) การควบคุมทางการเงินและการลดต้นทุนที่ไม่จำเป็น ($\bar{x} = 3.05$) การระดมทุนจากภายนอกองค์กร ($\bar{x} = 3.04$) และการจัดกิจกรรมเพื่อสรรหาเงินทุนมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ($\bar{x} = 2.96$) ตามลำดับ

จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.85$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ การควบคุมทางการเงินและการลดต้นทุนที่ไม่จำเป็น ($\bar{x} = 3.10$) การระดมทุนจากภายในองค์กร ($\bar{x} = 2.83$) การจัดกิจกรรมเพื่อสรรหาเงินทุนมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ($\bar{x} = 2.75$) และการระดมทุนจากภายนอกองค์กร ($\bar{x} = 2.71$) ตามลำดับ

จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.08$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ การระดมทุนจากภายในองค์กร ($\bar{x} = 3.20$) การระดมทุนจากภายนอกองค์กร ($\bar{x} = 3.09$) การควบคุมทางการเงินและการลดต้นทุนที่ไม่จำเป็น ($\bar{x} = 3.03$) และการจัดกิจกรรมเพื่อสรรหาเงินทุนมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ($\bar{x} = 3.00$) ตามลำดับ

จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.35$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 1 ข้อ คือ การระดมทุนจากภายในองค์กร ($\bar{x} = 3.94$) และอยู่ในระดับปานกลาง 3 ข้อ คือ การระดมทุนจากภายนอกองค์กร ($\bar{x} = 3.31$) การจัดกิจกรรมเพื่อสรรหาเงินทุนมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ($\bar{x} = 3.13$) และการควบคุมทางการเงินและการลดต้นทุนที่ไม่จำเป็น ($\bar{x} = 3.02$) ตามลำดับ (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความยั่งยืน

ด้านการเงินตามหลัก เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความยั่งยืน	จังหวัดร้อยเอ็ด			จังหวัดขอนแก่น			จังหวัดมหาสารคาม			จังหวัดร้อยแก่นสาร		
	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1. การระดมทุนจากภายในองค์กร	2.83	0.78	ปานกลาง	3.20	0.96	ปานกลาง	3.94	0.28	มาก	3.32	0.86	ปานกลาง
2. การระดมทุนจากภายนอกองค์กร	2.71	0.83	ปานกลาง	3.09	0.98	ปานกลาง	3.31	0.60	ปานกลาง	3.04	0.85	ปานกลาง
3. การจัดกิจกรรมเพื่อสรรหาเงินทุนมาใช้ ในการบริหารจัดการองค์กร	2.75	0.72	ปานกลาง	3.00	0.82	ปานกลาง	3.13	0.42	ปานกลาง	2.96	0.69	ปานกลาง
4. การควบคุมทางการเงินและการลด ต้นทุนที่ไม่จำเป็น	3.10	0.59	ปานกลาง	3.03	0.80	ปานกลาง	3.02	0.77	ปานกลาง	3.05	0.72	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	2.85	0.63	ปานกลาง	3.08	0.77	ปานกลาง	3.35	0.24	ปานกลาง	3.09	0.63	ปานกลาง

2.3.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคอม

จากการศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคอมพบว่า

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคอมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง($\bar{x} = 3.18$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรมีผู้ดูแล ควบคุมระบบการเงิน($\bar{x} = 3.37$) องค์กรจัดตั้งเงินทุนสำรองไว้ใช้จ่ายในคราวจำเป็น ($\bar{x} = 3.22$) มีการนำรายได้จากการท่องเที่ยวไปพัฒนาองค์กร ($\bar{x} = 3.19$) และองค์กรนำเงินไปฝากธนาคารเป็นประจำ ($\bar{x} = 2.95$) ตามลำดับ

จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคอมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง($\bar{x} = 2.89$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับน้อย 1 ข้อ คือ องค์กรนำเงินไปฝากธนาคารเป็นประจำ ($\bar{x} = 2.40$) และอยู่ในระดับปานกลาง 3 ข้อ คือ องค์กรมีผู้ดูแล ควบคุมระบบการเงิน ($\bar{x} = 3.22$) มีการนำรายได้จากการท่องเที่ยวไปพัฒนาองค์กร ($\bar{x} = 3.06$) และ องค์กรจัดตั้งเงินทุนสำรองไว้ใช้จ่ายในคราวจำเป็น ($\bar{x} = 2.88$) ตามลำดับ

จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคอม ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง($\bar{x} = 3.19$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรจัดตั้งเงินทุนสำรองไว้ใช้จ่ายในคราวจำเป็น ($\bar{x} = 3.33$) องค์กรมีผู้ดูแล ควบคุมระบบการเงิน($\bar{x} = 3.20$) มีการนำรายได้จากการท่องเที่ยวไปพัฒนาองค์กร ($\bar{x} = 3.16$) และ องค์กรนำเงินไปฝากธนาคารเป็นประจำ ($\bar{x} = 3.07$) ตามลำดับ

จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคอมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง($\bar{x} = 3.47$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 1 ข้อ คือ องค์กรมีผู้ดูแล ควบคุมระบบการเงิน($\bar{x} = 3.70$)และอยู่ในระดับปานกลาง 3 ข้อ คือ องค์กรจัดตั้งเงินทุนสำรองไว้ใช้จ่ายในคราวจำเป็น ($\bar{x} = 3.44$) องค์กรนำเงินไปฝากธนาคารเป็นประจำ ($\bar{x} = 3.37$)และมีการนำรายได้จากการท่องเที่ยวไปพัฒนาองค์กร ($\bar{x} = 3.36$) ตามลำดับ (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความประหยัดคดออม

ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์ เชิงพุทธด้านความประหยัดคดออม	จังหวัดร้อยเอ็ด			จังหวัดขอนแก่น			จังหวัดมหาสารคาม			จังหวัดร้อยแก่นสาร		
	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1. องค์กรนำเงินไปฝากธนาคารเป็นประจำ	2.40	1.16	น้อย	3.07	1.04	ปานกลาง	3.37	0.56	ปานกลาง	2.95	1.04	ปานกลาง
2. องค์กรจัดตั้งเงินทุนสำรองไว้ใช้จ่ายใน คราวจำเป็น	2.88	0.81	ปานกลาง	3.33	0.78	ปานกลาง	3.44	0.52	ปานกลาง	3.22	0.75	ปานกลาง
3. องค์กรมีผู้ดูแล ควบคุมระบบการเงิน	3.22	0.50	ปานกลาง	3.20	0.62	ปานกลาง	3.70	0.46	มาก	3.37	0.58	ปานกลาง
4. มีการนำรายได้จากการท่องเที่ยวไป พัฒนาองค์กร	3.06	0.78	ปานกลาง	3.16	0.84	ปานกลาง	3.36	0.92	ปานกลาง	3.19	0.85	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	2.89	0.68	ปานกลาง	3.19	0.65	ปานกลาง	3.47	0.41	ปานกลาง	3.18	0.64	ปานกลาง

2.3.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่าย

จากการศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่าย พบว่า

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความการสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.02$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรภาครัฐให้การสนับสนุนเงินทุน ($\bar{x} = 3.19$) องค์กรมีที่ปรึกษาทางการเงินที่ดี ($\bar{x} = 3.10$) องค์กรภาคเอกชนให้การสนับสนุนเงินทุน ($\bar{x} = 3.00$) และองค์กรมีการจัดสรรเงินทุนบางส่วนให้บุคคลหรือองค์กรอื่นยืมไปลงทุน ($\bar{x} = 2.81$) ตามลำดับ

จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความการสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.84$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรภาครัฐให้การสนับสนุนเงินทุน ($\bar{x} = 3.01$) องค์กรมีที่ปรึกษาทางการเงินที่ดี ($\bar{x} = 2.97$) องค์กรภาคเอกชนให้การสนับสนุนเงินทุน ($\bar{x} = 2.80$) และองค์กรมีการจัดสรรเงินทุนบางส่วนให้บุคคลหรือองค์กรอื่นยืมไปลงทุน ($\bar{x} = 2.60$) ตามลำดับ

จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความการสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.96$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรมีที่ปรึกษาทางการเงินที่ดี ($\bar{x} = 3.05$) องค์กรภาครัฐให้การสนับสนุนเงินทุน ($\bar{x} = 3.05$) องค์กรภาคเอกชนให้การสนับสนุนเงินทุน ($\bar{x} = 3.03$) และองค์กรมีการจัดสรรเงินทุนบางส่วนให้บุคคลหรือองค์กรอื่นยืมไปลงทุน ($\bar{x} = 2.71$) ตามลำดับ

จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความการสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.26$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรภาครัฐให้การสนับสนุนเงินทุน ($\bar{x} = 3.50$) องค์กรมีที่ปรึกษาทางการเงินที่ดี ($\bar{x} = 3.27$) องค์กรภาคเอกชนให้การสนับสนุนเงินทุน ($\bar{x} = 3.17$) และองค์กรมีการจัดสรรเงินทุนบางส่วนให้บุคคลหรือองค์กรอื่นยืมไปลงทุน ($\bar{x} = 3.12$) ตามลำดับ (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านการสร้างเครือข่าย

ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์ เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่าย	จังหวัดร้อยเอ็ด			จังหวัดขอนแก่น			จังหวัดมหาสารคาม			จังหวัดร้อยแก่นสาร		
	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1. องค์กรภาครัฐให้การสนับสนุนเงินทุน	3.01	0.78	ปานกลาง	3.05	0.78	ปานกลาง	3.50	0.54	ปานกลาง	3.19	0.74	ปานกลาง
2. องค์กรภาคเอกชนให้การสนับสนุน เงินทุน	2.80	0.80	ปานกลาง	3.03	0.74	ปานกลาง	3.17	0.53	ปานกลาง	3.00	0.72	ปานกลาง
3. องค์กรที่ปรึกษาทางการเงินที่ดี	2.97	0.69	ปานกลาง	3.05	0.76	ปานกลาง	3.27	0.53	ปานกลาง	3.10	0.67	ปานกลาง
4. องค์กรมีการจัดสรรเงินทุนบางส่วนให้ บุคคลหรือองค์กรอื่นยืมไปลงทุน	2.60	0.96	ปานกลาง	2.71	1.05	ปานกลาง	3.12	0.81	ปานกลาง	2.81	0.97	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	2.84	0.71	ปานกลาง	2.96	0.77	ปานกลาง	3.26	0.40	ปานกลาง	3.02	0.67	ปานกลาง

2.3.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียง

จากการศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียง พบว่า

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.31$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรมีการตรวจสอบการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 3.40$) องค์กรมีการควบคุมการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 3.35$) องค์กรมีการติดตามและประเมินผลการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 3.31$) และองค์กรมีการใช้จ่ายเงินได้อย่างเหมาะสม ($\bar{x} = 3.20$) ตามลำดับ

จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.96$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรมีการตรวจสอบการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 3.11$) องค์กรมีการควบคุมการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 2.95$) องค์กรมีการใช้จ่ายเงินได้อย่างเหมาะสม ($\bar{x} = 2.95$) และองค์กรมีการติดตามและประเมินผลการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 2.83$) ตามลำดับ

จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.41$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรมีการตรวจสอบการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 3.49$) องค์กรมีการติดตามและประเมินผลการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 3.43$) องค์กรมีการควบคุมการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 3.40$) องค์กรมีการใช้จ่ายเงินได้อย่างเหมาะสม ($\bar{x} = 3.32$) ตามลำดับ

จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.57$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 3 ข้อ คือ องค์กรมีการควบคุมการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 3.69$) องค์กรมีการติดตามและประเมินผลการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 3.66$) และองค์กรมีการตรวจสอบการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 3.59$) และอยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ คือ องค์กรมีการใช้จ่ายเงินได้อย่างเหมาะสม ($\bar{x} = 3.33$) ตามลำดับ (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลัก
เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความพอเพียง

ด้านการเงินตามหลัก เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียง	จังหวัดร้อยเอ็ด			จังหวัดขอนแก่น			จังหวัดมหาสารคาม			จังหวัดร้อยแก่นสาร		
	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1. องค์กรมีการใช้จ่ายเงินได้อย่าง เหมาะสม	2.95	0.74	ปานกลาง	3.32	0.72	ปานกลาง	3.33	0.51	ปานกลาง	3.20	0.69	ปานกลาง
2. องค์กรมีการควบคุมการใช้จ่ายเงิน	2.95	0.70	ปานกลาง	3.40	0.70	ปานกลาง	3.69	0.46	มาก	3.35	0.70	ปานกลาง
3. องค์กรมีการตรวจสอบการใช้จ่ายเงิน	3.11	0.79	ปานกลาง	3.49	0.72	ปานกลาง	3.59	0.51	มาก	3.40	0.71	ปานกลาง
4. องค์กรมีการติดตามและประเมินผลการ ใช้จ่ายเงิน	2.83	1.05	ปานกลาง	3.43	0.71	ปานกลาง	3.66	0.54	มาก	3.31	0.87	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	2.96	0.71	ปานกลาง	3.41	0.55	ปานกลาง	3.57	0.27	มาก	3.31	0.60	ปานกลาง

2.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านวัสดุและอุปกรณ์

2.4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความขยัน

จากการศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความขยัน พบว่า

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.29$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ คัดสรรเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ที่ดีมีคุณภาพ ($\bar{x} = 3.40$) มีการตรวจเช็คสภาพวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 3.30$) มีการล้าง ทำความสะอาดวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 3.24$) และมีการจัดเก็บ จัดระเบียบ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 3.20$) ตามลำดับ

จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.98$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ คัดสรรเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ที่ดีมีคุณภาพ ($\bar{x} = 3.04$) มีการล้าง ทำความสะอาดวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 2.96$) มีการตรวจเช็คสภาพวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 2.96$) และมีการจัดเก็บ จัดระเบียบ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 2.94$) ตามลำดับ

จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.11$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ คัดสรรเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ที่ดีมีคุณภาพ ($\bar{x} = 3.18$) มีการตรวจเช็คสภาพวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 3.17$) มีการจัดเก็บ จัดระเบียบ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 3.06$) และมีการล้าง ทำความสะอาดวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 3.05$) ตามลำดับ

จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.77$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ คัดสรรเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ที่ดีมีคุณภาพ ($\bar{x} = 3.98$) มีการตรวจเช็คสภาพวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 3.78$) มีการล้าง ทำความสะอาดวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 3.70$) และมีการจัดเก็บ จัดระเบียบ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 3.60$) ตามลำดับ (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความยั่งยืน

ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลัก เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความยั่งยืน	จังหวัดร้อยเอ็ด			จังหวัดขอนแก่น			จังหวัดมหาสารคาม			จังหวัดร้อยแก่นสาร		
	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1. คัดสรรเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ที่ดี มีคุณภาพ	3.04	0.65	ปานกลาง	3.18	0.98	ปานกลาง	3.98	0.45	มาก	3.40	0.83	ปานกลาง
2. มีการตรวจเช็คสภาพวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ อย่างสม่ำเสมอ	2.96	0.63	ปานกลาง	3.17	0.94	ปานกลาง	3.78	0.69	มาก	3.30	0.84	ปานกลาง
3. มีการล้าง ทำความสะอาดวัสดุ อุปกรณ์ ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ	2.96	0.86	ปานกลาง	3.05	1.01	ปานกลาง	3.70	0.48	มาก	3.24	0.88	ปานกลาง
4. มีการจัดเก็บ จัดระเบียบ วัสดุ อุปกรณ์ที่ ใช้อย่างสม่ำเสมอ	2.94	0.74	ปานกลาง	3.06	0.80	ปานกลาง	3.60	0.51	มาก	3.20	0.75	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	2.98	0.59	ปานกลาง	3.11	0.83	ปานกลาง	3.77	0.40	มาก	3.29	0.72	ปานกลาง

2.4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอกอม

จากการศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอกอม พบว่า

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอกอมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.18$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ มีการดูแล รักษา วัสดุ อุปกรณ์ให้ใช้งานได้นานที่สุด ($\bar{x} = 3.33$) มีการตรวจสอบอายุการใช้งานของวัสดุ อุปกรณ์ ($\bar{x} = 3.23$) เลือกและจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ได้ในราคาที่เหมาะสม ($\bar{x} = 3.16$) และมีการเรียนรู้วิธีการซ่อมบำรุง รักษา วัสดุ อุปกรณ์เบื้องต้น ($\bar{x} = 3.00$) ตามลำดับ

จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอกอมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.94$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ มีการดูแล รักษา วัสดุ อุปกรณ์ให้ใช้งานได้นานที่สุด ($\bar{x} = 3.13$) มีการตรวจสอบอายุการใช้งานของวัสดุ อุปกรณ์ ($\bar{x} = 3.03$) เลือกและจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ได้ในราคาที่เหมาะสม ($\bar{x} = 2.86$) และมีการเรียนรู้วิธีการซ่อมบำรุง รักษา วัสดุ อุปกรณ์เบื้องต้น ($\bar{x} = 2.74$) ตามลำดับ

จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอกอมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.09$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ มีการดูแล รักษา วัสดุ อุปกรณ์ให้ใช้งานได้นานที่สุด ($\bar{x} = 3.33$) มีการตรวจสอบอายุการใช้งานของวัสดุ อุปกรณ์ ($\bar{x} = 3.10$) เลือกและจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ได้ในราคาที่เหมาะสม ($\bar{x} = 2.97$) และมีการเรียนรู้วิธีการซ่อมบำรุง รักษา วัสดุ อุปกรณ์เบื้องต้น ($\bar{x} = 2.94$) ตามลำดับ

จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอกอมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.52$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 3 ข้อ คือ เลือกและจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ได้ในราคาที่เหมาะสม ($\bar{x} = 3.66$) มีการตรวจสอบอายุการใช้งานของวัสดุ อุปกรณ์

($\bar{x} = 3.56$) มีการดูแล รักษา วัสดุ อุปกรณ์ให้ใช้งานได้นานที่สุด ($\bar{x} = 3.52$) ตามลำดับและอยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ คือ มีการเรียนรู้วิธีการซ่อมบำรุง รักษา วัสดุ อุปกรณ์เบื้องต้น ($\bar{x} = 2.94$) (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความประหยัดคอตอม

ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์ เชิงพุทธ ด้านความประหยัดคอตอม	จังหวัดร้อยเอ็ด			จังหวัดขอนแก่น			จังหวัดมหาสารคาม			จังหวัดร้อยแก่นสาร		
	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1. เลือกและจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ได้ในราคา ที่เหมาะสม	2.86	0.82	ปานกลาง	2.97	0.89	ปานกลาง	3.66	0.48	มาก	3.16	0.83	ปานกลาง
2. มีการตรวจสอบอายุการใช้งานของวัสดุ อุปกรณ์	3.03	0.67	ปานกลาง	3.10	0.95	ปานกลาง	3.56	0.52	มาก	3.23	0.77	ปานกลาง
3. มีการดูแล รักษา วัสดุ อุปกรณ์ให้ใช้ งานได้นานที่สุด	3.13	0.58	ปานกลาง	3.33	0.93	ปานกลาง	3.52	0.50	มาก	3.33	0.71	ปานกลาง
4. มีการเรียนรู้วิธีการซ่อมบำรุง รักษา วัสดุ อุปกรณ์เบื้องต้น	2.74	0.82	ปานกลาง	2.94	0.89	ปานกลาง	3.33	0.49	ปานกลาง	3.00	0.79	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	2.94	0.64	ปานกลาง	3.09	0.83	ปานกลาง	3.52	0.25	มาก	3.18	0.67	ปานกลาง

2.4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่าย

จากการศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่ายพบว่า

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.10$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ก่อนซื้อวัสดุและอุปกรณ์จะมีการตรวจสอบราคากับร้านค้าหรือโรงงานก่อนเสมอ ($\bar{x} = 3.13$) ก่อนซื้อวัสดุและอุปกรณ์มีการตรวจสอบราคาจากเครือข่ายที่รู้จัก ($\bar{x} = 3.13$) เลือกใช้บริการจากร้านที่มีการดูแล บริการหลังการขายที่ดี ($\bar{x} = 3.12$) และแนะนำ วัสดุ หรือ อุปกรณ์ที่ดีให้กับองค์กรที่เป็นเครือข่ายกัน ($\bar{x} = 3.02$) ตามลำดับ

จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.75$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ก่อนซื้อวัสดุและอุปกรณ์จะมีการตรวจสอบราคากับร้านค้าหรือโรงงานก่อนเสมอ ($\bar{x} = 2.87$) เลือกใช้บริการจากร้านที่มีการดูแล บริการหลังการขายที่ดี ($\bar{x} = 2.76$) ก่อนซื้อวัสดุและอุปกรณ์มีการตรวจสอบราคาจากเครือข่ายที่รู้จัก ($\bar{x} = 2.75$) และแนะนำ วัสดุ หรือ อุปกรณ์ที่ดีให้กับองค์กรที่เป็นเครือข่ายกัน ($\bar{x} = 2.62$) ตามลำดับ

จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.97$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ก่อนซื้อวัสดุและอุปกรณ์จะมีการตรวจสอบราคากับร้านค้าหรือโรงงานก่อนเสมอ ($\bar{x} = 3.08$) เลือกใช้บริการจากร้านที่มีการดูแล บริการหลังการขายที่ดี ($\bar{x} = 3.00$) ก่อนซื้อวัสดุและอุปกรณ์มีการตรวจสอบราคาจากเครือข่ายที่รู้จัก ($\bar{x} = 2.95$) และแนะนำ วัสดุ หรือ อุปกรณ์ที่ดีให้กับองค์กรที่เป็นเครือข่ายกัน ($\bar{x} = 2.84$) ตามลำดับ

จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.58$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 3 ข้อ คือ ก่อนซื้อ

วัสดุและอุปกรณ์มีการตรวจสอบราคาจากเครือข่ายที่รู้จัก ($\bar{x} = 3.68$) เลือกใช้บริการจากร้านที่มีการดูแล
บริการหลังการขายที่ดี ($\bar{x} = 3.61$)แนะนำ วัสดุ หรืออุปกรณ์ที่ดีให้กับองค์กรที่เป็นเครือข่ายกัน
($\bar{x} = 3.59$) ตามลำดับและอยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ คือ ก่อนซื้อวัสดุและอุปกรณ์จะมีการตรวจสอบ
ราคากับร้านค้าหรือโรงงานก่อนเสมอ ($\bar{x} = 3.44$) (ตารางที่ 13)

ตารางที่ 13 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านการสร้างเครือข่าย

ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์ เชิงพุทธ ด้านการสร้างเครือข่าย	จังหวัดร้อยเอ็ด			จังหวัดขอนแก่น			จังหวัดมหาสารคาม			จังหวัดร้อยแก่นสาร		
	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1. ก่อนซื้อวัสดุและอุปกรณ์มีการ ตรวจสอบราคาจากเครือข่ายที่รู้จัก	2.75	0.81	ปานกลาง	2.95	0.88	ปานกลาง	3.68	0.47	มาก	3.13	0.84	ปานกลาง
2. ก่อนซื้อวัสดุและอุปกรณ์จะมีการ ตรวจสอบราคากับร้านค้าหรือโรงงาน ก่อนเสมอ	2.87	0.72	ปานกลาง	3.08	0.86	ปานกลาง	3.44	0.52	ปานกลาง	3.13	0.75	ปานกลาง
3. เลือกใช้บริการจากร้านที่มีการดูแล บริการหลังการขายที่ดี	2.76	0.79	ปานกลาง	3.00	0.90	ปานกลาง	3.61	0.49	มาก	3.12	0.83	ปานกลาง
4. แนะนำ วัสดุ หรืออุปกรณ์ที่ดีให้กับ องค์กรที่เป็นเครือข่ายกัน	2.62	0.78	ปานกลาง	2.84	0.81	ปานกลาง	3.59	0.49	มาก	3.02	0.82	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	2.75	0.70	ปานกลาง	2.97	0.77	ปานกลาง	3.58	0.23	มาก	3.10	0.71	ปานกลาง

2.4.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความพอเพียง

จากการศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความพอเพียง พบว่า

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.29$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ มีการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาวัสดุ อุปกรณ์ ($\bar{x} = 3.43$) ในการลงทุนครั้งแรกมีการเลือกซื้อวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นเท่านั้น ($\bar{x} = 3.38$) มีการติดตามผลการใช้วัสดุ อุปกรณ์ว่าใช้ได้เหมาะสม และคุ้มค่าหรือไม่ ($\bar{x} = 3.22$) และวัสดุ และอุปกรณ์ที่หมดอายุมีการตัดจำหน่าย เพื่อนำเงินมาหมุนเวียนใช้ในองค์กร ($\bar{x} = 3.13$) ตามลำดับ

จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.08$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ มีการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาวัสดุ อุปกรณ์ ($\bar{x} = 3.32$) ในการลงทุนครั้งแรกมีการเลือกซื้อวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นเท่านั้น ($\bar{x} = 3.14$) มีการติดตามผลการใช้วัสดุ อุปกรณ์ว่าใช้ได้เหมาะสม และคุ้มค่าหรือไม่ ($\bar{x} = 2.99$) และวัสดุ และอุปกรณ์ที่หมดอายุมีการตัดจำหน่าย เพื่อนำเงินมาหมุนเวียนใช้ในองค์กร ($\bar{x} = 2.88$) ตามลำดับ

จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.27$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ มีการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาวัสดุ อุปกรณ์ ($\bar{x} = 3.42$) ในการลงทุนครั้งแรกมีการเลือกซื้อวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นเท่านั้น ($\bar{x} = 3.30$) มีการติดตามผลการใช้วัสดุ อุปกรณ์ว่าใช้ได้เหมาะสม และคุ้มค่าหรือไม่ ($\bar{x} = 3.24$) และวัสดุ และอุปกรณ์ที่หมดอายุมีการตัดจำหน่าย เพื่อนำเงินมาหมุนเวียนใช้ในองค์กร ($\bar{x} = 3.11$) ตามลำดับ

จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.53$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 2 ข้อ คือ ในการลงทุนครั้งแรก

มีการเลือกซื้อวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นเท่านั้น ($\bar{x} = 3.70$)และ มีการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาวัสดุ อุปกรณ์ ($\bar{x} = 3.56$)และอยู่ในระดับ ปานกลาง 2 ข้อ คือ มีการติดตามผลการใช้วัสดุ อุปกรณ์ว่าใช้ได้เหมาะสม และคุ้มค่าหรือไม่ ($\bar{x} = 3.44$)และวัสดุ และอุปกรณ์ที่หมดอายุมีการคัดจำหน่าย เพื่อนำเงินมาหมุนเวียนใช้ในองค์กร ($\bar{x} = 3.40$) ตามลำดับ (ตารางที่ 14)

ตารางที่ 14 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความพอเพียง

ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลัก เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ความพอเพียง	จังหวัดร้อยเอ็ด			จังหวัดขอนแก่น			จังหวัดมหาสารคาม			จังหวัดร้อยแก่นสาร		
	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1. ในการลงทุนครั้งแรกมีการเลือกซื้อวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นเท่านั้น	3.14	0.53	ปานกลาง	3.30	0.63	ปานกลาง	3.70	0.50	มาก	3.38	0.60	ปานกลาง
2. มีการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีส่วนร่วม ในการรักษาวัสดุ อุปกรณ์	3.32	0.58	ปานกลาง	3.42	0.68	ปานกลาง	3.56	0.52	มาก	3.43	0.61	ปานกลาง
3. มีการติดตามผลการใช้วัสดุ อุปกรณ์ ว่าใช้ได้เหมาะสม และคุ้มค่าหรือไม่	2.99	0.75	ปานกลาง	3.24	0.90	ปานกลาง	3.44	0.52	ปานกลาง	3.22	0.76	ปานกลาง
4. วัสดุ และอุปกรณ์ที่หมดอายุมีการตัด จำหน่าย เพื่อนำเงินมาหมุนเวียนใช้ใน องค์กร	2.88	0.90	ปานกลาง	3.11	1.03	ปานกลาง	3.40	0.55	ปานกลาง	3.13	0.88	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	3.08	0.51	ปานกลาง	3.27	0.68	ปานกลาง	3.53	0.33	มาก	3.29	0.56	ปานกลาง

2.5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการจัดการ

2.5.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความยั่งยืน

จากการศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความยั่งยืน พบว่า

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.43$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 1 ข้อ คือ ผู้นำองค์กรมีความยั่งยืน มีภาวะผู้นำ และใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา ($\bar{x} = 3.83$) และอยู่ในระดับ ปานกลาง 3 ข้อ คือ มีการสร้างจิตสำนึกให้บุคลากรรักองค์กร ($\bar{x} = 3.46$) มีการวางแผนงานร่วมกันภายในองค์กร ($\bar{x} = 3.22$) และมีการประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำ ($\bar{x} = 3.22$) ตามลำดับ

จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.31$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ผู้นำองค์กรมีความยั่งยืน มีภาวะผู้นำ และใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา ($\bar{x} = 3.46$) มีการสร้างจิตสำนึกให้บุคลากรรักองค์กร ($\bar{x} = 3.34$) มีการวางแผนงานร่วมกันภายในองค์กร ($\bar{x} = 3.27$) และมีการประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำ ($\bar{x} = 3.17$) ตามลำดับ

จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.25$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ผู้นำองค์กรมีความยั่งยืน มีภาวะผู้นำ และใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา ($\bar{x} = 3.41$) มีการสร้างจิตสำนึกให้บุคลากรรักองค์กร ($\bar{x} = 3.26$) มีการวางแผนงานร่วมกันภายในองค์กร ($\bar{x} = 3.24$) และมีการประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำ ($\bar{x} = 3.10$) ตามลำดับ

จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.73$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 1 ข้อ คือ ผู้นำองค์กรมีความยั่งยืน มีภาวะผู้นำ และใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา ($\bar{x} = 4.62$) อยู่ในระดับมาก 1 ข้อ คือ มีการสร้างจิตสำนึกให้บุคลากรรักองค์กร ($\bar{x} = 3.77$) และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ข้อ คือ มีการประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำ ($\bar{x} = 3.38$) และมีการวางแผนงานร่วมกันภายในองค์กร ($\bar{x} = 3.16$) ตามลำดับ (ตารางที่ 15)

ตารางที่ 15 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความยั่งยืน

ด้านการจัดการตามหลัก เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความยั่งยืน	จังหวัดร้อยเอ็ด			จังหวัดขอนแก่น			จังหวัดมหาสารคาม			จังหวัดร้อยแก่นสาร		
	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1. ผู้นำองค์กรมีความยั่งยืน มีภาวะผู้นำ และ ใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา	3.46	0.54	ปานกลาง	3.41	0.74	ปานกลาง	4.62	0.53	มากที่สุด	3.83	0.83	มาก
2. มีการสร้างจิตสำนึกให้บุคลากร รักองค์กร	3.34	0.55	ปานกลาง	3.26	0.61	ปานกลาง	3.77	0.49	มาก	3.46	0.60	ปานกลาง
3. มีการวางแผนงานร่วมกันภายในองค์กร	3.27	0.57	ปานกลาง	3.24	0.61	ปานกลาง	3.16	0.37	ปานกลาง	3.22	0.52	ปานกลาง
4. มีการประชุมปรึกษาหารือกัน เป็นประจำ	3.17	0.60	ปานกลาง	3.10	0.72	ปานกลาง	3.38	0.51	ปานกลาง	3.22	0.63	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	3.31	0.49	ปานกลาง	3.25	0.60	ปานกลาง	3.73	0.21	มาก	3.43	0.51	ปานกลาง

2.5.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความประหยัดคอคออม

จากการศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคออมพบว่า

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคออมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.25$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ มีการควบคุมดูแลบัญชีขององค์กร ($\bar{x} = 3.32$) มีการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบ ($\bar{x} = 3.28$) มีการบริหารจัดการภายใต้หลักความประหยัด กลุ่มค่า ($\bar{x} = 3.25$) และจำนวนบุคลากรมีความเหมาะสมในการจัดการ ($\bar{x} = 3.13$) ตามลำดับ

จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคออมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.22$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ มีการควบคุมดูแลบัญชีขององค์กร ($\bar{x} = 3.38$) มีการบริหารจัดการภายใต้หลักความประหยัด กลุ่มค่า ($\bar{x} = 3.30$) จำนวนบุคลากรมีความเหมาะสมในการจัดการ ($\bar{x} = 3.10$) และมีการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบ ($\bar{x} = 3.28$) ตามลำดับ

จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคออมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.01$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ มีการบริหารจัดการภายใต้หลักความประหยัด กลุ่มค่า ($\bar{x} = 3.05$) มีการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบ ($\bar{x} = 3.03$) จำนวนบุคลากรมีความเหมาะสมในการจัดการ ($\bar{x} = 2.98$) และมีการควบคุมดูแลบัญชีขององค์กร ($\bar{x} = 2.98$) ตามลำดับ

จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคออมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.51$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 2 ข้อ คือ มีการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบ ($\bar{x} = 3.71$) และมีการควบคุมดูแลบัญชีขององค์กร ($\bar{x} = 3.61$) และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ข้อ คือ มีการบริหารจัดการภายใต้หลักความประหยัด กลุ่มค่า ($\bar{x} = 3.41$) และจำนวนบุคลากรมีความเหมาะสมในการจัดการ ($\bar{x} = 3.32$) ตามลำดับ (ตารางที่ 16)

ตารางที่ 16 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความประหยัดคอคอม

ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์ เชิงพุทธ ด้านความประหยัดคอคอม	จังหวัดร้อยเอ็ด			จังหวัดขอนแก่น			จังหวัดมหาสารคาม			จังหวัดร้อยแก่นสาร		
	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1. จำนวนบุคลากรมีความเหมาะสมในการจัดการ	3.10	0.87	ปานกลาง	2.98	0.89	ปานกลาง	3.32	0.49	ปานกลาง	3.13	0.78	ปานกลาง
2. มีการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบ	3.09	0.59	ปานกลาง	3.03	0.74	ปานกลาง	3.71	0.48	มาก	3.28	0.68	ปานกลาง
3. มีการควบคุมดูแลบัญชีขององค์กร	3.38	0.71	ปานกลาง	2.98	0.70	ปานกลาง	3.61	0.51	มาก	3.32	0.69	ปานกลาง
4. มีการบริหารจัดการภายใต้หลักความประหยัด คุ่มค่า	3.30	0.67	ปานกลาง	3.05	0.81	ปานกลาง	3.41	0.53	ปานกลาง	3.25	0.70	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	3.22	0.58	ปานกลาง	3.01	0.70	ปานกลาง	3.51	0.27	มาก	3.25	0.58	ปานกลาง

2.5.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านการสร้างเครือข่าย

จากการศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านการสร้างเครือข่ายพบว่า

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.35$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรให้ความช่วยเหลือ และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนเป็นประจำ ($\bar{x} = 3.48$) ผู้นำมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ทั้งกับบุคลากร และนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.45$) องค์กรให้ความสำคัญในการพัฒนา ร่วมกับองค์กรท่องเที่ยวอื่น ๆ ($\bar{x} = 3.24$) และมีการ โฆษณา ประชาสัมพันธ์องค์กรให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ($\bar{x} = 3.24$) ตามลำดับ

จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.19$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรให้ความช่วยเหลือ และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนเป็นประจำ ($\bar{x} = 3.38$) ผู้นำมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ทั้งกับบุคลากร และนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.34$) องค์กรให้ความสำคัญในการพัฒนา ร่วมกับองค์กรท่องเที่ยวอื่น ๆ ($\bar{x} = 3.07$) และมีการ โฆษณา ประชาสัมพันธ์องค์กรให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ($\bar{x} = 2.96$) ตามลำดับ

จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.32$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 1 ข้อ คือ องค์กรให้ความช่วยเหลือ และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนเป็นประจำ ($\bar{x} = 3.53$) และอยู่ในระดับปานกลาง 3 ข้อ คือ มีการ โฆษณา ประชาสัมพันธ์องค์กรให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ($\bar{x} = 3.28$) ผู้นำมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ทั้งกับบุคลากร และนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.24$) และองค์กรให้ความสำคัญในการพัฒนา ร่วมกับองค์กรท่องเที่ยวอื่น ๆ ($\bar{x} = 3.22$) ตามลำดับ

จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.55$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 2 ข้อ คือ ผู้นำมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ทั้งกับ

บุคลากรและนักทองเที้ยว ($\bar{x} = 3.77$)และองค์กรให้ความช่วยเหลือ และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนเป็นประจำ ($\bar{x} = 3.53$)และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ข้อ คือ มีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์องค์กรให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ($\bar{x} = 3.48$)และองค์กรให้ความสำคัญในการพัฒนา ร่วมกับองค์กรทองเที้ยวอื่น ๆ ($\bar{x} = 3.42$) ตามลำดับ (ตารางที่ 17)

ตารางที่ 17 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านการสร้างเครือข่าย

ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์ เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่าย	จังหวัดร้อยเอ็ด			จังหวัดขอนแก่น			จังหวัดมหาสารคาม			จังหวัดร้อยแก่นสาร		
	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1. ผู้นำมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ทั้งกับบุคลากร และนักท่องเที่ยว	3.34	0.54	ปานกลาง	3.24	0.74	ปานกลาง	3.77	0.49	มาก	3.45	0.64	ปานกลาง
2. องค์กรให้ความสำคัญในการพัฒนา ร่วมกับองค์กรท่องเที่ยวอื่น ๆ	3.07	0.54	ปานกลาง	3.22	0.82	ปานกลาง	3.42	0.55	ปานกลาง	3.24	0.66	ปานกลาง
3. มีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์องค์กรให้ เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป	2.96	0.65	ปานกลาง	3.28	0.95	ปานกลาง	3.48	0.56	ปานกลาง	3.24	0.77	ปานกลาง
4. องค์กรให้ความช่วยเหลือ และเข้าร่วม กิจกรรมกับชุมชนเป็นประจำ	3.38	0.63	ปานกลาง	3.53	0.72	มาก	3.53	0.54	มาก	3.48	0.64	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	3.19	0.40	ปานกลาง	3.32	0.63	ปานกลาง	3.55	0.34	มาก	3.35	0.49	ปานกลาง

2.5.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความพอเพียง

จากการศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความพอเพียง พบว่า

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.46$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 1 ข้อ คือ องค์กรมีการพัฒนาแบบค่อยเป็น ค่อยไป ($\bar{x} = 3.57$)และอยู่ในระดับปานกลาง 3 ข้อ คือ องค์กรมีรายได้ไม่ฝืดเคือง และพอใจในรายได้ ($\bar{x} = 3.46$) องค์กรมีความเข้มแข็งในการจัดการเงิน ($\bar{x} = 3.41$)และองค์กรมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการ ($\bar{x} = 3.39$) ตามลำดับ

จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.31$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรมีการพัฒนาแบบค่อยเป็น ค่อยไป ($\bar{x} = 3.37$)องค์กรมีความเข้มแข็งในการจัดการเงิน ($\bar{x} = 3.35$)องค์กรมีรายได้ไม่ฝืดเคือง และพอใจในรายได้ ($\bar{x} = 3.30$) และองค์กรมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการ ($\bar{x} = 3.20$) ตามลำดับ

จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.46$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 1 ข้อ คือ องค์กรมีการพัฒนาแบบค่อยเป็น ค่อยไป ($\bar{x} = 3.53$)และอยู่ในระดับปานกลาง 3 ข้อ คือ องค์กรมีรายได้ไม่ฝืดเคือง และพอใจในรายได้ ($\bar{x} = 3.48$) องค์กรมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการ ($\bar{x} = 3.42$)และองค์กรมีความเข้มแข็งในการจัดการเงิน ($\bar{x} = 3.39$) ตามลำดับ

จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.61$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 3 ข้อ คือ องค์กรมีการพัฒนาแบบค่อยเป็น ค่อยไป ($\bar{x} = 3.81$)องค์กรมีรายได้ไม่ฝืดเคือง และพอใจในรายได้ ($\bar{x} = 3.60$)และองค์กรมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการ ($\bar{x} = 3.50$)ตามลำดับและอยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ คือ องค์กรมีความเข้มแข็งในการจัดการเงิน ($\bar{x} = 3.48$) (ตารางที่ 18)

ตารางที่ 18 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความพอเพียง

ด้านการจัดการตามหลัก เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความพอเพียง	จังหวัดร้อยเอ็ด			จังหวัดขอนแก่น			จังหวัดมหาสารคาม			จังหวัดร้อยแก่นสาร		
	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ	\bar{x}	S.D.	แปลความ
1.องค์กรมีการพัฒนาแบบค่อยเป็น ค่อยไป	3.37	0.53	ปานกลาง	3.53	0.67	มาก	3.81	0.39	มาก	3.57	0.57	มาก
2. องค์กรมีความเข้มแข็งในการจัดการเงิน	3.35	0.80	ปานกลาง	3.39	0.75	ปานกลาง	3.48	0.70	ปานกลาง	3.41	0.75	ปานกลาง
3. องค์กรมีรายได้ไม่ฝืดเคือง และพอใจใน รายได้	3.30	0.92	ปานกลาง	3.48	0.70	ปานกลาง	3.60	0.62	มาก	3.46	0.76	ปานกลาง
4. องค์กรมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการ	3.20	0.49	ปานกลาง	3.42	0.68	ปานกลาง	3.55	0.61	มาก	3.39	0.62	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม	3.31	0.54	ปานกลาง	3.46	0.59	ปานกลาง	3.61	0.34	มาก	3.46	0.51	ปานกลาง

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร โดยใช้สถิติ Chi-Square พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ในภาพรวมและรายด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารมีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมและรายด้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง (ตารางที่ 19)

ตารางที่ 19 จำนวน ร้อยละและค่าไคสแควร์ของความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์
เชิงพุทธในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

ระดับการใช้หลัก เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในการจัดการท่องเที่ยว	กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร						χ^2	P-value
	ร้อยเอ็ด		ขอนแก่น		มหาสารคาม			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
1. ด้านบุคลากร	100	100.00	100	100.00	100	100.00	54.947	0.00**
น้อย	21	21.00	23	23.00	0	0.00		
ปานกลาง	61	61.00	56	56.00	99	99.00		
มาก	18	18.00	21	21.00	1	1.00		
2. ด้านการเงิน	100	100.00	100	100.00	100	100.00	58.183	0.00**
น้อย	40	40.00	21	21.00	0	0.00		
ปานกลาง	48	48.00	59	59.00	63	63.00		
มาก	12	12.00	20	20.00	37	37.00		
3. ด้านวัสดุและอุปกรณ์	100	100.00	100	100.00	100	100.00	77.773	0.00**
น้อย	20	20.00	31	31.00	0	0.00		
ปานกลาง	65	65.00	46	46.00	38	38.00		
มาก	15	15.00	23	23.00	62	62.00		
4. ด้านการจัดการ	100	100.00	100	100.00	100	100.00	54.320	0.00*
ปานกลาง	81	81.00	79	79.00	42	42.00		
มาก	19	19.00	21	21.00	58	58.00		
รวมทุกด้าน	100	100.00	100	100.00	100	100.00	39.741	0.00**
น้อย	9	9.00	16	16.00	0	0.00		
ปานกลาง	79	79.00	64	64.00	59	59.00		
มาก	12	12.00	20	20.00	41	41.00		

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตอนที่ 4 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

จากผลการศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ซึ่งประกอบไปด้วย ร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม พบว่ารูปแบบการบริหารจัดการของแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันดังต่อไปนี้

- 4.1 การบริหารจัดการ โดยองค์กรชุมชนเป็นหลัก
- 4.2 การบริหารจัดการ โดยองค์กรรัฐเป็นหลัก
- 4.3 การบริหารจัดการ โดยกลุ่มองค์กรทางศาสนาเป็นหลัก

4.1 รูปแบบและลักษณะการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการ โดยองค์กรชุมชนเป็นหลักซึ่งพบใน 2 แห่งคือ พระธาตุนาดูนและ พระธาตุขามแก่น โดยมีองค์กรหน่วยงานที่รับผิดชอบในรูปแบบของมูลนิธิคือมูลนิธิพระธาตุนาดูนและมูลนิธิพระธาตุขามแก่นซึ่งมีโครงสร้างคณะกรรมการร่วมระหว่างคนในชุมชนกับตัวแทนองค์กรภาคีความร่วมมือในชุมชน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา กลุ่มประชาคม เป็นต้น

4.2 การบริหารจัดการโดยองค์กรรัฐเป็นหลัก

ลักษณะการดังกล่าวพบเพียง 1 แห่งคือ กู่กาสิงห์ซึ่งเป็นระบบการจัดการภายใต้การกำกับดูแลของกรมศิลปากร โดยมีเจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากรเป็นตัวหลักในการวางแผนดำเนินการ ส่วนประชาชนในพื้นที่มีบทบาทในฐานะเป็นอาสาสมัครหรือแรงงานชั่วคราวในช่วงที่มีกิจกรรม

4.3 การบริหารจัดการโดยองค์กรทางศาสนาเป็นหลัก

การบริหารจัดการในรูปแบบดังกล่าวพบว่ามีปรากฏ ใน 3 พื้นที่ที่ทำการศึกษา ซึ่งได้แก่ วัดหนองแวง วัดมหาชัยวรารามหลวง และวัดป่ากุง (ประชาคมวราราม) ซึ่งกลุ่มองค์กรหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักในการบริหารจัดการคือกลุ่มพระสงฆ์ในวัด โดยมีประชาชนทั่วไปหรือผู้มีจิตศรัทธาเป็นคณะทำงานราวอย่างไม่เป็นทางการลักษณะการจัดการในลักษณะดังกล่าวไม่มีโครงสร้างของคณะกรรมการที่ชัดเจนมีเพียงการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบของพระสงฆ์

โดยสรุปจากการศึกษาในครั้งนี้พบว่ารูปแบบในการบริหารจัดการของแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันตามเงื่อนไขในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น วัดอุประสงค์และแนวทางของแต่ละแห่ง ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ข้อจำกัดของชุมชนและ สถานที่ เป็นต้น โดยพื้นที่ต่างๆในการศึกษา สามารถแบ่งได้ 3 แบบ ดังนี้

1. ศาสนสถาน ซึ่งหมายถึง องค์กร หรือสถานที่ที่เน้นการปฏิบัติทางศาสนาของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน โดยทั่วไปเป็นเป้าหมายหลัก โดยองค์กรลักษณะดังกล่าวประกอบด้วย วัดมหาชัยพระอารามหลวง วัดป่ากุง (ประชาคมวราราม)
2. โบราณสถาน ซึ่งหมายถึง พื้นที่หรือสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาและมีประวัติ

3. ศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่ง ได้แก่ กุฎาสิงห์ พระธาตุขามแก่น พระธาตุนาคูน วัดมหาธาตุหนองแวง

วิธีการจัดหาแรงงานในการท่องเที่ยว/เวลาเข้าทำงาน

กุฎาสิงห์ กลุ่มแรงงานในการดำเนินงานได้แก่กลุ่มพระสงฆ์และสมาชิกแรงงานในหมู่บ้านโดยไม่มีเวลาระยะเวลาในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน โดยส่วนใหญ่จะเป็นอาสาสมัครที่เข้าร่วมกิจกรรมในช่วงเทศกาลหรือมีกิจกรรมของวัดเป็นหลัก

วัดป่ากุง กลุ่มแรงงานส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์และสมาชิกในหมู่บ้านเช่นกันซึ่งไม่มีเวลาที่ชัดเจนในการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งเป็นแรงงานตามจิตศรัทธาในช่วงเทศกาลหรือมีกิจกรรม

วัดมหาชัย มีลักษณะการใช้แรงงานเช่นเดียวกับวัดป่ากุงและ กุฎาสิงห์คือกลุ่มแรงงานส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์และสมาชิกในหมู่บ้านเช่นกันซึ่งไม่มีเวลาที่ชัดเจนในการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งเป็นแรงงานตามจิตศรัทธาในช่วงเทศกาลหรือมีกิจกรรม

พระธาตุนาคูน ลักษณะการบริหารจัดการด้านแรงงานคือมีการรับสมัครคัดเลือกคนทั่วไปเพื่อทำหน้าที่ในการจัดการด้านต่างๆ ซึ่งงบประมาณในส่วนดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้ให้การสนับสนุน โดยมีช่วงระยะเวลาในการทำงานตั้งแต่ 08.00-16.00 โดยมีรายได้ 200 บาทต่อวันและมีวันหยุด คือวันอาทิตย์

วัดหนองแวง แรงงานส่วนใหญ่ในการดำเนินการเป็นแรงงานของพระสงฆ์ในวัด โยมีการบางหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจนและส่วนหนึ่งเป็นแรงงานประชาชนโดยทั่วไปที่มีจิตศรัทธาเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครทำงานร่วมกับพระสงฆ์

ธาตุขามแก่น ลักษณะการบริหารจัดการที่คล้ายคลึงกับพระธาตุนาคูนบางส่วนคือแรงงานมาจากการรับสมัครคัดเลือกคนทั่วไปและพระสงฆ์ในวัดเพื่อทำหน้าที่ในการจัดการด้านต่างๆ ซึ่งงบประมาณในส่วนดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้ให้การสนับสนุน โดยมีช่วงระยะเวลาในการทำงานตั้งแต่ 08.00-16.00 โดยมีรายได้ 200 บาทต่อวันและมีวันหยุด คือวันอาทิตย์

ในการทำงานไม่มีค่าตอบแทนในการทำงานล่วงเวลาทุกวันเป็นเงินพิเศษที่ผู้มีจิตศรัทธามอบให้เป็นการส่วน โดยจะพบเพียง 2 พื้นที่ คือพระธาตุนาคูน และพระธาตุขามแก่น ส่วนที่อื่นๆแต่การทำงานล่วงเวลาไม่มีเพราะแรงงานเป็นอาสาสมัครอยู่ที่ความสมัครใจและเป็นช่วงที่มีงานเทศกาลหรือกิจกรรมทางศาสนาเท่านั้น

การลงโทษพนักงานพบว่ามาตรการดังกล่าวมี 3 ระยะคือ ว่ากล่าวตักเตือน หักเงินเดือน ไล่ออก โดยในอดีตจนถึงปัจจุบันการไล่ออกไม่มี สูงสุดคือการหักเงินค่าตอบแทนและมาตรการดังกล่าวมีเพียง 2 แห่งเท่านั้นคือ พระธาตุนาคูน พระธาตุขามแก่น ส่วนสถานที่อื่นยังเป็นการใช้แรงงานคนในชุมชนเป็นหลัก

การให้รางวัลก็เช่นกันมีเพียงสองแห่งดังที่กล่าวมาเท่านั้นการให้รางวัลคือการขึ้นเงินค่าตอบแทน การพัฒนาพนักงานมีหลายวิธีการไม่ว่าจะเป็นการอบรม การศึกษาดูงาน เป็นต้นสรุป การจัดการแรงงานมีลักษณะที่ แตกต่างกัน คือ

1. การจัดการแรงงานในลักษณะของการจ้างและอาสาสมัครในช่วงที่มีกิจกรรมและเทศกาล ซึ่งรูปแบบการจัดการดังกล่าวมักพบในพื้นที่ที่เป็น โบราณสถานและศาสนสถานที่มีรูปแบบการจัดการในรูปของมูลนิธิคือพระธาตุนาดูน และพระธาตุขามแก่น

2. การจัดการแรงงานในลักษณะของพระสงฆ์และผู้มีจิตศรัทธาหรืออาสาสมัครรูปแบบการจัดการดังกล่าวพบในพื้นที่ส่วนใหญ่ที่ทำการศึกษาไม่ว่าจะเป็น วัดมหาชัย กู่กาสิงห์ วัดป่ากุง วัดหนองแวง ซึ่งเหตุผลที่ที่มีการจัดการที่แตกต่างกันทั้ง 2 แบบมีเหตุผลหลักมาจาก งบประมาณที่จัดจ้างแรงงานเป็นหลักหรือส่วนหนึ่งมองว่าไม่มีความจำเป็นในการจัดจ้างแรงงานเพราะมีแรงงานที่เพียงพออยู่แล้ว

การจัดการเกี่ยวกับเงิน

กู่กาสิงห์ เงินทุนได้มาจากสนับสนุนของรัฐบาล โดยกรมศิลปากรเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบมีระบบการจัดเก็บเงินขึ้นอยู่กับหน่วยงานรัฐเป็นหลักมีการเบิกจ่ายและทำบัญชีโดยพนักงานของหน่วยงาน ไม่มีการแบ่งผลประโยชน์ให้กับชุมชนมีเพียงการอุดหนุนตามกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวกับกู่กาสิงห์เพียงเท่านั้น

วัดป่ากุง งบประมาณในการดำเนินงานส่วนใหญ่ได้จากการบริจาคของประชาชนทั่วไปซึ่ง มีจัดเก็บ โดยการฝากธนาคารและการเบิกจ่ายและการทำบัญชีโดยพระสงฆ์ในวัดซึ่งมีการแบ่งหน้าที่ชัดเจนส่วนการแบ่งผลประโยชน์เป็นในรูปของการบำรุงศาสนาและสาธารณะเป็นหลัก

วัดมหาชัย งบประมาณส่วนใหญ่ได้จากการบริจาคและการสนับสนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาโดยเงินที่ได้ดังกล่าวนำไปฝากธนาคารมีการเบิกจ่ายโดยหัวหน้ากลุ่มและมีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบดูแลและจัดทำบัญชีซึ่งเป็นพระสงฆ์ในวัด

พระธาตุนาดูน เงินทุนในการบริหารจัดการได้มาจากขายสินค้าการบริจาคและการสนับสนุนมีการจัดเก็บฝากที่ธนาคาร โดยมีการเบิกจ่ายและการทำบัญชีด้วยการแต่งตั้งตัวแทนการแบ่งผลประโยชน์ให้สมาชิกไม่มีเพราะเป็นมูลนิธิเงินทุนส่วนใหญ่จึงใช้ในการบำรุงศาสนาและสาธารณะมีเงินสำรองสำหรับใช้ในยามฉุกเฉินอย่างเป็นทางการ

วัดหนองแวง เงินทุนในการบริหาร ได้จากการบูชาวัตถุมงคล การบริจาคและการสนับสนุน โดยองค์กรรัฐมีการจัดเก็บเงินโดยวิธีการฝากธนาคารมีการเบิกจ่ายพนักงาน โดยมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบในการทำบัญชีไม่มีการผลประโยชน์ส่วนใหญ่บำรุงศาสนาและสาธารณะมีงบฉุกเฉิน

พระธาตุขามแก่น งบประมาณในการบริหารจัดการได้มาจากขายสินค้าการบริจาคและการสนับสนุนมีการจัดเก็บฝากที่ธนาคาร โดยมีการเบิกจ่ายและการทำบัญชีด้วยการแต่งตั้งตัวแทนการแบ่ง

ผลประโยชน์ให้สมาชิกไม่มีเพราะมีการจัดการในรูปของมูลนิธิเงินทุนส่วนใหญ่จึงใช้ในการบำรุง
ศาสนาและสาธารณะมีเงินสำรองสำหรับใช้ในยามฉุกเฉินอย่างเป็นสัดส่วน

การจัดการวัสดุและอุปกรณ์

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า การจัดการในด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินการของแต่ละ
พื้นมีความแตกต่างกันดังต่อไปนี้

กู่กาสิงห์ วัสดุอุปกรณ์ได้มาโดย การจัดซื้อ อุปกรณ์สำคัญคือ อุปกรณ์ประเภทเครื่องมือ
ทำความสะอาดและสื่อขนาดเล็ก การจัดหาการจัดซื้อ วิธีการจัดเก็บมีห้องจัดเก็บ การใช้ประโยชน์
รักษาความสะอาดสม่ำเสมอ

วัดป่ากง อุปกรณ์ได้มาโดยการจัดซื้อและการบริจาคโดยมี อุปกรณ์ที่สำคัญคือเครื่องครัวโต๊ะ
เก้าอี้/เตนท์ ซึ่งไม่ถือว่าเป็นเทคโนโลยี การจัดหาได้จากการจัดซื้อและบริจาค วิธีการจัดเก็บมีห้องจัดเก็บ
อย่างเป็นสัดส่วน มีการรักษาความสะอาดสม่ำเสมอ

วัดมหาชัย วัสดุอุปกรณ์ได้มาโดยการจัดซื้อและบริจาค อุปกรณ์สำคัญอุปกรณ์ไฟฟ้า อุปกรณ์
ทำความสะอาด คอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นเทคโนโลยีขนาดเล็ก โดยได้จาก การจัดซื้อและบริจาควิธีการ
จัดเก็บ มีห้องจัดเก็บเฉพาะมี การใช้ประโยชน์และรักษาความสะอาดสม่ำเสมอ

พระธาตุนาถุน งบประมาณได้มาโดยการจัดซื้อและบริจาค อุปกรณ์สำคัญคือรถตัดหญ้า
อุปกรณ์ไฟฟ้า รถยนต์/สื่อซึ่งถือเป็นเทคโนโลยีขนาดกลางและขนาดใหญ่ มีการจัดหาโดยการจัดซื้อ
และบริจาค วิธีการจัดเก็บมีห้องจัดเก็บ การใช้ประโยชน์รักษาความ อำนวยความสะดวก
ประชาสัมพันธ์

วัดหนองแวง วัสดุอุปกรณ์ส่วนใหญ่ได้มาโดยการจัดซื้อและบริจาค มีอุปกรณ์ที่สำคัญคือ
เอกสาร วัตถุมงคล รูป เทียน เครื่องสังฆทาน เครื่องขยายเสียง วัสดุโบราณโดยอุปกรณ์เหล่านี้ไม่ถือว่าเป็น
เทคโนโลยี มีการจัดซื้อและบริจาค วิธีการจัดเก็บตามความเหมาะสม การใช้ประโยชน์ รักษาความ
สะอาดสม่ำเสมอ

พระธาตุขามแก่น วัสดุต่างๆได้มาจากการจัดซื้อและบริจาค อุปกรณ์สำคัญพระพุทธรูป
รูปเทียน ซึ่งไม่ถือว่าเป็นเทคโนโลยี มีการจัดหาด้วยวิธีการจัดซื้อและบริจาค การจัดเก็บมีสถานที่เฉพาะ
และการใช้ประโยชน์ บำรุงศาสนาและสาธารณะ

หลักธรรมในการบริหารจัดการ

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า การใช้หลักธรรมในการบริหารจัดการมีความแตกต่างกันตามสภาพ
พื้นที่และแนวคิดของแต่ละพื้นที่รวมถึงการจัดการในด้านต่างๆเกี่ยวกับสถานที่ดังนี้

กู่กาสิงห์ มีหลักธรรมที่ใช้ในการบริหารงานคือ หลักความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งไม่มีการจัดเก็บค่า
เข้าชมวิธีการประชาสัมพันธ์โดยใช้เอกสารและสื่อตามเทศกาลสำคัญซึ่งความ เชื่อประเพณีที่สำคัญ
ของพื้นที่ดังกล่าวมีหลายประเภทเช่น เทศกาลที่เกี่ยวกับกู่กาสิงห์และมหกรรมสินค้าเกษตรอินทรีย์และ

ประเพณีบุญตามช่วงต่างๆของพื้นที่ภาคอีสาน มีการอนุรักษ์โดยการทำความสะอาดบริเวณคู่ รักษาสภาพไมให้น้ำท่วมขัง ปรับภูมิทัศน์รอบข้างพื้นที่อนุรักษณ์ภูมิปัญญา

วัดป่าอู่ มีหลักธรรมที่ใช้ในกลุ่มคือ หลักการมีส่วนร่วมใน บวรคือ บ้าน วัด โรงเรียน ไม่มีการจัดเก็บรายได้มีการประชาสัมพันธ์โดยการใช้อุบายบายข่าวในชุมชนซึ่งเรียกว่า การบอกบุญและการบอกต่อของผู้มีจิตศรัทธาตามเทศกาล ความเชื่อและประเพณีที่สำคัญของพื้นที่คือ วันคล้ายวันเกิด หลวงปู่ศรี วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา โดยต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั้งสัตว์ป่าและต้นไม้ที่อยู่ในวัดและหมั่น ทำความสะอาด วัดเป็นประจำ

วัดมหาชัย มีหลักธรรมที่ใช้คือ หลักการวาสนธรรมคือ ขันติ จาคะ สัจจะ ทมะ และไม่มีการจัดเก็บค่าเข้าชมด้านการประชาสัมพันธ์ใช้สื่อวิทยุและหอกระจายข่าวในเทศกาลสำคัญ ความเชื่อ/ประเพณี ของพื้นที่คือ เทศกาลเข้าพรรษา /ออกพรรษา ทอดกฐิน มีการอนุรักษ์โดยการทำความสะอาดรักษาธรรมชาติและมรดกอีสานในวัด

พระธาตุนาอุดม มีหลักธรรมที่ใช้ คือความสามัคคีธรรม มีคุณธรรมต่อองค์กร การจัดการตลาด ไม่มีการจัดเก็บค่าเข้าชม ด้านสถานที่มีคนรับผิดชอบในแต่ละจุด โดยเป็นแรงงานที่จัดจ้างและอาสาสมัคร มีการจัดการขายของที่ระลึกเป็นสินค้าในชุมชนและวัดดงมงคล มีการประชาสัมพันธ์ทางสถานีวิทยุ หอกระจายข่าวและเอกสาร มีความเชื่อ/ประเพณีที่สำคัญคือ งานนมัสการพระธาตุนาอุดม การปฏิบัติธรรมหมู่ งานเทศกาลเข้าพรรษา มีการอนุรักษ์โดยการทำความสะอาดพื้นที่โดยรอบ และไม่ทำลายธรรมชาติบริเวณรอบข้าง รักษากฎระเบียบในการจำหน่ายสินค้า

วัดหนองแวง มีหลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินงานคือสะอาด สว่าง สงบ เสียสละสามัคคี การจัดการตลาด ไม่มีการจัดเก็บค่าเข้าชม ด้านสถานที่มีคนรับผิดชอบในแต่ละจุดมีการจำหน่ายของที่ระลึกและวัดดงมงคลมีหลักความเชื่อ/ประเพณี ตามหลักความเชื่อฮีด 12 ของภาคอีสานการอนุรักษ์ดูแลสภาพแวดล้อมและมหาธาตุที่อยู่ในวัดสร้างแรงศรัทธาให้ประชาชน/รักษาวัดดงมงคลและสิ่งของมีค่าในวัด

พระธาตุขามแก่น หลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินงานคือการมีส่วนร่วมและความเสมอภาค การจัดการตลาด ไม่มีการจัดเก็บค่าเข้าชม การจัดการด้านสถานที่มีคนรับผิดชอบในแต่ละจุด/มีการจำหน่ายของที่ระลึกเป็นสินค้าในชุมชนและวัดดงมงคล มีการประชาสัมพันธ์ผ่านรายการทางสถานีวิทยุ 96.0 โดยมีหอกระจายข่าวและเอกสารเป็นเครื่องมือหลักในการประชาสัมพันธ์ ความเชื่อ/ประเพณี งานนมัสการพระธาตุขามแก่น เทศกาลเข้าพรรษา มีการรักษาอนุรักษ์ทำความสะอาด รักษาธรรมชาติและพระธาตุให้สะอาดนำมาเที่ยวชม

หลักการจัดการด้วยหลักวิถีพุทธ หัวใจเศรษฐกิจ

การใช้หลักธรรมในการบริหารจัดการถือได้ว่าเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาองค์กรให้มีศักยภาพที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในเรื่องดังกล่าวที่เน้นกลุ่มเป้าหมายในทาง

ศาสนาเป็นหลักเพื่อให้ทราบถึงแนวทางและจุดแข็งจุดอ่อนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาองค์กรด้วยเหตุนี้ การศึกษาจึงต้องให้ความสำคัญกับประเด็นดังกล่าวเป็นอย่างดี ซึ่งจากผลการศึกษาในแต่ละพื้นที่พบว่า ทุกพื้นที่เห็นความสำคัญของหลักการบริหารดังกล่าวและแต่ละพื้นที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

กูกาสิงห์

อุฏฐานสัมปทาน มีความเกี่ยวข้องและมีความสำคัญอย่างมากเพราะความขยันหมั่นเพียรและความสุจริตเป็นปัจจัยพื้นฐานในการทำงานเพื่อให้เกิดความชำนาญและผลดีต่อกลุ่มสมาชิกหรือประชาชนจึงจำเป็นต้องมีหลักธรรมข้อดังกล่าวเพื่อที่จะพากลุ่มองค์กรประสบความสำเร็จ

อรักสัมปทาน มีความเกี่ยวข้องเพราะการเก็บรักษาสิ่งของให้อยู่ในสภาพเดิมและ ทำนุบำรุงให้อยู่ในสภาพเดิมถือเป็นการรักษาทรัพย์ที่ดีที่สุดด้วยเหตุนี้หลักธรรมข้อดังกล่าวจึงรวมถึงการรักษาสมบัติของชาติของสังคมด้วย

กัลยาณมิตร จำเป็นเพราะในสังคมหรือในกลุ่มในช่วงเวลานี้ต้องการคนที่ดีเข้ามาทำงานให้มากเพื่อจะเกิดความเข้มแข็งและประสบความสำเร็จ

สมชีวิตา เกี่ยวข้องเพราะชุมชนส่วนใหญ่ที่อยู่รอบกูกาสิงห์เป็นชุมชนพึ่งเองมีวิถีชีวิตแบบพอเพียงหลักธรรมดังกล่าวจึงเป็นหลักปฏิบัติของคนส่วนใหญ่

ประโยชน์ในการประยุกต์ มีประโยชน์เพราะหลักธรรมสอนให้คนเป็นคนดีหากเราได้คนดีมีคุณธรรมร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มก็จะเข้มแข็งยั่งยืน

วัดป่าอู่

อุฏฐานสัมปทาน เกี่ยวข้องเพราะเป็นการฝึกคนในกลุ่มให้มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพที่สุจริต

อรักสัมปทาน ทำให้ภายในกลุ่มและองค์กรต้องรักษามาตรฐานและทรัพย์สินของตนเองและส่วนรวมไม่ให้เสื่อมหากไม่มีคุณธรรมดังกล่าวก็ล้มเหลว

กัลยาณมิตร เกี่ยวข้องเพราะการมีเพื่อนร่วมงาน ร่วมกลุ่มร่วมชุมชนที่ดีก็ส่งผลให้สังคมนั้นมีแต่คนดีและทำอะไรก็ประสบความสำเร็จ

สมชีวิตา จำเป็นคือการรู้จักใช้จ่ายในสิ่งที่ควรใช้จ่ายในการดำรงชีวิตและรู้จักวางแผนการใช้จ่ายทำให้เราเจริญและประสบความสำเร็จ

ประโยชน์ในการประยุกต์ การนำหลักธรรมที่ดีมาปรับใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มก็จะมี ความเข้มแข็งทั้งกลุ่ม คน สังคม ครอบครั

วัดมหาชัย

อุฏฐานสัมปทาน มีความเกี่ยวข้องเพราะความขยันและเอาใจใส่ต่อหน้าที่เป็นคุณธรรมในการปฏิบัติงานร่วมกันกลุ่มจึงจะเกิดความ สำเร็จ

อารักสัมปทาน เกี่ยวข้องเพราะเป็นธรรมชาติที่ทำให้ผู้หาทรัพย์ที่ได้มาเก็บรักษาไว้ให้ คงอยู่ในสภาพเดิมรวมถึงทรัพย์ของส่วนรวม

กัลยาณมิตร คือการมีเพื่อนดีเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในการทำงานหรือในกลุ่ม ทุกกลุ่มมีเพื่อนดีก็จะแนะนำแต่สิ่งดีกลุ่มก็จะบรรลุเป้าหมาย

สมชีวิตา เกี่ยวข้องคือสามารถทำให้เรารู้จักประมาณตนในความเป็นอยู่และชีวิตประจำวันอยู่ตามอัธยาศัยไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน

ประโยชน์ในการประยุกต์ มีสำคัญมากเพราะในการบริหารจัดการองค์กรผู้นำและสมาชิกต้องมีธรรมชาติและหลักธรรมควบคู่กันไปโดยเฉพาะกัลยาณมิตรและความสุจริต

พระธาตุนาถุน

อัฐฐานสัมปทาน เกี่ยวข้องกับความสุจริตเพราะทำให้องค์กรจึงจะสำเร็จและได้รับความร่วมมือจากสมาชิก

อารักสัมปทาน จำเป็นเพราะองค์กรเป็นองค์กรของประชาชนต้องคุ้มครองรักษาทรัพย์ที่มาจาก การบริจาคหรือมรดกให้คงอยู่และขยายให้มากขึ้นคนที่ทำงานในกลุ่มจึงต้องมีคุณสมบัติข้อนี้เป็นสำคัญ

กัลยาณมิตร เพราะการมีบุคคลและเพื่อนที่เป็นคนดีในองค์กรและสังคมทำให้คนที่ใกล้ชิดเป็นคนดีไปด้วยองค์กรก็ดีขึ้นไปด้วย

สมชีวิตา เกี่ยวข้องเพราะในปัจจุบันหลักธรรมข้อดังกล่าวมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเราต้องรู้จักประมาณตนให้เหมาะสมกับรายรับของเราเพื่อจะไม่ได้เดือดร้อนในอนาคต

ประโยชน์ในการประยุกต์ มีประโยชน์มากเพราะทำให้กลุ่มมีความสามัคคีเสียสละเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปและทำให้องค์กรหรือกลุ่มเข้มแข็ง

วัดหนองแขวง

อัฐฐานสัมปทาน เกี่ยวข้องเพราะเป็นหลักพื้นฐานในการทำคนให้บรรลุผลรวมกันระหว่างคนในสังคมทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน

อารักสัมปทาน เกี่ยวข้องเพราะเราต้องเก็บรักษาไว้ให้คนรุ่นหลังและต้องนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์และสร้างคุณค่าในอนาคต

กัลยาณมิตร เกี่ยวข้องเพราะการเลือกคบคนดีทำให้เราได้เปรียบและมีโอกาสที่กลุ่ม จะสำเร็จ
สมชีวิตา เกี่ยวข้องเพราะทำให้รู้จักตัวเอง ประมาณตน พอเพียงระมัดระวังการใช้จ่ายสร้างนิสัยที่ดีทั้งตนเองและสังคม

ประโยชน์ในการประยุกต์ มีประโยชน์เพราะสอนให้คนเป็นคนดีไม่เอาเปรียบคนอื่น ช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานและเป็นการพัฒนาแบบเอาคนเป็นศูนย์กลาง

พระธาตุขามแก่น

อุดมฐานสัมปทาน เกี่ยวข้องเพราะความสุจริตหมั่นเพียรเป็นหลักธรรมชีวิตที่ดึงมาหากองค์กรหรือกลุ่มใดมีหลักดังกล่าวก็จะเจริญ

อารักสัมปทาน เกี่ยวทั้ง โดยตรงและ โดยอ้อมทั้งครอบครัวและสังคมการเก็บรักษาทรัพย์สินการรู้จักรักษาทรัพย์สินก็เท่ากับเรารู้จักคุณค่าของสิ่งของเพื่อใช้ในอนาคต

กัลยาณมิตร เกี่ยวของเพราะเราทำงานเป็นกลุ่มและเป็นองค์กรทางศาสนา เราจึงต้องเลือกคนดีเพื่อสนับสนุนให้เกิดเป็นกลุ่มที่ดี

สมาธิ เกี่ยวข้องเพราะทำให้เรามีวินัยในการใช้จ่ายและใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น ไม่ฟุ่มเฟือย

ประโยชน์ในการประยุกต์ มีประโยชน์เพราะทั้งสองอย่างเป็นพื้นฐานของการทำความดี หากมีหลักธรรมก็จะเป็นคนดีพร้อมกับการมีสังคมที่ดี

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกชุมชนหรือภายนอกบริบทความเป็นอยู่ของชุมชนสังคม ถือได้ว่าเป็นประเด็นหลักที่ทำให้กลุ่มหรือองค์กรมีความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาของตนเองเพื่อนำไปสู่การหาแนวทางแก้ไข พร้อมกับการทราบถึงปัจจัยและโอกาสในการพัฒนา ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้จึงได้นำแนวความคิดดังกล่าว มาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ กับการศึกษาครั้งนี้ซึ่งพบดังต่อไปนี้

กู่กาสิงห์

โอกาส

สถานการณ์และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีทรัพยากรที่มีคุณค่าในชุมชน, เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา, มีเงินทุนจากภายนอกหลั่งไหลเข้ามา สังคมส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ

ค่านิยมทางวัฒนธรรมและสังคม มีแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาในชุมชน, เป็นชุมชนกึ่งเมือง, มีขนบธรรมเนียมตามความเชื่อของท้องถิ่น

ผลิตภัณฑ์ที่นำมาจำหน่าย มีฐานการผลิตในชุมชนที่หลากหลาย, มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เข้มแข็ง

เทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลง การลงทุน ง่ายและสะดวกต่อการประชาสัมพันธ์, รับรู้ข้อมูลข่าวสารรวดเร็ว

คู่แข่งขัน ไม่มีคู่แข่งขันเพราะกลุ่มมีเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่และมีความสำคัญที่แตกต่างกัน

นักท่องเที่ยว พฤติกรรม ปัจจัยการซื้อ มีนักท่องเที่ยวหลากหลายกลุ่ม, มีสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นสินค้าหลัก

กลุ่ม เครือข่ายธุรกิจหน่วยงานราชการและเอกชน มีหน่วยงานละองค์กรให้การสนับสนุนหลากหลาย

อุปสรรค

สถานการณ์และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการ , ประชาชนขาดโอกาสในการสร้างรายได้,ระบบการผลิตไม่สอดคล้องกับสถานที่ท่องเที่ยวเพราะสินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าเกษตร และ ไม่มีของที่ระลึกจำหน่าย

ค่านิยมทางวัฒนธรรมและสังคม ขาดการรณรงค์และการให้ความสำคัญกับแก่นแท้ของสถานที่และประเพณีที่เป็นจุดเด่นของตนเอง

ผลิตภัณฑ์ที่นำมาจำหน่าย เป็นสินค้าสดส่วนใหญ่ไม่มีการแปรรูป และขายโดยทั่วไปในท้องถิ่น

เทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลง การลงทุน เป็นเทคโนโลยีของส่วนตัวต้องอาศัยการว่าจ้าง

คู่แข่ง ไม่มีคู่แข่งทางการตลาดเพราะเป็นพื้นที่เฉพาะ

นักท่องเที่ยว พฤติกรรม ปัจจัยการซื้อ สินค้าส่วนใหญ่เป็นของสด และผลิตได้ตามฤดูกาลเท่านั้นนักท่องเที่ยวและการบริโภคจึงจำกัดอยู่ในชุมชน

กลุ่ม เครือข่ายธุรกิจหน่วยงานราชการและเอกชน มีระบบการบริหารจัดการเชิงเดี่ยว ขาดการประสานงานร่วมกันในแต่ละกลุ่มเพราะพื้นที่ดังกล่าวมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมากมาย

วัดป่ากุญ

โอกาส

สถานการณ์และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีสถานที่สำคัญในชุมชน,มีประชาชนจากภายนอกเข้ามาสม่ำเสมอ

ค่านิยมทางวัฒนธรรมและสังคม มีแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาในชุมชน,เป็นชุมชนกึ่งเมือง,มีขนบธรรมเนียมตามความเชื่อของท้องถิ่น

ผลิตภัณฑ์ที่นำมาจำหน่าย ไม่มีสินค้าเพราะเป็นสถานที่ปฏิบัติทางศาสนา

เทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลง การลงทุน ไม่มีกลุ่มการลงทุนในวัด

นักท่องเที่ยว พฤติกรรม ปัจจัยการซื้อ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นผู้เข้ามาปฏิบัติธรรมและมานมัสการหลวงปู่

กลุ่ม เครือข่ายธุรกิจหน่วยงานราชการและเอกชน มีมหาธาตุเจดีย์ใหญ่ขมมงคลเป็นเครือข่ายร่วม และมีลักษณะการจัดการและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน

อุปสรรค

สถานการณ์และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นสถานที่ปฏิบัติทางศาสนาไม่สามารถแสวงหากำไรได้,มีข้อจำกัดในด้านการจัดการ

ค่านิยมทางวัฒนธรรมและสังคม ขาดการรณรงค์และการให้ความสำคัญกับแก่นแท้ของสถานที่และประเพณี

ผลิตภัณฑ์ที่นำมาจำหน่าย มีสินค้าที่ชุมชนผลิตเองและสามารถจำหน่ายได้ทั่วไป

วัดมหาชัย

โอกาส

สถานการณ์และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อยู่ในเขตเมือง, ประชาชนมีอำนาจการบริโภค, ประสานงานกับหน่วยงานอื่นได้ง่าย

ค่านิยมทางวัฒนธรรมและสังคม มีแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาในชุมชน, เป็นชุมชนกึ่งเมือง, มีขนบธรรมเนียมตามความเชื่อของท้องถิ่น

เทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลง การลงทุนรับรู้ข้อมูลข่าวสารรวดเร็ว, ไม่สิ้นเปลืองเวลา ประสานงานกับองค์กรอื่นได้ง่าย

กลุ่ม เครือข่ายธุรกิจหน่วยงานราชการและเอกชน มีสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดให้การสนับสนุน

อุปสรรค

สถานการณ์และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ขาดคนประสานงาน, บุคลากรส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ในวัด

ค่านิยมทางวัฒนธรรมและสังคม ขาดการรณรงค์และการให้ความสำคัญกับแก่นแท้ของสถานที่และประเพณี

เทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลง การลงทุน ทรัพยากรในการท่องเที่ยวมีน้อย

กลุ่ม เครือข่ายธุรกิจหน่วยงานราชการและเอกชน ไม่มีการประสานงานกับหน่วยงานองค์กรในพื้นที่

พระธาตุนาอูน

โอกาส

สถานการณ์และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีสถานที่ที่สำคัญ, เป็นศูนย์กลางของคนในภาคอีสาน, มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากในแต่ละวัน

ค่านิยมทางวัฒนธรรมและสังคม มีแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาในชุมชน, เป็นชุมชนกึ่งเมือง, มีขนบธรรมเนียมตามความเชื่อของท้องถิ่นที่เข้มแข็ง

ผลิตภัณฑ์ที่นำมาจำหน่าย สามารถสร้างสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของสถานที่ได้, เป็นสินค้าที่สามารถผลิตในชุมชนได้

คู่แข่งขัน เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ไม่มีคู่แข่ง

นักท่องเที่ยวนักกิจกรรม ปักธงการซื้อ เป็นนักท่องเที่ยงโดยทั่วไปกลุ่มผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่เข้ามา
นมัสการส่วนกลุ่มคนรุ่นใหม่เข้ามาเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลิน

กลุ่ม เครือข่ายธุรกิจหน่วยงานราชการและเอกชน มีการประสานงานกับมหาวิทยาลัย
มหาสารคาม(สถาบันวิจัยวลัยรุกเวช)แต่เป็นการประสานงานด้านความร่วมมือเฉพาะประเด็น

อุปสรรค

สถานการณ์และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ไม่มีสถานที่จำหน่ายสินค้าของคนในชุมชน,
สินค้าส่วนใหญ่ไม่ได้มาจากชุมชนทำให้ชุมชนขาดรายได้

ค่านิยมทางวัฒนธรรมและสังคมขาดการรณรงค์และการให้ความสำคัญกับแก่นแท้ของสถานที่
และประเพณี

ผลิตภัณฑ์ที่นำมาจำหน่ายไม่มีสถานที่จำหน่ายสินค้าให้กับชุมชน ,สินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้า
จากภายนอก

คู่แข่งในชุมชน ไม่สามารถผลิตสินค้าเองได้

กลุ่ม เครือข่ายธุรกิจหน่วยงานราชการและเอกชนขาดการแลกเปลี่ยนระหว่างทั้งสองส่วนเพื่อ
หาความร่วมมืออย่างยั่งยืน

วัดหนองแวง

โอกาส

สถานการณ์และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อยู่ในเขตเมือง,นักท่องเที่ยงส่วนใหญ่มีอำนาจ
การบริโภคสูง

ค่านิยมทางวัฒนธรรมและสังคมมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคน ในสังคมเป็นสถานที่เผยแพร่
วัฒนธรรมและศาสนา

ผลิตภัณฑ์ที่นำมาจำหน่ายเป็นสินค้าที่มีความสัมพันธ์กับสถานที่,ต้นทุนการผลิตและขนส่งต่ำ

เทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลง การลงทุนอำนวยความสะดวกมากขึ้น, ประหยัดเวลา

นักท่องเที่ยวนักกิจกรรม ปักธงการซื้อ มีนักท่องเที่ยวมาจากหลายหลาย, เป็นสถานที่ที่สามารถ
อำนวยความสะดวกได้ง่ายเพราะอยู่ในเขตเมือง

อุปสรรค

สถานการณ์และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจประชาชนไม่สามารถเข้าไปจัดการได้,สินค้าส่วนใหญ่
ไม่ได้มาจากชุมชนทำให้ชุมชนขาดรายได้

ค่านิยมทางวัฒนธรรมและสังคม ขาดการถ่ายทอดประสบการณ์โดยตรงระหว่างคนในแต่ละ
รุ่น, การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีน้อย

ผลิตภัณฑ์ที่นำมาจำหน่ายไม่สามารถผลิตเองได้

เทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลง การลงทุนสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย
 นักท่องเที่ยว พุทธิกรรม ปัจจัยการซื้อเป็นสถานที่ที่ใช้ประโยชน์เฉพาะ,มีข้อจำกัดมาก
 กลุ่ม เครือข่ายธุรกิจหน่วยงานราชการและเอกชนการประสานงานไม่เป็นทางการ,ประสานงาน
 เฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้อง

พระราชวามแก่น

โอกาส

สถานการณ์และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีสถานที่ที่สำคัญ,เป็นศูนย์กลางของคนในภาค
 อีสาน,มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก

ค่านิยมทางวัฒนธรรมและสังคม มีแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาในชุมชน,เป็นชุมชนกึ่งเมือง,มี
 ขนบธรรมเนียมตามความเชื่อของท้องถิ่น

ผลิตภัณฑ์ที่นำมาจำหน่าย สามารถสร้างสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของสถานที่ใด,เป็นสินค้าที่
 สามารถผลิตในชุมชนได้

คู่แข่งชั้น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ที่ไม่มีคู่แข่ง

นักท่องเที่ยว พุทธิกรรม ปัจจัยการซื้อ เป็นนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปกลุ่มผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่เข้ามา
 มีสการส่วนกลุ่มคนรุ่นใหม่เข้ามาเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลิน

กลุ่ม เครือข่ายธุรกิจหน่วยงานราชการและเอกชน มีสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดให้การ
 สนับสนุน

อุปสรรค

สถานการณ์และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ประชาชนในชุมชนไม่สามารถสร้างโอกาสใน
 การสร้างรายได้ให้กับครอบครัว,ไม่มีวัตถุประสงค์ในการผลิต

ค่านิยมทางวัฒนธรรมและสังคม ขาดการรณรงค์และการให้ความสำคัญกับแก่นแท้ของ
 สถานที่และประเพณี

ผลิตภัณฑ์ที่นำมาจำหน่าย ไม่มีสถานที่จำหน่ายสินค้าให้กับชุมชน ,สินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้า
 จากภายนอก

คู่แข่งชั้น มีจำนวนจำกัด ต้นทุนในการผลิต

นักท่องเที่ยว พุทธิกรรม ปัจจัยการซื้อ มีจำนวนจำกัด ต้นทุนในการผลิตสูง

กลุ่ม เครือข่ายธุรกิจหน่วยงานราชการและเอกชน การประสานงานร่วมยังไม่ชัดเจน

กู่กาสิงห์

ปัญหา

ด้านบุคลากร มีโครงสร้างกรรมการหลายกลุ่มแต่การจัดการไม่เกี่ยวข้องกันเพราะแต่ละกลุ่มมีกิจกรรมและเป้าหมายที่แตกต่างกัน ,ประชาชนไม่มีอำนาจในการบริหารพื้นที่กู่กาสิงห์เพราะเป็นพื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมศิลปากร

ด้านวัตถุดิบ ในชุมชนกู่กาสิงห์เป็นชุมชนที่มีสินค้าและการผลิตที่หลากหลาย แต่ไม่มีการแปรรูปเพื่อเป็นสินค้าที่ระลึก

เทคโนโลยี เป็นเทคโนโลยีส่วนตัวหากจะมีการใช้งานต้องเสียค่าตอบแทน

การเงิน มีการแยกการจัดการในแต่ละกลุ่มส่วนงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับกู่กาสิงห์คนในชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการแต่อย่างไร

การผลิต ผลผลิตส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นสินค้าเกษตรและสินค้าหัตถกรรมชุมชนที่ผลิตเองในชุมชน

การตลาด ไม่มีสถานที่จัดจำหน่ายอาศัยเทศกาลและงานต่างๆที่จัดขึ้นในชุมชนรวมถึงกิจกรรมตลาดชุมชน

การจัดการ พื้นที่ดังกล่าวมีโครงสร้างกรรมการหลายกลุ่มไม่มีการประสานงานกัน

แนวทางการแก้ไขปัญหา

ด้านบุคลากร กรมศิลปากรควรมีการถ่ายทอดให้ประชาชนรับผิดชอบ/และมีการจัด โครงสร้างกรรมการร่วมและมีการวางแผนการใช้ประโยชน์จากสถานที่ภายใต้เงื่อนไขของกรมศิลปากรและกรรมการดังกล่าวควรมาจากกลุ่มประชาคมหลายๆส่วน

ด้านวัตถุดิบ ควรมีการแปรรูปที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองและมีหน่วยจัดการผลผลิตร่วมในชุมชนอย่างเป็นระบบ

การเงิน ควรมีการจัดทำโครงการเสนอของบประมาณและมีการจัดการร่วมกันเพื่อให้เกิดความโปร่งใสไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของกองทุนพัฒนา กู่กาสิงห์ หรือสหกรณ์ชุมชน เป็นต้น

การผลิต มีการแปรรูปสินค้าในชุมชนเพื่อสร้างเอกลักษณ์ของตนเองและมีความสัมพันธ์กับพื้นที่และสถานที่

การตลาด ควรมีการจัดหาสถานที่จำหน่ายสินค้านี้ร่วมกันเพื่อเป็นศูนย์กลางกลุ่มการจัดการ มีการจัดการ โครงสร้างประชาคมร่วมกัน โดยเป็นตัวแทนมาจากแต่ละกลุ่ม

วัดป่าภูง

ปัญหา

ด้านบุคลากร หน้าที่ส่วนใหญ่พระสงฆ์รับผิดชอบเพียงฝ่ายเดียวไม่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม

ด้านวัตถุดิบ ไม่มีการผลิตเพื่อสนองการท่องเที่ยวและระบบตลาดเพราะเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

การเงิน ขาดการจัดการและการตรวจสอบรวมจากภายนอกงบประมาณส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้ในการพัฒนาวัดและไม่เพียงพอต่อการจัดการ

การผลิต ไม่มีการผลิตและจำหน่ายสินค้าในวัดเพราะเป็นพื้นที่สงบ

การจัดการ ไม่มีโครงสร้างชัดเจนเพราะหน้าที่ส่วนใหญ่เป็นพระในวัดที่ทำหน้าที่

แนวทางการแก้ไขปัญหา

ด้านบุคลากร เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการและรับรู้ข้อมูล

ด้านวัตถุดิบ จัดหาสิ่งของพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อนำมาจัดแสดงพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและศาสนา

การเงิน กรมการศาสนาและองค์กรท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนและจัดบุคลากรเข้ามาให้ความรู้ในด้านการจัดการอย่างเป็นระบบ

การผลิต จัดตั้งกลุ่มผลิตสินค้าพื้นบ้านเพื่อสร้างรายได้ให้คนในชุมชน

การตลาด จัดหาสถานที่จำหน่ายของที่ระลึกหน้าประตูวัดหรือในสถานที่ที่สะดวกและไม่รบกวนการปฏิบัติธรรม

การจัดการ เปิดโอกาสให้ผู้นำและองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการให้มากขึ้น

วัดมหาชัย

ปัญหา มีพระสงฆ์รับผิดชอบเป็นหลักและขาดการประสานงานกับองค์กรอื่น

ด้านบุคลากร ไม่มีการผลิตเพื่อสนองการท่องเที่ยวและระบบตลาด

เทคโนโลยี ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาด้านอื่น

การเงิน มีการจัดการภายในระหว่างตัวแทนและพระสงฆ์ในวัด ไม่มีระบบการรายงานและติดตามที่ชัดเจน

การผลิต ไม่มีสินค้าที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนา

การตลาด พื้นที่ของวัดไม่มีความเหมาะสมกับการดำเนินการด้านตลาด

การจัดการ ประชาชนขาดส่วนร่วมในการจัดการ

แนวทางการแก้ไข

ด้านบุคลากร เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมใน

ด้านวัตถุดิบ จัดหาสิ่งของพื้นบ้านที่มีอยู่ในมาจำหน่ายเพื่อเป็นของที่ระลึก

เทคโนโลยี มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น

การเงิน มีกิจกรรมร่วมระหว่างวัดกับชุมชนและประสานขอเงินจากเทศบาลเมืองมหาสารคาม

การผลิต เปิดโอกาสให้กลุ่มการผลิตในเทศบาลเมืองเข้าไปใช้พื้นที่
 การตลาด มีสถานที่จำหน่ายสินค้าของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับศาสนา
 การจัดการ มีกิจกรรมร่วมมาจากชุมชน เทศบาล สถาบันการศึกษาและประชาชนทั่วไป
พระธาตุนาดูน

ปัญหา

ด้านบุคลากร กรรมการส่วนใหญ่มาจากองค์กรภาคีไม่ค่อยมีเวลาให้กับกลุ่ม
 ด้านวัตถุดิบ ไม่หลากหลายและส่วนใหญ่ไม่สามารถผลิตเองได้ในชุมชน
 เทคโนโลยี ไม่เพียงพอต่อการใช้สอยเป็นเทคโนโลยีขนาดเล็ก และใช้แรงงานในการจัดการเป็น
 ส่วนใหญ่
 การเงิน มีข้อจำกัดไม่เพียงพอต่อการพัฒนาด้านอื่นๆ
 การผลิต สินค้าส่วนใหญ่ไม่ได้ผลิตในชุมชน
 การตลาด สถานที่จำหน่ายสินค้ามีจำกัดและสินค้าที่ไม่มีคุณภาพเป็นสินค้าที่แบบเดิมๆ
 และซ้ำๆ

การจัดการ มีปัญหาด้านการประสานงานเพราะกรรมการมาจากหลายองค์กรที่หลากหลาย
 แนวทางการแก้ไข

ด้านบุคลากร จัดหากรรมการที่พร้อมที่จะเสียสละเวลาและเป็นคนในพื้นที่มาทำงานร่วมกัน
 ด้านวัตถุดิบ ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีการผลิตโดยอาศัยทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก
 เทคโนโลยี ขอรับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 การเงิน ควรมีการจัดหมวดหมู่งบประมาณในแต่ละส่วนอย่างชัดเจนและมีการใช้งบประมาณ
 เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การผลิต มีการฝึกอบรมสร้างความชำนาญให้กับคนในชุมชนเพื่อให้สามารถผลิตสินค้าเองได้
 การตลาด เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามาจัดการและใช้ประโยชน์ร่วม
 การจัดการ ปรับโครงสร้างคณะกรรมการมูลนิธิโดยเน้นคนในชุมชนละมีการกำหนดภาระหน้าที่
 อย่างชัดเจน

วัดหนองแวง

ปัญหา

ด้านบุคลากร ขาดการจัดการร่วมกับชุมชนเพราะส่วนใหญ่การดำเนินงานถือว่าเป็น
 การจัดการในเชิงองค์กรเดียวโดยมีวัดและพระสงฆ์ในวัดทำหน้าที่หลัก

ด้านวัตถุดิบ วัตถุดิบและทรัพยากรส่วนใหญ่ในวัดเป็นโบราณวัตถุ และวัตถุมงคลการดูแลรักษา
 จึงมีความยุ่งยาก ซึ่งสินค้าส่วนใหญ่หรือของที่ระลึกจะเป็นวัตถุมงคลและสัญลักษณ์ของวัดเป็นหลัก

เทคโนโลยี เนื่องด้วยวัดเป็นองค์กรขนาดใหญ่มี พระสงฆ์จำนวนมาก มีการใช้เทคโนโลยี และ
รถยนต์หลายคันจึงทำให้มีค่าใช้จ่ายในการดูแลสูง

การผลิต สินค้าส่วนใหญ่ที่จำหน่ายไม่ได้ผลิตในชุมชนมีต้นทุนสูง

การตลาด มีข้อจำกัดเฉพาะวัดชุมชนไม่สามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ได้

การจัดการ เป็นการจัดการเชิงเดี่ยวของวัดมากเกินไปประชาชนขาดการมีส่วนร่วม

แนวทางการแก้ปัญหา

ด้านบุคลากร เปิด โอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

ด้านวัตถุดิบ จัดหาสินค้าอื่นที่มีในชุมชนเข้ามาจำหน่ายเพื่อสร้างความหลากหลาย

เทคโนโลยี ลดการใช้เทคโนโลยีลงอาศัยแรงงานคนในชุมชนเป็นหลัก

การเงิน มีการจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นสัดส่วน โดยมีกิจกรรมร่วมระหว่างวัดกับชุมชน
รวมถึงมีตัวแทนจากภายนอกทำหน้าที่ตรวจสอบ

การผลิต มีการฝึกอบรมสร้างความชำนาญให้กับคนในชุมชนเพื่อให้สามารถผลิตสินค้าเองได้

การตลาด เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามาจัดการและใช้ประโยชน์ร่วม

การจัดการมีกิจกรรมร่วมมาจากชุมชน เทศบาล สถาบันการศึกษาและประชาชนทั่วไป

วัดพระธาตุขามแก่น

ปัญหา

ด้านบุคลากร ในการดำเนินการต่างๆผู้รับผิดชอบเป็นพระสงฆ์เป็นหลักไม่มีความชำนาญใน
ด้านการจัดการรวมถึงความสามารถในการพัฒนาสถานที่

ด้านวัตถุดิบ ไม่มีการผลิตสินค้าเพื่อจำหน่าย

การเงิน ไม่เพียงพอต่อการบริหารและพัฒนา เพราะเงินรายได้ส่วนใหญ่เป็นเงินที่ได้จากการ
อุดหนุนตามแผนงบประมาณ

การผลิต ขาดกลุ่มการผลิตในชุมชน

การตลาด สินค้าที่เป็นวัตถุดิบมีอยู่อย่างเดียว

การจัดการ บุคลากรและ โครงสร้างกรรมการไม่ชัดเจน

แนวทางการแก้ไข

ด้านบุคลากร จัดหากรรมการที่พร้อมที่จะเสียสละเวลาและเป็นคนในพื้นที่มาทำงานร่วมกัน

ด้านวัตถุดิบ ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีการผลิตโดยอาศัยทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก

การเงิน มีการจัดหมวดหมู่งบประมาณในแต่ละส่วนอย่างชัดเจนและมีกรรมการที่มาจาก
คนนอกร่วมด้วย

การผลิต มีการฝึกอบรมสร้างความชำนาญให้กับคนในชุมชนเพื่อให้สามารถผลิตสินค้าเองได้

การตลาด เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามาจัดการและใช้ประโยชน์ร่วม
การจัดการปรับโครงสร้างคณะกรรมการมูลนิธิโดยเน้นคนในชุมชนละมีการกำหนดภาระหน้าที่

ข้อเสนอแนะ

กู่กาสิงห์

1. กรมศิลปากรควรมีการถ่ายโอนอำนาจการบริหารจัดการให้กับองค์กรท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่เป็นผู้ดูแลโดยกรมศิลปากรทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและให้การสนับสนุน
2. มีการจัดโครงสร้างกรรมการร่วมที่ทำหน้าที่ปรับปรุงและพัฒนา กู่กาสิงห์ รวมถึงการหาแนวทางในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถานที่อยู่ตลอดเวลาเพื่อสร้างกระแสและค่านิยมอันดีงาม
3. จัดให้มีพื้นที่ในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนเช่นร้านขายของที่ระลึก ร้านจำหน่ายสินค้าชุมชน

ชุมชน

วัดป่าอู่

1. เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
2. จัดทำพิพิธภัณฑ์หลวงปู่ศรีและพิพิธภัณฑ์ชาวบ้านอีสานเพื่อดึงดูดให้คนมาเที่ยว
3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้ามาให้การสนับสนุนและพัฒนา ร่วมกับวัดและชุมชน

วัดมหาชัย

1. ควรมีการประชาสัมพันธ์สถานที่ให้มากขึ้น
2. ประสานความร่วมมือกับเทศบาลและสถาบันการศึกษาเพื่อสร้างจุดเน้นในเชิงการท่องเที่ยวและเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่

พระธาตุนาดูน

1. โครงสร้างกรรมการควรเป็นคนในพื้นที่เป็นหลัก
2. เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์ในสถานที่เพื่อสร้างความหลากหลาย

วัดหนองแวง

1. เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
2. ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆเพื่อประชาสัมพันธ์สถานที่

พระธาตุขามแก่น

1. ปรับโครงสร้างกรรมการให้ชัดเจนมากขึ้น โดยอาศัยคนในชุมชน
2. มีการจัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นของประชาชนเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาพระธาตุ
3. องค์กรท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนทั้งงบประมาณและบุคลากร

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร และเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร การศึกษาครั้งนี้ประชากรที่ทำการศึกษา ได้แก่ ประชากรกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ประกอบด้วย จังหวัดร้อยเอ็ด ขอนแก่น และมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสัมภาษณ์ เลือกแบบเจาะจง จำนวน 45 คน และกลุ่มตัวอย่างสำหรับการสอบถาม เลือกแบบบังเอิญ จำนวน 300 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปสถิติทางสังคมศาสตร์ คำนวณค่าสถิติ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุดส่วนข้อมูล ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ และรายได้

1. เพศ ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นเพศหญิง จำนวน 150 คน คิดเป็น ร้อยละ 50 และเป็นเพศชายจำนวน 150 คน คิดเป็น ร้อยละ 50 ซึ่งมีจำนวนที่ใกล้เคียงกัน
2. อายุ ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 21 - 30 ปี มากที่สุด จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 31.67
3. ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับปวช./ปวส./อนุปริญญา มากที่สุด จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 32.67
4. สถานภาพสมรส ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่สมรสแล้ว จำนวน 168 คน คิดเป็นร้อยละ 56
5. อาชีพ ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 22.67
6. รายได้ต่อเดือน ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ ส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ระหว่าง 3,000-6,000 บาท จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 29.67

5.1.2 การใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

การศึกษาพบว่ามีระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.21$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดการ ($\bar{x} = 3.37$) ด้านวัสดุและอุปกรณ์ ($\bar{x} = 3.21$) ด้านการเงิน ($\bar{x} = 3.15$) และด้านบุคลากร ($\bar{x} = 3.09$) ตามลำดับ

2. จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.02$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดการ ($\bar{x} = 3.25$) ด้านบุคลากร ($\bar{x} = 3.00$) ด้านวัสดุและอุปกรณ์ ($\bar{x} = 2.94$) และด้านการเงิน ($\bar{x} = 2.89$) ตามลำดับ

3. จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.16$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดการ ($\bar{x} = 3.26$) ด้านการเงิน ($\bar{x} = 3.16$) ด้านวัสดุและอุปกรณ์ ($\bar{x} = 3.11$) และด้านบุคลากร ($\bar{x} = 3.10$) ตามลำดับ

4. จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.44$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน คือ ด้านวัสดุและอุปกรณ์และด้านการจัดการ ($\bar{x} = 3.60$) และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ ด้านการเงิน ($\bar{x} = 3.41$) และด้านบุคลากร ($\bar{x} = 3.16$) ตามลำดับ

การศึกษาเป็นรายด้านพบว่ามีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร แบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้ ด้านบุคลากร ด้านการเงิน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ และด้านการจัดการ สรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ในด้านบุคลากร

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความขยัน พบว่า กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความขยันในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.45$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 2 ข้อ คือ บุคลากร

มีความขยันขันแข็งในการทำงาน ($\bar{x} = 3.75$) และบุคลากรมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง ($\bar{x} = 3.58$) และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ข้อ คือ บุคลากรมีความรู้ด้านการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ ($\bar{x} = 3.24$) และบุคลากรมีการเข้า ออก และทำงานตรงเวลา ($\bar{x} = 3.23$) ตามลำดับ

1.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคออม กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคออมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.24$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย ($\bar{x} = 3.44$) องค์กรมีการอบรมสั่งสอนให้พนักงานเห็นคุณค่าในการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 3.32$) องค์กรมีการส่งเสริมให้พนักงานจัดทำบัญชีครัวเรือน ($\bar{x} = 3.12$) และองค์กรมีระบบการจัดทำเงินออมหรือสวัสดิการสำหรับพนักงาน ($\bar{x} = 3.07$) ตามลำดับ

1.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการคบเพื่อนดีหรือสร้างเครือข่าย กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการคบเพื่อนดีหรือสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.66$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง 3 ข้อ คือ พนักงานประพฤติดี มีคุณธรรม ($\bar{x} = 3.41$) มีการพัฒนาฝึกอบรมและส่งพนักงานไปศึกษาดูงาน ($\bar{x} = 2.89$) การส่งเสริมให้พนักงานสร้างเครือข่ายกับองค์กรท่องเที่ยวอื่นๆ ($\bar{x} = 2.56$) ตามลำดับและอยู่ในระดับน้อย 1 ข้อ คือ การทะเลาะวิวาทภายในองค์กร ($\bar{x} = 1.77$)

1.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียง กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านบุคลากรตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.01$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ บุคลากรมีการดำรงชีวิตแบบพอเพียงตามวิถีชีวิตทั่วไป ($\bar{x} = 3.14$) รายได้ของพนักงานมีความเหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ ($\bar{x} = 3.04$) มีการอบรมให้พนักงานใช้จ่ายเงินได้เหมาะสม ($\bar{x} = 2.96$) และบุคลากรมีการจัดสรรเงินไว้ใช้ในคราวจำเป็น ($\bar{x} = 2.89$) ตามลำดับ

2. ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ในด้านการเงิน

2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความขยัน กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความขยันในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.01$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ การระดมทุนจากภายในองค์กร ($\bar{x} = 3.32$) การควบคุมทางการเงินและการลดต้นทุนที่ไม่จำเป็น ($\bar{x} = 3.05$) การระดมทุนจากภายนอกองค์กร ($\bar{x} = 3.04$) และการจัดกิจกรรมเพื่อสรรหาเงินทุนมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร ($\bar{x} = 2.96$) ตามลำดับ

2.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคอมน กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคอมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.18$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรมีผู้ดูแล ควบคุมระบบการเงิน ($\bar{x} = 3.37$) องค์กรจัดตั้งเงินทุนสำรองไว้ใช้จ่ายในคราวจำเป็น ($\bar{x} = 3.22$) มีการนำรายได้จากการท่องเที่ยวไปพัฒนาองค์กร ($\bar{x} = 3.19$) และองค์กรนำเงินไปฝากธนาคารเป็นประจำ ($\bar{x} = 2.95$) ตามลำดับ

2.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่าย กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.02$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรภาครัฐให้การสนับสนุนเงินทุน ($\bar{x} = 3.19$) องค์กรมีที่ปรึกษาทางการเงินที่ดี ($\bar{x} = 3.10$) องค์กรภาคเอกชนให้การสนับสนุนเงินทุน ($\bar{x} = 3.00$) และองค์กรมีการจัดสรรเงินทุนบางส่วนให้บุคคลหรือองค์กรอื่นยืมไปลงทุน ($\bar{x} = 2.81$) ตามลำดับ

2.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียง กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการ

ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการเงินตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง($\bar{x} = 3.31$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรมีการตรวจสอบการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 3.40$) องค์กรมีการควบคุมการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 3.35$) องค์กรมีการติดตามและประเมินผลการใช้จ่ายเงิน ($\bar{x} = 3.31$) และองค์กรมีการใช้จ่ายเงินได้อย่างเหมาะสม ($\bar{x} = 3.20$) ตามลำดับ

3. ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ในด้านวัสดุและอุปกรณ์

3.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านความขยัน กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความขยันในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง($\bar{x} = 3.29$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ คัดสรรเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ที่ดีมีคุณภาพ ($\bar{x} = 3.40$) มีการตรวจเช็คสภาพวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 3.30$) มีการล้างทำความสะอาดวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 3.24$) และมีการจัดเก็บ จัดระเบียบ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{x} = 3.20$) ตามลำดับ

3.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคอมน กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคอมนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง($\bar{x} = 3.18$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ มีการดูแล รักษา วัสดุ อุปกรณ์ให้ใช้งานได้นานที่สุด ($\bar{x} = 3.33$) มีการตรวจสอบอายุการใช้งานของวัสดุ อุปกรณ์ ($\bar{x} = 3.23$) เลือกและจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ได้ในราคาที่เหมาะสม ($\bar{x} = 3.16$) และมีการเรียนรู้วิธีการซ่อมบำรุง รักษา วัสดุ อุปกรณ์เบื้องต้น ($\bar{x} = 3.00$) ตามลำดับ

3.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่าย กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง($\bar{x} = 3.10$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ใน

ระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ก่อนซื้อวัสดุและอุปกรณ์จะมีการตรวจสอบราคากับร้านค้าหรือโรงงานก่อนเสมอ ($\bar{x} = 3.13$) ก่อนซื้อวัสดุและอุปกรณ์มีการตรวจสอบราคาจากเครือข่ายที่รู้จัก ($\bar{x} = 3.13$) เลือกใช้บริการจากร้านที่มีการดูแล บริการหลังการขายที่ดี ($\bar{x} = 3.12$) และแนะนำ วัสดุ หรืออุปกรณ์ที่ดีให้กับองค์กรที่เป็นเครือข่ายกัน ($\bar{x} = 3.02$) ตามลำดับ

3.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

ด้านความพอเพียง กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารมีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านวัสดุและอุปกรณ์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.29$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ มีการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการรักษาวัสดุ อุปกรณ์ ($\bar{x} = 3.43$) ในการลงทุนครั้งแรกมีการเลือกซื้อวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นเท่านั้น ($\bar{x} = 3.38$) มีการติดตามผลการใช้วัสดุ อุปกรณ์ว่าใช้ได้เหมาะสม และคุ้มค่าหรือไม่ ($\bar{x} = 3.22$) และวัสดุ และอุปกรณ์ที่หมดอายุมีการคัดจำหน่าย เพื่อนำเงินมาหมุนเวียนใช้ในองค์กร ($\bar{x} = 3.13$) ตามลำดับ

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการจัดการ

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความขยัน กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความขยันในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.43$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 1 ข้อ คือ ผู้นำองค์กรมีความขยัน มีภาวะผู้นำ และใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา ($\bar{x} = 3.83$) และอยู่ในระดับ ปานกลาง 3 ข้อ คือ มีการสร้างจิตสำนึกให้บุคลากรรักองค์กร ($\bar{x} = 3.46$) มีการวางแผนงานร่วมกันภายในองค์กร ($\bar{x} = 3.22$) และมีการประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำ ($\bar{x} = 3.22$) ตามลำดับ

4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัดคอคอบ กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความประหยัด

ออกอมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.25$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ มีการควบคุมดูแลบัญชีขององค์กร ($\bar{x} = 3.32$) มีการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบ ($\bar{x} = 3.28$) มีการบริหารจัดการภายใต้หลักความประหยัด คุ่มค่า ($\bar{x} = 3.25$) และจำนวนบุคลากรมีความเหมาะสมในการจัดการ ($\bar{x} = 3.13$) ตามลำดับ

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ด้านการสร้างเครือข่าย กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านการสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.35$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ องค์กรให้ความช่วยเหลือ และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนเป็นประจำ ($\bar{x} = 3.48$) ผู้นำมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ทั้งกับบุคลากร และนักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.45$) องค์กรให้ความสำคัญในการพัฒนา ร่วมกับองค์กรท่องเที่ยวอื่น ๆ ($\bar{x} = 3.24$) และมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์องค์กรให้เป็นที่ยู๊จักษ์ของคนทั่วไป ($\bar{x} = 3.24$) ตามลำดับ

4.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ

ด้านความพอเพียง กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้านความพอเพียงในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.46$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 1 ข้อ คือ องค์กรมีการพัฒนาแบบค่อยเป็น ค่อยไป ($\bar{x} = 3.57$) และอยู่ในระดับปานกลาง 3 ข้อ คือ องค์กรมีรายได้ไม่ฝืดเคือง และพอใจในรายได้ ($\bar{x} = 3.46$) องค์กรมีความเข้มแข็งในการจัดการเงิน ($\bar{x} = 3.41$) และองค์กรมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการ ($\bar{x} = 3.39$) ตามลำดับ

5.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร โดยใช้สถิติ Chi-Square พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารในภาพรวมและรายด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยกลุ่มจังหวัด

ร้อยแก่นสารมีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมและรายด้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง

5.1.4 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

สำหรับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ผู้วิจัยขอนำเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มร้อยแก่นสารตามลักษณะพรรณนาวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

1. การบริหารจัดการ โดยองค์กรชุมชนเป็นหลักซึ่งพบใน 2 แห่งคือ

พระธาตุนาดูนและ พระธาตุนามแก่น โดยมีองค์กรหน่วยงานที่รับผิดชอบในรูปแบบของมูลนิธิคือมูลนิธิพระธาตุนาดูนและมูลนิธิพระธาตุนามแก่นซึ่งมีโครงสร้างคณะกรรมการร่วมระหว่างคนในชุมชนกับตัวแทนองค์กรภาคีความร่วมมือในชุมชน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา กลุ่มประชาคม เป็นต้น

2. การบริหารจัดการ โดยองค์กรรัฐเป็นหลัก

ลักษณะการดังกล่าวพบเพียง 1 แห่งคือ กู่กาสิงห์ซึ่งเป็นระบบการจัดการภายใต้การกำกับดูแลของกรมศิลปากร โดยมีเจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากรเป็นตัวหลักในการวางแผนดำเนินการ ส่วนประชาชนในพื้นที่มีบทบาทในฐานะเป็นอาสาสมัครหรือแรงงานชั่วคราวในช่วงที่มีกิจกรรม

3. การบริหารจัดการ โดยองค์กรทางศาสนาเป็นหลัก

การบริหารจัดการในรูปแบบดังกล่าวพบว่ามีปรากฏ ใน 3 พื้นที่ที่ทำการศึกษา ซึ่งได้แก่ วัดหนองแวง วัดมหาชัยวรารามหลวง และวัดป่ากุง (ประชาคมวราราม) ซึ่งกลุ่มองค์กรหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักในการบริหารจัดการคือกลุ่มพระสงฆ์ในวัด โดยมีประชาชนทั่วไปหรือผู้มีจิตศรัทธาเป็นคณะทำงานรวมอย่างไม่เป็นทางการลักษณะการจัดการในลักษณะดังกล่าวไม่มีโครงสร้างของคณะกรรมการที่ชัดเจนมีเพียงการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบของพระสงฆ์

โดยสรุปจากการศึกษาในครั้งนี้พบว่ารูปแบบในการบริหารจัดการของแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันตามเงื่อนไขในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น วัตถุประสงค์และแนวทางของแต่ละแห่ง ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ข้อจำกัดของชุมชนและ สถานที่ เป็นต้น โดยพื้นที่ต่างๆในการศึกษาสามารถแบ่งได้ 3 แบบ ดังนี้

1. ศาสนสถาน ซึ่งหมายถึง องค์กร หรือสถานที่ที่เน้นการปฏิบัติทางศาสนาของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปเป็นเป้าหมายหลักโดยองค์กรลักษณะดังกล่าวประกอบด้วย วัดมหาชัยพระอารามหลวง วัดป่ากุง (ประชาคมวราราม)

2. โบราณสถาน ซึ่งหมายถึง พื้นที่หรือสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาและมีประวัติ

ร้อยแก่นสารมีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมและรายด้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง

5.1.4 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

สำหรับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ผู้วิจัยขอนำเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มร้อยแก่นสารตามลักษณะพรรณนาวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

1. การบริหารจัดการ โดยองค์กรชุมชนเป็นหลักซึ่งพบใน 2 แห่งคือ

พระธาตุนาคูนและ พระธาตุนามแก่น โดยมีองค์กรหน่วยงานที่รับผิดชอบในรูปแบบของมูลนิธิคือมูลนิธิพระธาตุนาคูนและมูลนิธิพระธาตุนามแก่นซึ่งมีโครงสร้างคณะกรรมการร่วมระหว่างคนในชุมชนกับตัวแทนองค์กรภาคีความร่วมมือในชุมชน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา กลุ่มประชาคม เป็นต้น

2. การบริหารจัดการ โดยองค์กรรัฐเป็นหลัก

ลักษณะการดังกล่าวพบเพียง 1 แห่งคือ กู่กาสิงห์ซึ่งเป็นระบบการจัดการภายใต้การกำกับดูแลของกรมศิลปากร โดยมีเจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากรเป็นตัวหลักในการวางแผนดำเนินการ ส่วนประชาชนในพื้นที่มีบทบาทในฐานะเป็นอาสาสมัครหรือแรงงานชั่วคราวในช่วงที่มีกิจกรรม

3. การบริหารจัดการ โดยองค์กรทางศาสนาเป็นหลัก

การบริหารจัดการในรูปแบบดังกล่าวพบว่ามีปรากฏ ใน 3 พื้นที่ที่ทำการศึกษา ซึ่งได้แก่ วัดหนองแวง วัดมหาชัยวรารามหลวง และวัดป่ากุง (ประชามวราราม) ซึ่งกลุ่มองค์กรหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักในการบริหารจัดการคือกลุ่มพระสงฆ์ในวัด โดยมีประชาชนทั่วไปหรือผู้มีจิตศรัทธาเป็นคณะทำงานรวมอย่างไม่เป็นทางการลักษณะการจัดการในลักษณะดังกล่าวไม่มีโครงสร้างของคณะกรรมการที่ชัดเจนมีเพียงการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบของพระสงฆ์

โดยสรุปจากการศึกษาในครั้งนี้พบว่ารูปแบบในการบริหารจัดการของแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันตามเงื่อนไขในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น วัตถุประสงค์และแนวทางของแต่ละแห่ง ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ข้อจำกัดของชุมชนและ สถานที่ เป็นต้น โดยพื้นที่ต่างๆในการศึกษาสามารถแบ่งได้ 3 แบบ ดังนี้

1. ศาสนสถาน ซึ่งหมายถึง องค์กร หรือสถานที่ที่เน้นการปฏิบัติทางศาสนาของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปเป็นเป้าหมายหลักโดยองค์กรลักษณะดังกล่าวประกอบด้วย วัดมหาชัยพระอารามหลวง วัดป่ากุง (ประชามวราราม)

2. โบราณสถาน ซึ่งหมายถึง พื้นที่หรือสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาและมีประวัติ

3. ศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้แก่ กู่กาสิงห์ พระธาตุขามแก่น พระธาตุนาดูน วัดมหาธาตุหนองแวง

การจัดการแรงงานมีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ

1. การจัดการแรงงานในลักษณะของการจ้างและอาสาสมัครในช่วงที่มีกิจกรรมและเทศกาล ซึ่งรูปแบบการจัดการดังกล่าวมักพบในพื้นที่ที่เป็น โบราณสถานและศาสนสถานที่มีรูปแบบการจัดการในรูปของมูลนิธิคือพระธาตุนาดูน และพระธาตุขามแก่น

2. การจัดการแรงงานในลักษณะของพระสงฆ์และผู้มีจิตศรัทธาหรืออาสาสมัครรูปแบบการจัดการดังกล่าวพบในพื้นที่ส่วนใหญ่ที่ทำการศึกษาไม่ว่าจะเป็น วัดมหาชัย กู่กาสิงห์ วัดป่ากุง วัดหนองแวง ซึ่งเหตุผลที่ที่มีการจัดการที่แตกต่างกันทั้ง 2 แบบมีเหตุผลหลักมาจาก งบประมาณที่จัดจ้างแรงงานเป็นหลักหรือส่วนหนึ่งมองว่าไม่มีความจำเป็นในการจัดจ้างแรงงานเพราะมีแรงงานที่เพียงพออยู่แล้ว

แนวทางแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

ด้านบุคลากร เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการและรับรู้ข้อมูลและเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

ด้านวัตถุดิบ จัดหาสิ่งของพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อนำมาจัดแสดงพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและศาสนา จัดหาสิ่งของพื้นบ้านที่มีอยู่ในมาจำหน่ายเพื่อเป็นของที่ระลึก จัดหากรรมการที่พร้อมที่จะเสียสละเวลาและเป็นคนในพื้นที่มาทำงานร่วมกัน

ด้านเทคโนโลยี มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น ขอรับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ด้านการเงิน กรมการศาสนาและองค์กรท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนและจัดบุคลากรเข้ามาให้ความรู้ในด้านการจัดการอย่างเป็นระบบ ควรมีการจัดหมวดหมู่งบประมาณในแต่ละส่วนอย่างชัดเจนและมีการใช้งบประมาณเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การผลิต จัดตั้งกลุ่มผลิตสินค้าพื้นบ้านเพื่อสร้างรายได้ให้คนในชุมชน เปิดโอกาสให้กลุ่มการผลิตในเทศบาลเมืองเข้าไปใช้พื้นที่ ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีการผลิตโดยอาศัยทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก มีการฝึกอบรมสร้างความชำนาญให้กับคนในชุมชนเพื่อให้สามารถผลิตสินค้าเองได้

การตลาด จัดหาสถานที่จำหน่ายของที่ระลึกหน้าประตูวัดหรือในสถานที่ที่สะดวกและไม่รบกวนการปฏิบัติธรรม เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามาจัดการและใช้ประโยชน์ร่วม

การจัดการ เปิดโอกาสให้ผู้นำและองค์กรท้องถิ่นเข้มข้มมีส่วนร่วมในการจัดการให้มากขึ้น ปรับโครงสร้างคณะกรรมการมูลนิธิโดยเน้นคนในชุมชนละมีการกำหนดภาระหน้าที่อย่างชัดเจน

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่าการใช้หลักธรรมในการบริหารจัดการมีความแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่และแนวคิดของแต่ละพื้นที่รวมถึงการจัดการในด้านต่างๆเกี่ยวกับสถานที่ดังนี้

กุฎาสิงห์ มีหลักธรรมที่ใช้ในการบริหารงานคือ หลักความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งไม่มีการจัดเก็บค่าเข้าชมมีวิธีการประชาสัมพันธ์โดยใช้เอกสารและสื่อตามเทศกาลสำคัญซึ่งความเชื่อประเพณีที่สำคัญของพื้นที่ดังกล่าวมีหลายประเภทเช่น เทศกาลที่ขวักกุฎาสิงห์และมหรกรรมสินค้าเกษตรอินทรีย์และประเพณีบุญตามช่วงต่างๆของพื้นที่ภาคอีสาน มีการอนุรักษ์โดยการทำความสะอาดบริเวณกุฎารักษาสภาพไม่ให้น้ำท่วมขัง ปรับภูมิทัศน์รอบข้างพื้นที่อนุรักษ์ภูมิปัญญา

วัดป่าดง มีหลักธรรมที่ใช้ในกลุ่มคือ หลักการมีส่วนร่วมใน บวรคือ บ้าน วัด โรงเรียน ไม่มีการจัดเก็บรายได้ มีการประชาสัมพันธ์โดยการให้หอกระจายข่าวในชุมชนซึ่งเรียกว่า การบอกบุญ และการบอกต่อของผู้มีจิตศรัทธาตามเทศกาล ความเชื่อและประเพณีที่สำคัญของพื้นที่คือ วันคล้ายวันเกิดหลวงปู่ศรี วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา โดยต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั้งสัตว์ป่าและต้นไม้ที่อยู่ในวัดและหมั่น ทำความสะอาด วัดเป็นประจำ

วัดมหาชัย มีหลักธรรมที่ใช้คือ หลักนราวาสธรรมคือ ชันติ จาคะ สัจจะ ทมะ และไม่มีการจัดเก็บค่าเข้าชมด้านการประชาสัมพันธ์ใช้สื่อวิทยุและหอกระจายข่าวในเทศกาลสำคัญ ความเชื่อ/ประเพณี ของพื้นที่คือ เทศกาลเข้าพรรษา/ออกพรรษา ทอดกฐิน มีการอนุรักษ์โดยการทำความสะอาด รักษาธรรมชาติและมรดกอีสานในวัด

พระธาตุนาดูน มีหลักธรรมที่ใช้ คือความสามัคคีธรรม มีคุณธรรมต่อองค์กร การจัดการตลาดไม่มีการจัดเก็บค่าเข้าชม ด้านสถานที่มีคนรับผิดชอบในแต่ละจุดโดยเป็นแรงงานที่จัดจ้างและอาสาสมัคร มีการจัดการขายของที่ระลึกเป็นสินค้าในชุมชนและวัดดงมงคล มีการประชาสัมพันธ์ทางสถานีวิทยุ หอกระจายข่าวและเอกสาร มีความเชื่อ/ประเพณีที่สำคัญคือ งานนมัสการพระธาตุนาดูน การปฏิบัติธรรมหมู่ งานเทศกาลเข้าพรรษา มีการอนุรักษ์โดยการทำความสะอาดพื้นที่โดยรอบ และไม่ทำลายธรรมชาติบริเวณรอบข้าง รักษาภูมิลักษณ์ในการจำหน่ายสินค้า

วัดหนองแวง มีหลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินงานคือสะอาด สว่าง สงบ เสียสละสามัคคีการจัดการตลาด ไม่มีการจัดเก็บค่าเข้าชม ด้านสถานที่มีคนรับผิดชอบในแต่ละจุดมีการจำหน่ายของที่ระลึกและวัดดงมงคลมีหลักความเชื่อ/ประเพณี ตามหลักความเชื่อฮีด 12 ของภาคอีสานการอนุรักษ์ดูแลสภาพแวดล้อมและมหาธาตุที่อยู่ในวัดสร้างแรงศรัทธาให้ประชาชน/รักษาวัดดงมงคลและสิ่งของมีค่าในวัด

พระธาตุขามแก่น หลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินงานคือการมีส่วนร่วมและความเสมอภาคการจัดการตลาด ไม่มีการจัดเก็บค่าเข้าชม การจัดการด้านสถานที่มีคนรับผิดชอบในแต่ละจุด/มีการ

จำหน่ายของที่ระลึกเป็นสินค้าในชุมชนและวัดดงมกล มีการประชาสัมพันธ์ผ่านรายการทางสถานีวิทยุ 96.0 โดยมีหอกระจายข่าวและเอกสารเป็นเครื่องมือหลักในการประชาสัมพันธ์ ความเชื่อ/ประเพณี งานนมัสการพระธาตุขามแก่น เทศกาลเข้าพรรษา มีการรักษาอนุรักษ์ทำความสะอาดรักษาธรรมชาติและพระธาตุให้สะอาดนำมาเที่ยวชม

5.1.4 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ และผู้นำชุมชน เกี่ยวกับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ได้รับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารเพิ่มเติม ดังนี้

1. กรมศิลปากรควรมีการถ่ายโอนอำนาจการบริหารจัดการให้กับองค์กรท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่เป็นผู้ดูแลโดยกรมศิลปากรทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและให้การสนับสนุน
2. มีการจัดโครงสร้างกรรมการร่วมที่ทำหน้าที่ปรับปรุงและพัฒนาสู่กาสิงห์รวมถึงการหาแนวทางในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถานที่อยู่ตลอดเวลาเพื่อสร้างกระแสและค่านิยมอันดีงาม
3. จัดให้มีพื้นที่ในกิจดำเนินกิจกรรมของชุมชนเช่นร้านขายของที่ระลึก ร้านจำหน่ายสินค้าชุมชน
4. เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
5. จัดทำพิพิธภัณฑ์หลวงปู่ศรีและพิพิธภัณฑ์ชาวบ้านอีสานเพื่อดึงดูดให้คนมาเที่ยว
6. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้ามาให้การสนับสนุนและพัฒนาร่วมกับวัดและชุมชน
7. ควรมีการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนาให้มากขึ้น โดยการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆเพื่อประชาสัมพันธ์สถานที่
8. ประสานความร่วมมือกับเทศบาลและสถาบันการศึกษาเพื่อสร้างจุดเน้นในเชิงการท่องเที่ยวและเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่
9. โครงสร้างกรรมการควรเป็นคนในพื้นที่เป็นหลัก
10. เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์ในสถานที่เพื่อสร้างความหลากหลายและเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
11. มีการจัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นของประชาชนเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนา
12. องค์กรท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนทั้งงบประมาณและบุคลากร แก่แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 ปัจจัยส่วนบุคคล

ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นเพศหญิง จำนวน 150 คน คิดเป็น ร้อยละ 50 และเป็นเพศชายจำนวน 150 คน คิดเป็น ร้อยละ 50 คน ซึ่งมีจำนวนที่ใกล้เคียงกัน และประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 21 - 30 ปี มากที่สุด จำนวน คน 95 คิดเป็นร้อยละ 31.67 สถานภาพการสมรส ส่วนใหญ่สมรสแล้ว จากผลสรุปข้อมูลส่วนบุคคล ในด้านเพศ อายุ และสถานภาพการสมรส สอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพ บุญไชย (2542 : 52-53) อายุของผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ระหว่าง 15-30 ปี จำนวน 140 คน ร้อยละ 40.8 สถานภาพแต่งงานแล้ว ช่วยวิจัยนี้เป็นวิจัยที่ขอบการท่องเที่ยว ดังนั้นกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจึงควรคำนึงถึงวัยเป็นสำคัญจำทำให้การท่องเที่ยวมีรายได้ และเจริญก้าวหน้าต่อไป เพศชาย และเพศหญิงตอบแบบสอบถามใกล้เคียงกัน เพศชาย 172 คน และเพศหญิงร้อยละ 171 คน ส่วนในด้านการศึกษา อาชีพ และรายได้นั้นก็แตกต่างกัน ดังนี้ในงานวิจัยครั้งนี้พบว่า ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับปวช./ปวส./อนุปริญญา มากที่สุด จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 32.67 อาชีพ ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 22.67 รายได้ต่อเดือน ประชากรในการวิจัยในครั้งนี้ ส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ระหว่าง 3,000-6,000 บาท จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 29.67 ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพ บุญไชย ที่สำรวจพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ระดับมัธยมศึกษา อาชีพเกษตรกรกรรม รายได้ส่วนใหญ่ 500-2,000 บาท

5.2.2 การใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

การศึกษาพบว่ามีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสรุปได้ดังนี้

1. จังหวัดร้อยเอ็ด มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.02$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดการ ($\bar{x} = 3.25$) ด้านบุคลากร ($\bar{x} = 3.00$) ด้านวัสดุและอุปกรณ์ ($\bar{x} = 2.94$) และด้านการเงิน ($\bar{x} = 2.89$) ตามลำดับ
2. จังหวัดขอนแก่น มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.16$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดการ ($\bar{x} = 3.26$) ด้านการเงิน ($\bar{x} = 3.16$) ด้านวัสดุและอุปกรณ์ ($\bar{x} = 3.11$) และด้านบุคลากร ($\bar{x} = 3.10$) ตามลำดับ

3. จังหวัดมหาสารคาม มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.44$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน คือ ด้านวัสดุและอุปกรณ์และด้านการจัดการ ($\bar{x} = 3.60$) และอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ ด้านการเงิน ($\bar{x} = 3.41$) และด้านบุคลากร ($\bar{x} = 3.16$) ตามลำดับ

จึงสรุปได้ว่า กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.21$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดการ ($\bar{x} = 3.37$) ด้านวัสดุและอุปกรณ์ ($\bar{x} = 3.21$) ด้านการเงิน ($\bar{x} = 3.15$) และด้านบุคลากร ($\bar{x} = 3.09$) ตามลำดับ นอกจากนี้การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร โดยใช้สถิติ Chi-Square พบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนกับกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารในภาพรวมและรายด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารมีการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมและรายด้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวยังให้ความสำคัญในด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ทำให้สามารถทราบถึงแนวทางที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ในกลุ่มจังหวัดต่อไปนี้ได้ ซึ่งผลกาวิจัยครั้งนี้สอดคล้อง และเกี่ยวข้องกับงานวิจัยของทรงคุณ จันทจร. (2549 : 59,74) ได้ทำการศึกษาเรื่องการศึกษา และพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า โอกาสด้านการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม สามารถจัดเป็น cluster กลุ่ม “ร้อยแก่นสาร” (ร้อยเอ็ดขอนแก่น มหาสารคาม) เน้นด้านศิลปวัฒนธรรม งานประเพณี เนื่องจากอีสานเป็นดินแดนแห่งอารยธรรมเก่าแก่ มีความเป็นปึกแผ่น มีแหล่งท่องเที่ยวทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และวัฒนธรรมรวมทั้งสิ้น 46 แห่ง เมื่อพิจารณาแล้ว จังหวัดมหาสารคามจึงมีความเป็นไปได้ในการสนับสนุนส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว โดยการใช้กลยุทธ์ในการกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น สำหรับการท่องเที่ยวโบราณสถาน สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ก็นับว่ากลุ่ม “ร้อย แก่น สาร” มีโบราณสถานสมัยขอมอยู่มาก มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ มีประเพณีที่น่าสนใจ

5.2,3 แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

1. รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มี 3 รูปแบบ คือ การบริหารจัดการ โดยองค์กรชุมชนเป็นหลักซึ่งพบใน 2 แห่งคือ พระธาตุนาดูนและ

พระธาตุขามแก่น โดยมีองค์กรหน่วยงานที่รับผิดชอบในรูปแบบของมูลนิธิคือ มูลนิธิพระธาตุนาคูนและมูลนิธิพระธาตุขามแก่นซึ่งมีโครงสร้างคณะกรรมการร่วมระหว่างคนในชุมชนกับตัวแทนองค์กรภาคีความร่วมมือในชุมชน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา กลุ่มประชาคมเป็นต้น 2. การบริหารจัดการโดยองค์กรรัฐเป็นหลักลักษณะการดังกล่าวพบเพียง 1 แห่งคือ กู่กาสิงห์ซึ่งเป็นระบบการจัดการภายใต้การกำกับดูแลของกรมศิลปากร โดยมีเจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากรเป็นตัวหลักในการวางแผนดำเนินการ ส่วนประชาชนในพื้นที่มีบทบาทในฐานะเป็นอาสาสมัครหรือแรงงานชั่วคราวในช่วงที่มีกิจกรรม และ 3. การบริหารจัดการโดยองค์กรทางศาสนาเป็นหลัก การบริหารจัดการในรูปแบบดังกล่าวพบว่ามีปรากฏ ใน 3 พื้นที่ที่ทำการศึกษา ซึ่งได้แก่ วัดหนองแวง วัดมหาชัยวรารามหลวง และวัดป่ากุง (ประชาคมวราราม) ซึ่งกลุ่มองค์กรหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักในการบริหารจัดการคือกลุ่มพระสงฆ์ในวัด โดยมีประชาชนทั่วไปหรือผู้มีจิตศรัทธาเป็นคณะทำงานรวมอย่างไม่เป็นทางการลักษณะการจัดการในลักษณะดังกล่าวไม่มีโครงสร้างของคณะกรรมการที่ชัดเจนมีเพียงการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบของพระสงฆ์

ซึ่งผลการวิจัย สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ชีรกันต์ ฤทธิเจริญวัดดู (2550 : 62-63) สังคมประกอบไปด้วยระบบต่างๆ เช่น ระบบครอบครัว เศรษฐกิจ ศาสนา การเมือง ฯลฯ ซึ่งแต่ละระบบก็มีโครงสร้างและหน้าที่เฉพาะ ซึ่งจะทำหน้าที่เพื่อให้สังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น เพราะฉะนั้นจึงต้องหาระบบความสัมพันธ์ระหว่างระบบต่างๆ ของสังคม คือ โครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ในแต่ละระบบซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างจะประกอบไปด้วย "สถาบัน" (Institutions) ต่างๆ เช่น ระบบศาสนาจะประกอบด้วยพิธีกรรม ความเชื่อ องค์กรทางศาสนา ฯลฯ ซึ่งแต่ละสถาบันจะต้องทำหน้าที่ร่วมกัน เพื่อให้ระบบดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบต่างๆ ของสังคมจะทำงานอย่างประสานสอดคล้องกันเพื่อรักษา "ดุลยภาพ" (equilibrium) ของสังคมเอาไว้

2. แนวทางแก้ไขปัญหาในด้านการท่องเที่ยวเชิงศาสนา สรุปได้ ดังนี้ ควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการและรับรู้ข้อมูล มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น ขอรับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทศนีย์ บัวระภา. (2549 : 103) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรมแบบยั่งยืนของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ผลการวิจัยพบว่าการตลาด การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ จะเป็นตัวกลางทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ซื้อได้รับทราบข้อมูล และเงื่อนไขของการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นควรเสนอความจริงในการทำการตลาดเพื่อจะได้คัดเลือกนักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพได้ ไม่ควรสนองนโยบายการท่องเที่ยวของภาครัฐที่เน้นรูปแบบงานประเพณีดั้งเดิมโดยเน้นที่ปริมาณ และจำนวนของนักท่องเที่ยว แหล่งโฆษณา

ประชาสัมพันธที่ดี คือ มหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานที่มีจัดการประชุมในระดับชาติ ระดับนานาชาติ ควรขอความร่วมมือจากหน่วยงานเหล่านี้เพิ่มมากขึ้น ควรมีการสนับสนุนให้มีการศึกษาคูงานในเรื่องเดียวกัน เพื่อจะได้นักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากกว่าการท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน นักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพพร้อมที่จะปฏิบัติตามกฎ ข้อเสนอแนะในเอกสารแนะนำการท่องเที่ยว และแหล่งโฆษณาที่ดีที่สุดทางหนึ่งคือทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งหากสามารถพัฒนาเป็นระบบของ E-commerce ได้จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และมีคุณภาพ เนื่องจากนักท่องเที่ยวจะได้ทราบรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวได้ล่วงหน้า ชัดเจน มีการเตรียมความพร้อมที่ดีก่อนที่จะเดินทางมาท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวควรจัดหาสิ่งของพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อนำมาจัดแสดงพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและศาสนา จัดหาสิ่งของพื้นบ้านที่มีอยู่ในมาจำหน่ายเพื่อเป็นของที่ระลึก จัดหากรรมการที่พร้อมที่จะเสียสละเวลาและเป็นคนในพื้นที่มาทำงานร่วมกัน กรมการศาสนาและองค์กรท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนและจัดบุคลากรเข้ามาให้ความรู้ในด้านการจัดการอย่างเป็นระบบ ควรมีการจัดหมวดหมู่งบประมาณในแต่ละส่วนอย่างชัดเจนและมีการใช้งบประมาณเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควรมีการจัดตั้งกลุ่มผลิตสินค้าพื้นบ้านเพื่อสร้างรายได้ให้คนในชุมชน เปิดโอกาสให้กลุ่มการผลิตในเทศบาลเมืองเข้าไปใช้พื้นที่ ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีการผลิตโดยอาศัยทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก มีการฝึกอบรมสร้างความชำนาญให้กับคนในชุมชนเพื่อให้สามารถผลิตสินค้าเองได้จัดหาสถานที่จำหน่ายของที่ระลึกหน้าประตูวัดหรือในสถานที่ที่สะดวกและไม่รบกวนการปฏิบัติธรรม เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามาจัดการและใช้ประโยชน์ร่วม เปิดโอกาสให้ผู้นำและองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการให้มากขึ้นปรับโครงสร้างคณะกรรมการมูลนิธิโดยเน้นคนในชุมชนละมีการกำหนดภาระหน้าที่อย่างชัดเจน ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา (2552 : 254-255) ได้ทำการศึกษาเรื่องท่องเที่ยวทางธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม พบว่า ภายใต้อาณาเขตการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในวัดของวัดนครราชสีมาทั้ง 4 ด้านในปัจจุบันมีศักยภาพของวัดและสภาพปัญหาด้านศักยภาพของวัดในการจัดการด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีปัจจัยหลัก 4 ด้าน ได้แก่ 1. ปัจจัยหัวใจในการจัดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้านมีปัจจัยหัวใจได้แก่ สถานที่ตั้งของวัดมีการคมนาคมสะดวก เป็นวัดที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์มีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพนับถือของประชาชน เป็นสถานที่พักผ่อนทางกาย เป็นที่พึ่งพิงทางใจมีงานศิลปกรรมที่สวยงาม แปลกตา น่าตื่นเต้นสำหรับผู้พบเห็น มีความเป็นวิถีชีวิตและเป็นสถานที่กิจกรรมชุมชน ปัญหาด้านนี้คือการบูรณปฏิสังขรณ์ นอกนั้นยังไม่พบปัญหาใด 2. ปัจจัยประกอบการจัดการท่องเที่ยว อันได้แก่ วัดมีคุณค่าดึงดูดใจ คือมีความสวยงาม เก่าแก่ และ

ศักดิ์สิทธิ์ มีภูมิทัศน์ลักษณะที่เรียบร้อยสวยงาม มีความเป็นระเบียบ มีความปลอดภัยในวัด ทั้งกับ
 ธรรมชาติและการเมือง แต่ก็มีปัญหาในด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่มีความไม่แน่นอน
 สิ่งแวดล้อมโดยรอบบดบังภูมิทัศน์ของวัด ทำให้วัดลดความน่าสนใจลงไปได้ 3. ปัจจัยสนับสนุน
 การจัดการท่องเที่ยว อันได้แก่ การให้การต้อนรับและดูแลประชาชนที่เข้ามาติดต่อในวัดและ
 นักท่องเที่ยว มีการให้การแนะนำ มีการสื่อสารที่เข้าใจมีที่จำหน่ายของที่ระลึกบ้างบางวัด มีปัญหา
 ในส่วนของที่พักและอาหาร ที่ทางวัดไม่ได้จัดเพื่อนักท่องเที่ยว แต่มีที่พักและอาหารสำหรับ
 ประชาชนตามสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละวัด สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวยังไม่มี และ
 การให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ยังไม่กว้างไกลพอ วัดยังไม่มีข้อมูลในการท่องเที่ยวที่จะนำเสนอต่อ
 ผู้ที่สนใจ 4. ปัจจัยด้านโครงสร้าง วัดมีโครงสร้างทางด้านศิลปกรรม กิจกรรมสิ่งแวดล้อม และการ
 จัดสำนักวิปัสสนา ที่คืออยู่แล้ว การคมนาคมมีความสะดวกตามสภาพสังคมโดยส่วนมากมีการ
 กมนาคมและการไฟฟ้าที่สะดวก มีการกำจัดขยะมูลฝอยที่ดีโดยหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์สามเณร
 มีการบริการสาธารณะบ้าง และระบบการสื่อสารที่ดี พระภิกษุสงฆ์สามเณร มีการบริการสาธารณะ
 บ้าง และระบบการสื่อสารที่ดี

3. การใช้หลักธรรมในการบริหารจัดการมีความแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่และแนวคิด
 ของแต่ละพื้นที่รวมถึงการจัดการในด้านต่างๆเกี่ยวกับสถานที่ดังนี้

กู่กาสิงห์ มีหลักธรรมที่ใช้ในการบริหารงานคือ หลักความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งไม่มีการ
 จัดเก็บค่าเข้าชมมีวิธีการประชาสัมพันธ์โดยใช้เอกสารและสื่อตามเทศกาลสำคัญซึ่งความ เชื่อ
 ประเพณีที่สำคัญของพื้นที่ดังกล่าวมีหลายประเภทเช่น เทศกาลเที๋ยวกู่กาสิงห์และมหรรรรมสินค้า
 เกษตรอินทรีย์และประเพณีบุญตามช่วงต่างๆของพื้นที่ภาคอีสาน มีการอนุรักษ์โดยการทำความ
 สะอาดบริเวณกู่ รักษาสภาพไม่ให้น้ำท่วมขัง ปรับภูมิทัศน์รอบข้างพื้นที่อนุรักษ์ภูมิปัญญา
 สอดคล้องกับงานวิจัยของ สอดคล้องกับงานวิจัยของสิรินทิพย์ พันธุ์มาวาท (2552 : 149-150) ได้
 ศึกษาเรื่องการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม
 ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวควรพัฒนาใน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและที่พัก
 แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งควรพัฒนา ด้านความสะอาดของอาคารสถานที่ ความปลอดภัยขณะอยู่ใน
 สถานที่ท่องเที่ยว ความสะอาดของอาคารสถานที่ความปลอดภัยขณะอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยว ความ
 สะอาดด้านสาธารณสุขโภชนาขั้นพื้นฐาน และ และด้านแหล่งท่องเที่ยว จุดเน้นคือภูมิทัศน์วัฒนธรรม
 ประชาชนในพื้นที่จะต้องช่วยกันดูแลรักษาภาพภูมิทัศน์หรือระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวอย่าง
 ต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสำหรับสองภาคส่วนที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและจัดการ
 การท่องเที่ยว

วัดป่าอู่ มีกิจกรรมที่ใช้ในกลุ่มคือ หลักการมีส่วนร่วมใน บวรคือ บ้าน วัด โรงเรียน ไม่มีการจัดเก็บรายได้ มีการประชาสัมพันธ์โดยการให้หอกระจายข่าวในชุมชนซึ่งเรียกว่า การบอกบุญและการบอกต่อของผู้มีจิตศรัทธาตามเทศกาล ความเชื่อและประเพณีที่สำคัญของพื้นที่คือ วันคล้ายวันเกิดหลวงปู่ศรี วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา โดยต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งสัตว์ป่าและต้นไม้ที่อยู่ในวัดและหมั่น ทำความสะอาด วัดเป็นประจำ สอดคล้องกับงานวิจัยของ

บุญสม ขอคมาลี (2551 : 5) ได้ศึกษาเรื่อง การส่งเสริม เผยแพร่ พัฒนา และอนุรักษ์แหล่งวัฒนธรรมในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ และพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า ยังมีคนในชุมชนจำนวนมากที่ยังไม่รู้ถึงประวัติ โบราณสถานที่ตั้งอยู่ใกล้กับหมู่บ้านของตน สิ่งที่ยังไม่รู้ อาจจะเป็นเพียงตำนาน ซึ่งได้รับทราบจากการบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือเป็นการสืบทอดประเพณีจากโบราณมาช้านาน แต่ทว่าประเพณีเหล่านั้นก็ยังเป็นการบ่งบอกถึงคุณูปการที่โบราณสถาน และเชื้ออำนาจต่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนนั่นเอง และสอดคล้องกับงานวิจัยในต่างประเทศของเมาริซิโอ เพเรกกี (Maurizio Peleggi, 1999 : 161 – 162) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยดึงดูดที่เป็นมรดกของประเทศไทยกับการจัดการการท่องเที่ยวสำหรับชาวต่างชาติและการท่องเที่ยวภายในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า สิ่งทีหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวควรเน้นคือ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งนำเสนอ มรดกทางวัฒนธรรมของประเทศ เพื่อที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้ง ชาวไทย และชาวต่างประเทศ

วัดมหาชัย มีกิจกรรมที่ใช้คือ หลักการอาสาสมัครคือ ชันติ จาคะ สัจจะ ทมะ และ ไม่มีการจัดเก็บค่าเข้าชมด้านการประชาสัมพันธ์ใช้สื่อวิทยุและหอกระจายข่าวในเทศกาลสำคัญ ความเชื่อ/ประเพณี ของพื้นที่คือ เทศกาลเข้าพรรษา /ออกพรรษา ทอดกฐิน มีการอนุรักษ์โดยการทำความสะอาด รักษาธรรมชาติและมรดกอีสานในวัด สอดคล้องกับงานวิจัยของสิรินทิพย์ พันธุ์ฉวาพ (2552 : 149-150) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม แนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม ในภาพรวมแนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม ทั้ง 6 แห่ง จำเป็นต้องมีการพัฒนาได้แก่ 1) ด้านการจัดการการท่องเที่ยวประชาชนในพื้นที่จะต้องใช้ความรู้ด้าน การจัดการการท่องเที่ยว บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ 2) ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่ควรร่วมมือกันวางแผนหารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว 3.) ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่นอกจากจะต้องรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้แล้ว ยังควรพัฒนาทักษะการสื่อสารด้วยภาษาสากลเพื่อความเข้าใจอันดีต่อกันอีกด้วย

พระธาตุนาดูน มีหลักธรรมที่ใช้ คือความสามัคคีธรรม มีคุณธรรมต่อองค์กร การจัดการตลาดไม่มีการจัดเก็บค่าเข้าชม ด้านสถานที่มีคนรับผิดชอบในแต่ละจุดโดยเป็นแรงงานที่จัดจ้างและอาสาสมัคร มีการจัดการขายของที่ระลึกเป็นสินค้าในชุมชนและวัดดงมงคล มีการประชาสัมพันธ์ทางสถานีวิทยุ หอกระจายข่าวและเอกสาร มีความเชื่อ/ประเพณีที่สำคัญคืองานนมัสการพระธาตุนาดูน การปฏิบัติธรรมหมู่ งานเทศกาลเข้าพรรษา มีการอนุรักษ์โดยการทำความสะอาดพื้นที่โดยรอบ และไม่ทำลายธรรมชาติบริเวณรอบข้าง รักษากฎระเบียบในการจำหน่ายสินค้าสอดคล้องกับงานวิจัยของ จันทนา โพลัน และคนอื่น ๆ (2546 : 48) ได้ศึกษาเรื่องความต้องการ ทศนคติ ความนิยม ความประทับใจ ปัญหาและอุปสรรคของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในพระธาตุนาดูน พบว่านักท่องเที่ยวที่มานั้น มาเที่ยวเพราะความศรัทธา และประทับใจพระธาตุนาดูน และปัญหาที่ควรปรับปรุงแก้ไข คือสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ร้านอาหารไม่เพียงพอ ร้านจำหน่ายของที่ระลึกมีน้อยไม่หลากหลาย ห้องน้ำไม่สะอาด ส่วนด้านความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการให้พัฒนาพระธาตุนาดูน คือ การประชาสัมพันธ์ การจัดมัคคุเทศก์ และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

วัดหนองแวง มีหลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินงานคือสะอาด สว่าง สงบ เสียสละสามัคคีการจัดการตลาด ไม่มีการจัดเก็บค่าเข้าชม ด้านสถานที่มีคนรับผิดชอบในแต่ละจุดมีการจำหน่ายของที่ระลึกและวัดดงมงคลมีหลักความเชื่อ/ประเพณี ตามหลักความเชื่อฮีด 12 ของภาคอีสานการอนุรักษ์ดูแลสภาพแวดล้อมและมหาธาตุที่อยู่ในวัดสร้างแรงศรัทธาให้ประชาชน/รักษาวัดดงมงคลและสิ่งของมีค่าในวัด สำหรับเรื่องของกรจำหน่ายของที่ระลึก และวัดดงมงคลตามความเชื่อทางประเพณีเพื่อสร้างแรงศรัทธาให้แก่ประชาชน สอดคล้องกับทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ Herbert Blumer สังคมจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีการกระทำระหว่างกันในกลุ่มสมาชิกที่ เข้ามาประกอบกันเป็นสังคม (Human Interaction) (ธีรภานต์ ฤทธิ์เจริญวัตถุ, 2550 : 78-79) การกระทำระหว่างกันของบุคคลนอกจากจะทำให้บุคคลเกิดการรับรู้ตัวตนที่ได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น ยังเป็นลักษณะของการตีความสัญลักษณ์ที่บุคคลอื่นแสดงออกมาแล้วจึงได้ตอบโดยวัตถุหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพราะบุคคลจะเรียนรู้ได้โดยการกระทำระหว่างกันทางสังคมกับบุคคลอื่น เกิดการรับรู้ตัวตน (Self) ในลักษณะต่าง ๆ และจะนำมาตีความเมื่อเข้าร่วมสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ แล้วจึงแสดงการกระทำได้ตอบออกไป ทฤษฎีนี้จึงเกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่มของสังคม โดยใช้สัญลักษณ์เป็นกลางในการเชื่อมโยงจิตใจของคนในสังคม เพื่อความเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่เป็นสัญลักษณ์ประจำใจของประชาชนคนไทย ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

พระธาตุนาดูน แก่น หลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินงานคือการมีส่วนร่วมและความเสมอภาค การจัดการตลาดไม่มีการจัดเก็บค่าเข้าชม การจัดการด้านสถานที่มีคนรับผิดชอบในแต่ละจุด/มีการ

จำหน่ายของที่ระลึกเป็นสินค้าในชุมชนและวัดดงมงคล มีการประชาสัมพันธ์ผ่านรายการทางสถานีวิทยุ 96.0 โดยมีหอกระจายข่าวและเอกสารเป็นเครื่องมือหลักในการประชาสัมพันธ์ ความเชื่อ/ประเพณี งานนมัสการพระธาตุขามแก่น เทศกาลเข้าพรรษา มีการรักษาอนุรักษ์ทำความสะอาดรักษาธรรมชาติและพระธาตุให้สะอาดน่ามาเที่ยวชม สอดคล้องกับงานวิจัยของสิรินทิพย์ พันธุ์มาพ (2552 : 149-150) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคามสำหรับแนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม แนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม ในภาพรวมแนวทางการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม ทั้ง 6 แห่ง จำเป็นต้องมีการพัฒนาใน 5 ด้านหลัก ๆ ได้แก่ 1) ด้านการจัดการการท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่จะต้องใช้ความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยว บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ 2) ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่ควรร่วมมือกันวางแผนหารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว 3.) ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่นอกจากจะต้องรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้แล้ว ยังควรพัฒนาทักษะการสื่อสารด้วยภาษาสากลเพื่อความเข้าใจอันดีต่อกันอีกด้วย 4) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและที่พัก แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งควรพัฒนา ด้านความสะดวกของอาคารสถานที่ ความปลอดภัยขณะอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยว ความสะอาดของอาคารสถานที่ความปลอดภัยขณะอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยว ความสะอาดด้านสาธารณสุขไปรษณีย์ขั้นพื้นฐาน และ 5) ด้านแหล่งท่องเที่ยว จุดเน้นคือภูมิทัศน์วัฒนธรรม ประชาชนในพื้นที่จะต้องช่วยกันดูแลรักษาสภาพภูมิทัศน์หรือระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสำหรับสองภาคส่วนที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยว

โดยภาพรวมแล้วพบว่าทุกพื้นที่นั้นมีหลักธรรมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเชิงศาสนา ทั้งนี้หลักธรรมที่เลือกใช้ ใช้ตามความเหมาะสมในการบริหารจัดการในแต่ละพื้นที่ดังจะเห็นได้จาก กู่กาสิงห์ เลือกใช้หลักความซื่อสัตย์ วัดป่ากุงเลือกใช้หลัก “บวร” วัดมหาชัย มีหลักธรรมที่ใช้คือ หลักทวารวดีธรรมคือ ชันดี จาคะ สัจจะ ทมะ พระธาตุนาคู่นใช้หลักสามัคคีธรรม และวัดหนองแวง มีหลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินงานคือสะอาด สว่าง สงบ เทียบสละสามัคคี พระธาตุขามแก่น เลือกใช้หลักธรรมในการดำเนินงานคือการมีส่วนร่วมและความเสมอภาค

ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาธรรมาภรณ์ กงแก้ว (2552 :363,365) ได้ศึกษาเรื่องการประยุกต์ใช้หลักธรรมะของวัดในการบริการชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา พบว่าหลักธรรมที่เจ้าอาวาสได้ยึดเป็นแนวในการให้บริการในด้านการสาธารณสุขได้แก่ หลักการวางแผน หลักอรรถจริยา หลักประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน หลัก

ทฤษฎีธัมมิกัตถประ โยชน์ หลักสมานัตตา หลักการอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่, หลักพุทธบารมี ธัมมบารมี สังฆบารมี หลักการสร้างศรัทธา หลักโลกัตถจริยา หลักการใช้จ่าย และหลักปฏิรูปเทสวาสะ ซึ่งเป็นหลักที่เจ้าอาวาสได้ยึดปฏิบัติเป็นส่วนมาอันนำมาซึ่งความเลื่อมใสของประชาชน ด้านการสาธารณูปการ เจ้าอาวาสมีหน้าที่เกี่ยวกับดำเนินการในการพัฒนา และดูแลด้านอาคาร สถานที่และสิ่งแวดล้อม จึงต้องอาศัยเงินจากประชาชนผู้เลื่อมใสซึ่งเป็นเงินจำนวนมาก หลักธรรมะที่เจ้าอาวาสยึดถือปฏิบัติคือหลักความศรัทธาและหลักการใช้จ่ายทรัพย์ที่ประชาชนบริจาคมาเพื่อให้เกิดประโยชน์ตามที่ได้ตั้งไว้ และดูความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของ ชุมชนด้วย และด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นการช่วยเหลือชุมชนโดยเฉพาะทั้งพระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป การให้การสงเคราะห์นั้นมีทั้งด้วยวัตถุสิ่งของและสิ่งอื่น โดยเจ้าอาวาสยึดหลักสังคหัตถุธรรม การสงเคราะห์ชุมชนนั้นนอกจากจะเป็นการให้ชุมชนแล้ว ยังจะเห็นได้ว่าชุมชนจะมีความรักความเป็นเจ้าของในวัด ดังนั้นเมื่อชุมชนมีความรักในวัดของตนเอง มีความเคารพในผู้นำทางศาสนาคือวัด ได้แก่ เจ้าอาวาส และ พระภิกษุสงฆ์ สามเณรแล้ว ข้อมเป็นไปได้ที่จะรักษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ได้ และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการนำหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร อีริกานต์ ฤทธิเจริญวิทย์ (2552 : 481-482) สำหรับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการน้ำดื่ม เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคอีสานนั้น พบว่าทุกกลุ่มเลือกใช้การจัดการโดยใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ แต่มีการจัดการที่แตกต่างกัน แบ่งเป็นสามลักษณะ คือ การจัดการโดยใช้หลัก อุ อา กะ สะ ประโยชน์ 4 เป็นตัวนำหลักจัดการแบบสากล 4 Ms การจัดการโดยใช้หลักจัดการแบบสากล 4 Ms เป็นตัวนำหลักอุ อา กะ สะ ประโยชน์ 4 และการจัดการโดยใช้หลักอุ อา กะ สะ ประโยชน์ 4 ผสมผสานกับหลักจัดการสากล 4 Ms สรุปแล้วทุกกลุ่มในชุมชนมีพัฒนาการแบบค่อยเป็นค่อยไปไม่ขยายธุรกิจรวดเร็วมากนัก การจัดการด้วยหลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธด้วยสูตรสำเร็จ อุ อา กะ สะ ประโยชน์ 4 x 4 Ms = 4 สุข ซึ่งความสำเร็จที่ได้รับ คือ สุขในการมีทรัพย์ สุขในการใช้จ่ายทรัพย์ สุขในการไม่เป็นหนี้ และสุขในการสุขใจ เพราะรายได้ส่วนหนึ่งได้จัดสรรในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้พบว่า ควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการ และรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จะได้เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

2. การวิจัยครั้งนี้พบว่า ควรจัดให้วัดเป็นสถานที่พบปะของพุทธศาสนิกชน ในการทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ โดยอาจมีการจัดหาสิ่งของพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อนำมาจัดแสดง พิพิธภัณฑสถานวัฒนธรรมและศาสนา จัดหาสิ่งของพื้นบ้านที่มีอยู่ในมาจำหน่ายเพื่อเป็นของที่ระลึก จัดหากรรมการที่พร้อมที่จะเสียสละเวลาและเป็นคนในพื้นที่มาทำงานร่วมกัน

3. การวิจัยครั้งนี้พบว่า ควรมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในเชิงพุทธศาสนามากขึ้น โดยอาจมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ จะได้มีข้อมูลที่ทันสมัย และง่ายต่อการเข้าถึงแหล่งข้อมูลของนักท่องเที่ยว

4. การวิจัยครั้งนี้พบว่า กรมการศาสนาและองค์กรท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนและจัดบุคลากรเข้ามาให้ความรู้ในด้านการจัดการอย่างเป็นระบบ ควรมีการจัดหมวดหมู่งบประมาณในแต่ละส่วนอย่างชัดเจนและมีการใช้งบประมาณเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5. ควรเปิดโอกาสให้ผู้นำและองค์กรท้องถิ่นเข้มมามีส่วนร่วมในการจัดการให้มากขึ้น ปรับโครงสร้างคณะกรรมการมูลนิธิโดยเน้นคนในชุมชนละมีการกำหนดภาระหน้าที่อย่างชัดเจน

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในเชิงพุทธศาสนาในเขตพื้นที่อื่นในประเทศ

2. ควรศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธทั้งในประเทศ และต่างประเทศเพื่อเป็นการกระตุ้นให้พุทธศาสนิกชน ได้เห็นผลิตภัณฑ์กับการท่องเที่ยว และได้สืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามทางพุทธศาสนา

3. ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเชิงพุทธ

4. ควรมีการศึกษาเชิงนโยบายในระดับชาติเกี่ยวกับ “การจัดการท่องเที่ยวในเชิงศาสนาในประเทศไทย” เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้ให้ความสำคัญต่อองค์กรด้านศาสนา และเพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้ในด้านศาสนาของทุกศาสนา ไม่ได้ให้ความสำคัญแต่เพียงการท่องเที่ยวในเชิงพุทธเพียงอย่างเดียว

5. ควรมีการศึกษาการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของไทย และต่างประเทศที่มีความคล้ายคลึงกัน หรือจัดการเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบใหม่ระหว่างประเทศ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

ขอนแก่น. (2553). ประวัติจังหวัดขอนแก่น. ค้นเมื่อ วันที่ 5 มิถุนายน 2553, จาก

http://www.tourthai.com/province/khon_kaen/

_____. (2553). ประวัติพระธาตุขามแก่น. ค้นเมื่อ วันที่ 5 มิถุนายน 2553, จาก

<http://ridceo.rid.go.th/khonkaen/html/phatan.html>

_____. (2553). ประวัติวัดหนองแวง. ค้นเมื่อ วันที่ 6 มิถุนายน 2553, จาก

www.manager online

จันทนา โทตัน และคนอื่น ๆ. (2546). ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว

พระธาตุขามแก่น. ปริญญาโท ศศ.บ. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

จूरिरัดน์ ขวเจริญ. (2539). "สรุปภาวะการท่องเที่ยวในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2538." จดสารการ

ท่องเที่ยว. เมษายน - มิถุนายน.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2541). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: เทพเนรมิต

การพิมพ์.

ธีรกานต์ ฤทธิเจริญวัดดู. (2552). การใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการน้ำดื่มธรรมชาติ

เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอีสาน. ปรัชญาคุณุภบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์

สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

_____. (2546). ประมวลแนวคิด และทฤษฎีการพัฒนา. รายงานการเรียนรู้อาษา

แนวคิด และทฤษฎีการพัฒนา สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนา. มหาสารคาม :

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

_____. (2550). ทฤษฎีทางมนุษยวิทยา. รายงานการเรียนรู้อาษา ทฤษฎีทางวัฒนธรรม และสังคม

สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาสารคาม :

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ทัศนีย์ บัวระภา. (2549). การพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรมแบบยั่งยืนของ

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ทรงคุณ จันทจร. (2548). ท่องเที่ยวกลุ่มร้อยแก่นสาร "เส้นทางสายไหมผู้แดนธรรมะ และ

ธรรมชาติจังหวัดขอนแก่น. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะ และวัฒนธรรมอีสาน

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- _____ . (2548). ท่องเที่ยวกลุ่มร้อยแก่นสาร “เส้นทางสายไหมสู่แดนธรรมะ และธรรมชาติ
จังหวัดร้อยเอ็ด. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะ และวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.
- _____ . (2548). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดองค์ความรู้เพื่อพัฒนาธุรกิจการ
ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะ และ
วัฒนธรรมอีสานมหาวิทยาลัย มหาสารคาม.
- _____ . (2549). การศึกษา และพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม.
มหาสารคาม : สถาบันศิลปะ และวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ณัฐพันธ์ เจริญนันทน์ และฉัตรพร เสมอใจ. (2547). การจัดการ. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดเคชั่น.
นภัค วัฒนคุณ. (2545). ความต้องการในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว:
กรณีเวียงท่ากาน ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบ
อิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว บัณฑิต
วิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิต สัมมาพันธ์. (2529). การบริหารเชิงพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.
พรินติ้งส์ เฮ้าส์.
- เนาวรัตน์ พลาไยน้อย และคณะ. (2539). “รายงานการวิจัยพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวภายในประเทศ
ของนักท่องเที่ยวชาวไทย.” จุลสารการท่องเที่ยว. ตุลาคม – ธันวาคม .
- บุญชม ศรีสะอาด. (2535). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น
- บุญสม ยอดมาลี. (2551). การส่งเสริม เผยแพร่ พัฒนา และอนุรักษ์แหล่งวัฒนธรรมในเขตทุ่งกุลาร้องไห้
และพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อการท่องเที่ยว. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะ และ
วัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บรรยง โคจันคา. (2542). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น.
- เบญจา จันทรา. (2545). แนวทางการพัฒนาตลาดคอนฮวาย อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม.
อุบลราชธานี : คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2537). เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิ
พุทธธรรม.
- พระมหาจุลศักดิ์ จีระชาติ โน (รตน้อย). (2547). แนวคิดและวิธีการแก้ปัญหาเศรษฐกิจแนวพุทธ
ของปรัชญาอีสาน. กรุงเทพมหานคร : วิฑานีพันธ์ พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

- พระมหาณัฐพงศ์ กองแก้ว. (2552). การประยุกต์ใช้หลักธรรมะของวัดในการบริการชุมชนใน
จังหวัดนครราชสีมา. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะ และวัฒนธรรมอีสาน
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา. (2552). ท้องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัด
จังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. มหาสารคาม : สถาบันวิจัย
ศิลปะ และวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พิสิษฐ์ บุญไชย. (2548). การศึกษา และพัฒนาชุมชนโบราณเพื่อการท่องเที่ยว จังหวัด
มหาสารคาม. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะ และวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.
- มหาสารคาม. (2553). ประวัติวัดมหาชัย. ค้นเมื่อ 6 มิถุนายน 2553, จาก
<http://www.taksilanakhon.com>
- วัดประชาคมวนาราม (วัดป่ากุง). (2553). พระศรี มหาวิโร พระผู้มากชั้น ด้วยบุญบารมี.
ร้อยเอ็ด : สำนักงานเลขานุการ วัดประชาคมวนาราม.
- วิชัย โรงเรียนบางบัวทอง. (2553). หลักการจัดการ. ค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2553, จาก
<http://gotoknow.org/blog/test6117/345600>.
- วิรัช สวงวนวงศ์วาน แปล. (2550). การจัดการ และพฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพฯ : เพียร์สัน
เอ็ดดูเคชั่น อิน โด ไช.
- ศรันย์ เลิศรักษ์มงคล. (2540). “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน”. จดสารการท่องเที่ยว.
ปีที่ 16 ฉบับที่ 1 (ม.ค.-มี.ค. 2540) หน้า 12-15.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2540). ทฤษฎี และกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัมมาสัมพุทธสาวก (นามแฝง). (2531). เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
ธีระการพิมพ์
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (2553). หลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. ค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2553,
จาก <http://kanchanapisek.or.th/kp6/BOOK27/chapter3/t27-3-11.htm#sect2>
- สิรินทิพย์ พันธุ์มณฑา. (2552). การพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม
จังหวัดมหาสารคาม. ศิลปะศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาสารคาม :
สถาบันวิจัยศิลปะ และวัฒนธรรมอีสาน, 2552.
- สิ่งแวดล้อม. (2553). การประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน. ค้นเมื่อ 18 พฤษภาคม
2553, จาก <http://board.dserver.org/tman/00000402.html>.

- สุคิมา ฮามคำไท. (2549). พระมหาเจดีย์ชัยมงคลกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุนันทา จันทวาร. (2545). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาดคูเดื่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. บัณฑิตวิทยาลัย; มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรม.
- สุภาพ บุญไชย. (2542). การวิจัยพฤติกรรมกรบริโภคแหล่งท่องเที่ยวของประชากรชาวจังหวัด มหาสารคาม. มหาสารคาม : ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2544). คำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เล่ม 3. กรุงเทพมหานคร.
- อภิชัย พันธเสนและคณะ. (2550). สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. 2550.
- . (2544). พุทธเศรษฐศาสตร์ วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์ สาขาต่าง ๆ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, 2544.
- อุไรวัฒนา โพธิ์แก้ว. (2553). หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับงานประติมากรรม. มหาสารคาม วิทยาลัยอาชีวศึกษาขอนแก่น.
- อี.เอฟ.ซุมกเกอร์ เขียน สมบูรณ์ ศุภศิลป์ แปล. (2537). จิวแต่แจ้วเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร : สมิต.
- Janette Philp and David Mercer. (1999). The commodification of Buddhism in contemporary Burma. *Annals of Tourism Research* 26 (1): 21-54.
- Maurizio Peleggi. (1999). Royal Antiquarianism European Orientalism and the Production of Archaeological knowledge in Modern Siam, in *Asia in Europe, Europe in Asia*, ed. Srilata Ravi, Mario Rutten and Beng-lan-goh Chiang Mai.
- Neal, Janet D. (1999). How Tourism Services Impact on Travelers' Quality of life. (Online). Available : <http://www.ttra.com/pub/uploads/024.pdf>.
- Swarbook, J. (2000). *Sustainable Tourism Management*. 2 edition London : Bikkles Ltd.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

เรื่อง

การใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

แบบสอบถามเลขที่ () () ()

(สำหรับผู้วิจัย)

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามชุดนี้เป็นแบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว ที่มีความเกี่ยวข้องกับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร โดยคำตอบในแบบสอบถามไม่มีข้อใดผิดหรือถูก เพราะเป็นความคิดเห็นและการตัดสินใจที่ต่างกัน และหวังอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามครบทุกข้อ

2. แบบสอบถามมีทั้งหมด 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพและรายได้ต่อเดือน

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

3. ผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคล

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องว่าง () หรือเติมข้อความลงในช่องว่างให้ตรงกับข้อเท็จจริง
 ที่เกี่ยวกับตัวท่านมากที่สุด

1. เพศ
 1. () ชาย
 2. () หญิง
2. อายุ
 1. () 21 – 30 ปี
 2. () 31 – 40 ปี
 3. () 41 – 50 ปี
 4. () 51 – 60 ปี
 5. () มากกว่า 60 ปี
3. ระดับการศึกษาสูงสุด
 1. () ประถมศึกษา
 2. () มัธยมศึกษา
 3. () ปวช./ปวส./อนุปริญญา
 4. () ปริญญาตรี
 5. () สูงกว่าปริญญาตรี
4. สถานภาพสมรส
 1. () โสด
 2. () สมรส
 3. () หย่าร้าง
 4. () อื่นๆ (ระบุ).....
5. อาชีพ
 1. () เกษตรกร
 2. () นักเรียน/นักศึกษา
 3. () ค้าขาย
 4. () รับจ้าง
 5. () ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ
 6. อื่นๆ (ระบุ)
6. รายได้ต่อเดือน
 1. () ต่ำกว่า 3,000 บาท
 2. () 3,000 – 6,000 บาท
 3. () 6,001 – 9,000 บาท
 4. () 9,001 – 12,000 บาท
 5. () มากกว่า 12,000 บาท

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในกลุ่ม
จังหวัดร้อยแก่นสาร

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับการกระทำของท่านมากที่สุด

การใช้เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในการจัดการการท่องเที่ยว	ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในการจัดการท่องเที่ยว				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
1. ด้านบุคลากร					
1.1 ความขยันในการทำงาน					
1.1.1 บุคลากรมีความขยันขันแข็งในการทำงาน					
1.1.2 บุคลากรมีความรับผิดชอบหน้าที่ของตนเอง					
1.1.3 บุคลากรมีความรู้ด้านการท่องเที่ยวภายในพื้นที่					
1.1.4 บุคลากรมีการเข้า ออกและทำงานตรงเวลา					
1.2 ความประหยัดคอดออมของพนักงาน					
1.2.1 องค์กรมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย					
1.2.2 องค์กรมีการส่งเสริมให้พนักงานจัดทำบัญชีครัวเรือน					
1.2.3 องค์กรมีระบบมีการจัดทำเงินออม หรือสวัสดิการสำหรับพนักงาน					
1.2.4 องค์กรมีการอบรมสั่งสอน ให้พนักงานเห็นคุณค่าในการใช้จ่ายเงิน					
1.3 การควบคุมครดี หรือสร้างเครือข่าย					
1.3.1 พนักงานที่ประพฤติดี มีคุณธรรม					
1.3.2 การทะเลาะวิวาทภายในองค์กร					

การใช้เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในการจัดการการท่องเที่ยว	ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในการจัดการท่องเที่ยว				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
1.3.3 การส่งเสริมให้พนักงานสร้างเครือข่ายกับ องค์กรท่องเที่ยวอื่น ๆ					
1.3.4 มีการพัฒนา ฝึกอบรม และส่งพนักงาน ไปศึกษาคูงาน					
1.4 ความพอเพียง					
1.4.1 มีการอบรมให้พนักงานใช้จ่ายเงินได้ เหมาะสม					
1.4.2 รายได้ของพนักงานมีความเหมาะสมตาม ตำแหน่งหน้าที่					
1.4.3 บุคลากรมีการจัดสรรเงินไว้ใช้ในคราว จำเป็น					
1.4.4 บุคลากรมีการดำรงชีวิตแบบพอเพียง ตามวิถีชีวิตทั่วไป					
2. ด้านการเงิน					
2.1 ความชำนาญในการบริหารจัดการเงิน					
2.1.1 การระดมทุนจากภายในองค์กร					
2.1.2 การระดมทุนจากภายนอกองค์กร					
2.1.3 การจัดกิจกรรมเพื่อสรรหาเงินทุนมาใช้ใน การบริหารจัดการองค์กร					
2.1.4 การควบคุมทางการเงิน และการลดต้นทุน ที่ไม่จำเป็น					
2.2 ความประหยัดคอคอดออมทางการเงิน					
2.2.1 องค์กรนำเงินไปฝากธนาคารเป็นประจำ					
2.2.2 องค์กรจัดตั้งเงินทุนสำรองไว้ใช้จ่ายใน คราวจำเป็น					

การใช้เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในการจัดการการท่องเที่ยว	ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในการจัดการท่องเที่ยว				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
2.2.3 องค์กรมีผู้ดูแล ควบคุม ระบบการเงิน					
2.2.4 มีการนำรายได้จากการท่องเที่ยวไป พัฒนาองค์กร					
2.3 การสร้างเครือข่ายทางการเงิน					
2.3.1 องค์กรภาครัฐให้การสนับสนุนเงินทุน					
2.3.2 องค์กรภาคเอกชนให้การสนับสนุน เงินทุน					
2.3.3 องค์กรมีที่ปรึกษาทางการเงินที่ดี					
2.3.4 องค์กรมีการจัดสรรเงินทุนบางส่วนให้ บุคคลหรือองค์กรอื่นืมไปลงทุน					
2.4 ความพอเพียงด้านการเงิน					
2.4.1 องค์กรมีการใช้จ่ายเงินได้อย่างเหมาะสม					
2.4.2 องค์กรมีการควบคุมการใช้จ่ายเงิน					
2.4.3 องค์กรมีการตรวจสอบการใช้จ่ายเงิน					
2.4.4 องค์กรมีการติดตาม และประเมินผลการ ใช้จ่ายเงิน					
3. ด้านวัสดุ และอุปกรณ์					
3.1 ขยันหาวัสดุ อุปกรณ์					
3.1.1 คัดสรรเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ที่ดี มีคุณภาพ					
3.1.2 มีการตรวจเช็คสภาพวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ อย่างสม่ำเสมอ					
3.1.3 มีการล้าง ทำความสะอาดวัสดุ อุปกรณ์ที่ ใช้อย่างสม่ำเสมอ					
3.1.4 มีการจัดเก็บ จัดระเบียบ วัสดุ อุปกรณ์ที่ ใช้อย่างสม่ำเสมอ					

การใช้เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในการจัดการการท่องเที่ยว	ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในการจัดการท่องเที่ยว				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
3.2 ด้านความประหยัดในการใช้วัสดุ อุปกรณ์					
3.2.1 เลือก และจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ได้ในราคา ที่เหมาะสม					
3.2.2 มีการตรวจสอบอายุการใช้งานของวัสดุ อุปกรณ์					
3.2.3 มีการดูแล รักษา วัสดุ อุปกรณ์ให้ใช้งาน ได้นานที่สุด					
3.2.4 มีการเรียนรู้วิธีการซ่อมบำรุง รักษา วัสดุ อุปกรณ์เบื้องต้น					
3.3 การสร้างเครือข่ายด้านวัสดุ อุปกรณ์					
3.3.1 ก่อนซื้อวัสดุ และอุปกรณ์มีการ ตรวจสอบราคาจากเครือข่ายที่รู้จัก					
3.3.2 ก่อนซื้อวัสดุ และอุปกรณ์จะมีการ ตรวจสอบราคากับร้านค้า หรือ โรงงานก่อน เสมอ					
3.3.3 เลือกใช้บริการจากร้านที่มีการดูแล บริการหลังการขายที่ดี					
3.3.4 แนะนำ วัสดุ หรืออุปกรณ์ที่ดีให้กับ องค์กรที่เป็นเครือข่ายกัน					
3.4 ความพอเพียงด้านวัสดุ อุปกรณ์					
3.4.1 ในการลงทุนครั้งแรกมีการเลือกซื้อวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นเท่านั้น					
3.4.2 มีการปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีส่วนร่วม ในการรักษาวัสดุ อุปกรณ์					

การใช้เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในการจัดการการท่องเที่ยว	ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในการจัดการท่องเที่ยว				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
3.4.3 มีการติดตามผลการใช้วัสดุ อุปกรณ์ว่า ใช้ได้เหมาะสม และคุ้มค่าหรือไม่					
3.4.4 วัสดุ และอุปกรณ์ที่หมดอายุมีการคัด จำหน่าย เพื่อนำเงินมาหมุนเวียนใช้ในองค์กร					
4. ด้านการจัดการ					
4.1 ความชำนาญในการจัดการ					
4.1.1 ผู้นำองค์กรมีความชำนาญ มีภาวะผู้นำ และ ใฝ่รู้อยู่ตลอดเวลา					
4.1.2 มีการสร้างจิตสำนึกให้บุคลากรรักองค์กร					
4.1.3 มีการวางแผนงานร่วมกันภายในองค์กร					
4.1.4 มีการประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำ					
4.2 ความประหยัดในการจัดการ					
4.2.1 จำนวนบุคลากรมีความเหมาะสมในการ จัดการ					
4.2.2 มีการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบ					
4.2.3 มีการควบคุมดูแลบัญชีขององค์กร					
4.2.4 มีการบริหารจัดการภายใต้หลักความ ประหยัด คุ้มค่า					
4.3 การสร้างเครือข่ายในการจัดการ					
4.3.1 ผู้นำมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ทั้งกับบุคลากร และนักท่องเที่ยว					
4.3.2 องค์กรให้ความสำคัญในการพัฒนา ร่วมกับองค์กรท่องเที่ยวอื่น ๆ					

การใช้เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในการจัดการการท่องเที่ยว	ระดับการใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ในการจัดการท่องเที่ยว				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
4.3.3 มีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์องค์กรให้ เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป					
4.3.4 องค์กรให้ความช่วยเหลือ และเข้าร่วม กิจกรรมกับชุมชนเป็นประจำ					
4.4 ความพอเพียงด้านการจัดการ					
4.4.1 องค์กรมีการพัฒนาแบบค่อยเป็น ค่อยไป					
4.4.2 องค์กรมีความเข้มแข็งในการจัดการเงิน					
4.4.3 องค์กรมีรายได้ไม่ฝืดเคือง และพอใจใน รายได้					
4.4.4 องค์กรมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการ					

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ
แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview)
สำหรับสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน เกี่ยวกับ
การใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ.....สกุล.....อายุ.....ปี
 ที่อยู่.....
 วันที่ให้สัมภาษณ์.....เดือน.....พ.ศ.....
 อาชีพ.....
 ตำแหน่ง / หน้าที่ / ความรับผิดชอบ.....
 สถานที่ทำงาน.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธ

1. ลักษณะของกลุ่มองค์กรที่บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเป็นประเภทใด

- เจ้าของคนเดียว กลุ่มชุมชน
- องค์กรราชการ ไปรกระบุ.....
- องค์กรเอกชน ไปรกระบุ.....

2. การจัดการเกี่ยวกับบุคลากรเพื่อการท่องเที่ยวในเชิงพุทธ

2.1 คนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธในปัจจุบันมีใครบ้าง

- ผู้นำชุมชน สมาชิก
- ประชาชนทั่วไป อื่น ๆ ระบุ.....

2.2 วิธีจัดหาเกี่ยวแรงงานในการจัดการการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ปฏิบัติอย่างไรอย่างไร

- เก็บสมาชิกภายในองค์กร สมัครและคัดเลือกบุคคลทั่วไป
 เก็บแรงงานในหมู่บ้าน อาสาสมัคร
 อื่น ๆ ระบุ.....

2.3 เวลาเข้างาน.....และเลิกงาน.....

รวมทำงาน.....ชั่วโมง ต่อวัน

วันหยุดทำงาน.....วัน ต่อ เดือน รายได้ต่อวัน.....บาท

มีการทำงานล่วงเวลาหรือไม่

- มี ไม่มี

อื่น ๆ โปรดระบุ

ค่าล่วงเวลา.....บาท ต่อ ชั่วโมง

2.4 การลงโทษพนักงานมีวิธีการอย่างไร.....

2.5 การให้รางวัลพนักงาน.....

2.6 การพัฒนาพนักงาน.....

3. การจัดการเกี่ยวกับ เงิน ในการบริหารจัดการ

3.1 การได้มาซึ่งเงินลงทุน

- เงินจากสมาชิก เงินจากการบริจาค
 เงินงบประมาณภาครัฐ อื่น ๆ ระบุ.....

3.2 เงินที่ได้มาจากการบริการการท่องเที่ยวจะจัดเก็บอย่างไร

- เก็บไว้ที่หัวหน้า เก็บไว้เป็นเงินกลุ่ม
 ผ่ากธนาคาร อื่น ๆ ระบุ.....

3.3 การเบิกจ่ายเงินเพื่อจัดซื้อในด้านต่าง ๆ จะบริหารจัดการอย่างไร

หัวหน้ากลุ่มอนุมัติ พนักงานการเงินและบัญชี

ตั้งตัวแทนขึ้นมา อื่น ๆ ระบุ.....

3.3 มีการจัดทำบัญชีการเงินของกลุ่มหรือไม่.....อย่างไร

หัวหน้ารับผิดชอบ มีพนักงานการเงินและบัญชี

ตั้งตัวแทนขึ้นมา อื่น ๆ ระบุ.....

3.4 ทางกลุ่มมีการแบ่งผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกอย่างไร

แล้วยแต่หัวหน้า แบ่งตามจำนวนหุ้น

ไม่มีการแบ่ง อื่น ๆ ระบุ.....

3.5 ทางกลุ่มมีการจัดแบ่งเงินเพื่อใช้ฉุกเฉินหรือไม่

มี ไม่มี

อื่น ๆ ระบุ.....

4. การบริหารจัดการวัสดุ- อุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต่อการท่องเที่ยวมีหลักการอย่างไร

4.1 วัสดุ- อุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินการได้มาอย่างไร.....

.....

4.2 วัสดุ- อุปกรณ์จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินการที่สำคัญ ๆ มีอะไรบ้างยกตัวอย่าง

.....

.....

4.3 วัสดุ- อุปกรณ์ที่ใช้จัดเป็นเทคโนโลยีหรือไม่.....ถ้าจัดเป็นเทคโนโลยีจัดอยู่ในขนาดใด

เล็ก กลาง

กลาง ใหญ่

อื่น ๆ ระบุ.....

4.4 วัสดุ และอุปกรณ์เหล่านี้จัดหาได้อย่างไร ได้มาฟรีหรือต้องซื้อ

4.5 การจัดเก็บวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ มีวิธีการจัดเก็บอย่างไร

จัดเก็บไว้ตามความเหมาะสม มีห้องจัดเก็บเป็นสัดส่วน

อื่น ๆ ระบุ.....

4.5 วัสดุ- อุปกรณ์และที่จัดหามามีการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด หรือไม่..... ถ้ามี มีวิธีจัดการอย่างไร

วัสดุ- อุปกรณ์

- มีการเก็บรักษาความสะอาดอยู่เสมอ
- มีการรีไซเคิล
- มีการเก็บของเก่าไว้เพื่อจำหน่าย

5. องค์กรเลือกใช้หลักการใด หรือหลักพุทธธรรมใดมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กร

.....

.....

.....

5.1. การจัดการในด้านการตลาดมีการบริหารจัดการอย่างไร

1. ด้านราคาในการเข้าชม.....
2. ด้านที่ตั้ง.....
3. ด้านผลิตภัณฑ์ ของที่ระลึก หรือสิ่งดึงดูดใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวซ้ำ

.....

.....

4. ด้านการโฆษณา และประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว.....

.....

5.2. ท่านคิดว่าทางกลุ่มมีหลักความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมประจำปีอะไร ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวได้ทุกปี หรือมีแนวทางการจัดกิจกรรมอะไรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธภายในพื้นที่.....

5.3 ท่านคิดว่าทางกลุ่มควรมีวิธีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

6. ท่านคิดว่าทางกลุ่มมีการใช้หลักการจัดการด้วยหลักวิถีพุทธที่เรียกว่า “หัวใจเศรษฐกิจ” หรือหลัก อู อา กะ สะ หรือไม่.....ถ้ามี การบริหารจัดการในแต่ละข้อมีความสัมพันธ์กับหลักบริหารของกลุ่มในปัจจุบันอย่างไร

6.1 อุฏฐานสัมปทา คือ มีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติงานหน้าหน้าที่ ประกอบอาชีพที่สุจริต พัฒนาและสร้างความชำนาญ เป็นวิธีที่จะสามารถดำเนินการให้ได้ผลดีที่สุด

ท่านคิดว่าหลักธรรมข้อนี้มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการองค์กรของท่านอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

**6.2 อารักขสัมปทา หมายถึง การมีความพร้อมในเรื่องการเก็บรักษา รู้จักคุ้มครองทรัพย์สินของตนให้คงอยู่ รวมถึงผลงานที่ตนได้ตั้งใจปฏิบัติไว้ให้ดี ไม่ให้มีอันตรายในทางเสื่อมเสีย
ท่านคิดว่าหลักธรรมข้อนี้มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการขององค์กรท่องเที่ยวของท่านอย่างไรบ้าง**

.....
.....
.....

6.3 กัลยาณมิตตตา หมายถึง เลือกคบคนดีเป็นมิตร หลักข้อนี้สอดคล้องกับสุภาษิตไทยที่ว่า “คบคนพาลพาลไปหาผิด คบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล”

ท่านคิดว่าหลักธรรมข้อนี้มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการองค์กรท่านอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

6.4 สมชีวิตา หมายถึง มีความเป็นอยู่แต่พอดี เหมาะสมกับอัตราของตน รู้จักกำหนดรายได้ออกจ่ายที่ใช้ในแต่ละวัน กำหนดเป็นแผนเพื่อการเลี้ยงชีพของตนได้เหมาะสม ประหยัด อดออม เก็บรักษาทรัพย์สินไว้ใช้ในคราวจำเป็น

ท่านคิดว่าหลักธรรมข้อนี้มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการองค์กรท่านอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

6.5 ท่านคิดว่าการประยุกต์ใช้หลักธรรมมีประโยชน์ต่อการบริหารจัดการกลุ่มอย่างไร

.....
.....
.....

7. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก

7.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก

โอกาส	อุปสรรค
สถานการณ์และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (รายได้ประชากร อำนาจซื้อ)	
ค่านิยมทางวัฒนธรรมและสังคม (รูปแบบการดำรงชีวิต การโยกย้ายขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ความเชื่อ)	
ผลิตภัณฑ์ที่นำมาจัดจำหน่าย	
เทคโนโลยี (การเปลี่ยนแปลง การลงทุน วิวัฒนาการ)	
คู่แข่งชั้น (จำนวน ขนาด สภาวะการแข่งขัน จุดอ่อน - จุดแข็งของคู่แข่ง คู่แข่งรายใหม่ โอกาส)	
นักห้องเที่ยว (พฤติกรรม ปัจจัยการซื้อ จำนวนที่ซื้อ ระดับความชอบ)	
กลุ่ม Suppliers (เครือข่ายธุรกิจ หน่วยงานราชการและเอกชน)	

7.2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน

จุดแข็ง	จุดอ่อน
การตลาด (สินค้า ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการขาย ความสัมพันธ์กับลูกค้า บรรลุเป้าหมาย ยอดข	
การบริหารจัดการ (ประสิทธิภาพ องค์กรงาน ค่านิยม การแบ่งงาน การบริหารบุคคล)	
การเงิน (เงินทุน แหล่งเงินทุน ผลประกอบการ การหมุนเวียนเงินสด)	

ตอนที่ 3 ปัญหาในการบริหารจัดการองค์กร และข้อเสนอแนะ

1. ปัญหาที่พบในด้านการบริหารจัดการ

ด้านบุคลากร

.....

.....

ด้านวัตถุดิบ

.....

.....

ด้านเทคโนโลยี

.....

.....

ด้านการเงิน

.....

.....

ด้านการผลิต

.....

.....

ด้านการตลาด

.....

.....

ด้านการบริหารจัดการ

.....

.....

2. แนวทางการแก้ไข

ด้านบุคลากร

.....

.....

ด้านวัตถุดิบ

.....

.....

ด้านเทคโนโลยี

.....
.....

ด้านการเงิน

.....
.....

ด้านการผลิต

.....
.....

ด้านการตลาด

.....
.....

ด้านการบริหารจัดการ

.....
.....

3. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....
.....
.....
.....
.....
.....

วัน เดือน ปี ที่ให้สัมภาษณ์.....

สถานที่ให้สัมภาษณ์

.....

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- พระครูสถิต บูรพานุรักษ์ 78 ปี วัดบูรพาภู่งาสิ่งห์ ค.ภู่งาสิ่งห์ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 16 ต.ค.2553
- พระสนั่น แสนสา 54 ปี วัดบูรพาภู่งาสิ่งห์ ค.ภู่งาสิ่งห์ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 16 ต.ค.2553
- พระครูวินัยชรวินกรม ฆมนกาโร 49 ปี วัดป่ากุง(ประชาคมวราราม) อ.ศรีสมเด็จ จ.ร้อยเอ็ด 14 ต.ค. 2553
- พระจตุลคิษฐ์ อัดถาโร 35 ปี วัดป่ากุง(ประชาคมวราราม) อ.ศรีสมเด็จ จ.ร้อยเอ็ด 12 ต.ค. 2553
- พระศิขล สกาวโร 27 ปี วัดป่ากุง(ประชาคมวราราม) อ.ศรีสมเด็จ จ.ร้อยเอ็ด 14 ต.ค. 2553
- นายนิกร เพชรโคตร 47 ปี 94/11 ต.ศรีสมเด็จ อ.ศรีสมเด็จ 12 ต.ค. 2553
- นายประสิทธิ์ สิทธิวงษ์ 41 ปี 73/11ต.ศรีสมเด็จ อ.ศรีสมเด็จ 12 ต.ค. 2553
- นายรัตน์ นามอนันต์ 54 ปี 11/11ต.ศรีสมเด็จ อ.ศรีสมเด็จ 12 ต.ค. 2553
- นางสายอรุณ วงษ์ภูงา 38 ปี 82/2 ต.ภู่งาสิ่งห์ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 17 ต.ค. 2553
- นายสุวรรณ โทณะกุล 44 ปี 112/3ต.ภู่งาสิ่งห์ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 17 ต.ค. 2553
- นายสังวร พลอาษา 42 ปี 34/3 ต.ภู่งาสิ่งห์ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 17 ต.ค. 2553
- นางปณิตา คงแสนคำ 31 ปี 145/4 ต.ภู่งาสิ่งห์ อ.เกษตรวิสัย 18 ต.ค. 2553
- นายศรารุช เข้มพิลา 42 ปี 22//3 ต. ศรีสมเด็จ อ.ศรีสมเด็จ 16 ต.ค. 2553
- พระชำนาญ สุทธิญาโน 34 ปี วัดพระธาตุนาดูน อ.นาดูน จ.มหาสารคาม 11 ต.ค. 2533
- พระบรรจง ไสรสรมโม 36 ปี วัดพระธาตุนาดูน อ.นาดูน จ.มหาสารคาม 12 ต.ค. 2553
- พระครูโสภณ เจติยาภิกขณ์ 72 ปี วัดพระธาตุนาดูน อ.นาดูน จ.มหาสารคาม 12 ต.ค 2553
- พระมหาสมพร กัสโร 36 ปี วัดมหาชัยพระอารามหลวง ต.ตลาด อ.เมือง จ.มหาสารคาม 13 ต.ค 2553
- พระถวิล ฌามาโก 60 ปี วัดมหาชัยพระอารามหลวง ต.ตลาด อ.เมือง จ.มหาสารคาม 13 ต.ค 2553
- นางไพรวรรณ ศรีวาปี57 ปี 137 ชุมชนมหาชัย ต.ตลาด อ.เมือง จ.มหาสารคาม 13 ต.ค 2553
- นางเพ็ญ ศรี เพชรสังหาร 60 ปี 48/3 ชุมชนมหาชัย ต.ตลาด อ.เมือง จ.มหาสารคาม 9 ตุลาคม 2553
- นางนิศา ศรีจันทร์ลี 51 ปี 48/3 ชุมชนมหาชัย ต.ตลาด อ.เมือง จ.มหาสารคาม 5 ตุลาคม 2553
- นายเลื่อนยศ ปักกาโล 67 ปี ชุมชนมหาชัย ต.ตลาด อ.เมือง จ.มหาสารคาม 3 ตุลาคม 2553
- นายสรรเสริญ อุดมศิลป์ 52 ปี ชุมชนมหาชัย ต.ตลาด อ.เมือง จ.มหาสารคาม 1 ตุลาคม 2553
- นางจุฑารัตน์ สะตะ 62ปี 164/3 ชุมชนมหาชัย ต.ตลาด อ.เมือง จ.มหาสารคาม 1 ตุลาคม 2553
- นางปภาดา สารศิริ 60 ปี 75/15 ชุมชนมหาชัย ต.ตลาด อ.เมือง จ.มหาสารคาม 1 ตุลาคม 2553

- นายดำรง เสนาฤทธิ์ 53 ปี อ.นาคน จ.มหาสารคาม 2 ตุลาคม 2553
 นายจรัญ เทพนาม 67 ปี อ.นาคน จ.มหาสารคาม 2 ตุลาคม 2553
 นายประสาทร ศรีกงพลี 44 32/6 เทศบาลตำบลนาคน อ.นาคน จ. มหาสารคาม 2 ตุลาคม 2553
 พระครูเจดีย์ภูมิ พิทักษ์ 57 ปี วัดพระธาตุขามแก่น อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น 14 ตุลาคม 2553
 พระพินิจ จิตฺโน 78 ปี วัดพระธาตุขามแก่น อ.น้ำพอง จ.ขอนแก่น 14 ตุลาคม 2553
 พระประหัด พรหมนิกร 27 ปี วัดหนองแวง ค.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 12 ตุลาคม 2553
 พระสนอง ฐานะวโร 47 ปี วัดหนองแวง ค.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 12 ตุลาคม 2553
 นายคำคิม ไชยวงษ์ 74 ปี ไวยกรณ์ วัดหนองแวง ค.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 14 ตุลาคม 2553
 นายสมหมาย แก้วภู 48 ปี กรรมการมูลนิธิ วัดหนองแวง ค.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น
 14 ตุลาคม 2553
 นายเคน สานิพนธ์ 51 ปี ผู้ใหญ่บ้าน วัดหนองแวง ค.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 14 ตุลาคม 2553
 นายสุพรรณ วรรณศรี 52 ปี วัดหนองแวง ค.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 12 ตุลาคม 2553
 น.ท. วันชัย ฉวีกุลรัตน์ 64 ปี วัดหนองแวง ค.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 12 ตุลาคม 2553
 นางคำใส อคทน 66ปี วัดหนองแวง ค.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 12 ตุลาคม 2553
 นายบุญโฮม นามวงษา 51 ปี วัดหนองแวง ค.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 12 ตุลาคม 2553
 นายแดง สุทธิวรรณ 43 ปี วัดหนองแวง ค.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 12 ตุลาคม 2553
 นายถาวร พลสุภาพ 39 ปี วัดหนองแวง ค.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 12 ตุลาคม 2553
 นางภัทรนุช พฤษาสาร 33 ปี วัดหนองแวง ค.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 12 ตุลาคม 2553